

INDLEDNING	4
Symboludvikling i nyhedsformidlingen	4
Det pragmatiske udgangspunkt	5
Peirces semiotik og symbolbegreb	6
Nyhedsformidlingens fortolkningsbegrænsninger	7
Symboltemaer	7
Symbolopbygning og -udvikling i TV2 Nyhederne	8
Problemformulering	9
PRAGMATISMEN, SEMIOTIKKEN OG SYMBOLERNE	10
Det pragmatiske udgangspunkt	10
Peirces semiotik	12
De tre faneroskopiske kategorier	14
Førsteheden	14
Andetheden	16
Tredjeheden	17
Peirces tegnbegreb	18
Repræsentamen	19
Objektet	20
Interpretanten	21
Den uendelige semiosis	22
To interpretanttrikotomier	23
Peirces tegntyper	25
Ikon	26
Indeks	26
Symbol	27
NYHEDSFORMIDLING I KONFLIKTSITUATIONER	31
Nyhedernes fortolkningsbegrænsninger	32
Nyhederne og objektiviteten	32

Nyhederne og hegemonien	34
Begrænset adgang til informationer	36
”The Official Sources Syndrome”	37
Nyhedernes kontekstafhængighed	38
Patriotisme og illoyalitet	39
HISTORIENS KONFLIKTSYMBOLER	40
Symboler som kompleksitetsreduktion	40
Krigen som sidste udvej	41
Retfærdigheden og ”os”	42
Æstetisk sanering af den forestående krig	43
Fjendebilledet	44
Fjendemyterne	47
FJENDEBILLEDET I TV2 NYHEDERNE	49
Det analytiske udgangspunkt	49
Afgrænsning af analyseobjektet	49
Analysen af fjendebilledet	50
Udviklingen af fjendens symbolværdi	51
Hvem blev angrebet?	51
’Os’ – Fjendens modstandere	52
’Os’ – støtten efter krigens indledning	54
’Os’ – magthavernes opbakning	55
Begrænset kritik af ’os’	57
Hvem er fjenden?	58
Den ukendte fjende	59
Identificeringen af fjenden	60
Osama bin Laden – den hovedmistænkte	64
Faktuel viden om bin Laden og al Qaeda	67
Osama bin Laden og Taleban	68
De ultimative krav	69
Talebanstyrets respons	71

Beviserne	72
Talebans ondskab	74
Den målrettede krig mod Taleban	75
Den pragmatiske krig	77
Frygten for yderligere angreb	81
Kemiske angreb og indirekte ondskab	83
KONKLUSION	85
LITTERATURLISTE	89

Indledning

Symboludvikling i nyhedsformidlingen

Min målsætning med dette projekt er at undersøge symboludviklingen i mediernes nyhedsformidling i optakten til en væbnet konflikt, nærmere bestemt krigen i Afghanistan i oktober 2001. Krigen var som bekendt respons på terrorangrebene i New York og Washington den 11. september 2001. Projektets fokus er på fjendebilledets opståen og udvikling i perioden.

Terrorangrebene var en begivenhed, der ændrede verden. Krigen mod terror blev indledt i kølvandet på angrebene, nye alliancer opstod og tidligere fjender samlede i bekæmpelsen af en ny fælles fjende, verdens terrorister, ikke mindst Osama bin Laden og al Qaeda.

Mediernes symboludvikling udgjorde en vigtig del af det vidensgrundlag, der lå til grund for de vestlige befolkningers opfattelse af konfliktens parter og den generelle accept af krigshandlingerne mod Afghanistan som direkte respons på terrorangrebene den 11. september. Formålet med projektet er at analysere, hvordan dette vidensgrundlag blev udviklet og underbygget i nyhedsformidlingen.

En analyse af nyhedsformidlingens symbolfremstilling i perioden mellem den 11. september og krigen i Afghanistan vil vise, hvordan fjendebilledet præsenteres i nyhederne som en del af en konflikt mellem 'os' og 'dem'. Jeg vil undersøge hvilke værdier fjenden bliver tillagt og hvordan dens handlinger og holdninger viderefremmes i medierne. Analysen af fjendebilledets symbolværdi belyser mediernes bidrag til informationerne om konfliktens bevæggrunde og argumenterne for, at krigen i Afghanistan blev indledt for at løse den opståede konflikt.

Udviklingsprocessen i perioden er især interessant. Den byder på information om den brede, internationale sympati med USA i forbindelse med terrorangrebene og en afgrænsning af, hvem der støttede USAs reaktion på angrebene. Tilgangen til konflikten udvikler sig fra solidaritet og fordømmelse af fjendens handlinger til verdenssamfundets generelle opbakning til krigen mod Afghanistan som løsning på konflikten.

Offentlighedens accept af en krig bygger i høj grad på opfattelsen af en fjende, som nødvendigvis må bekæmpes for at forhindre, at vedkommende kan volde yderligere skade i fremtiden. I forhold til fjendebilledet går medierne fra at beskrive en kaotisk tilstand lige efter terrorangrebene på USA, hvor modstanderen var en ukendt og udefineret fjende, til at identificere Osama bin Laden og Al Qaeda som bagmænd for angrebene. Deres forbindelse til Talebanstyret i Afghanistan blev senere anvendt som begrundelse for en målrettet krigsindsats mod Afghanistan som direkte respons på angrebene. Jeg vil beskæftige mig med, hvordan fremstil-

lingen af fjendens handlinger og egenskaber er medvirkende til, at krigen fremstår som den eneste effektive løsning på konflikten.

Det pragmatiske udgangspunkt

Jeg anvender Peirces tegnteori, semiotikken, som forståelsesgrundlag for projektets problem. Semiotikkens pragmatiske karakter består i, at begrebers mening sammenstilles med deres mulige praktiske konsekvenser under forestillede omstændigheder,¹ dvs. den mentale eller fysiske handling de resulterer i. Den pragmatiske medieforskning afdækker de konsekvenser moderne kommunikationsmedier har for deres publikums liv og de sociale strukturer og kulturelle processer som medierne er en vigtig del af.²

Baggrunden for valget af projektets undersøgelsesobjekt er den betydning, som nyhedsformidlingens symbolfremstilling har for vores forståelse og fortolkning af begivenhederne den 11. september og den efterfølgende konflikt. Den betydning udspringer fra nyhedsformidlingens rolle i meningsdannelsen i samfundet, som jeg vil beskrive ud fra semiotikkens og pragmatismens begreber. Jeg diskuterer bl.a. opfattelsen af medierne som en neutral og objektiv formidler af fakta og deres bidrag til befolkningens viden om verdensbegivenhederne.

Mediernes nyhedsformidling udgjorde befolkningens primære informations- og videnskilde om konflikten og de involverede parter. Størstedelen af offentligheden fortolker og forstår konflikten i langt højere grad via de symboler, som medierne vælger at præsentere i deres fremstilling af situationens realiteter, end gennem direkte oplevelser af konfliktens konsekvenser. Modtagerne er derfor afhængige af det vidensgrundlag, som nyhedsformidlingens symboler udgør, når de skal vurdere bevæggrundene for konflikten og krigen som løsning på konflikten. Deres beslutning om, hvorvidt de skal acceptere og støtte magthavernes beslutning om at indlede militære handlinger bliver taget på baggrund af det vidensgrundlag medierne forsyner dem med, hvilket får mediernes dagsordenssættende funktion i samfundet til at træde tydeligt frem. Mediernes betydning for samfundet understreges af, at de beskrives som ”den fjerde magt”, som supplerer og kontrollerer de tre formelle magter, defineret af Montesquieu i ”De l'esprit des lois”³; den lovgivende magt, den udøvende magt og den dømmende magt.

Et pragmatisk blik på symboludviklingen definerer dens betydning ud fra symbolernes potentielle effekt på de politiske beslutningsprocesser i optakten til krigen og befolkningens accept af magthavernes valg af krigen som konfliktløsning. Konsensus i befolkningen er afgørende for, at den militære strategi kan gennemføres

¹ Peirce, 1994, s. 7

² Bruhn Jensen, 1998, s. 4 og Bignell, 1997, s. 127

³ Montesquieu, 1759

og nyhedernes symbolfremstilling har stor betydning for magthavernes bestræbelser på at opnå og vedligeholde denne konsensus. Mediernes symboludvikling og bidrag til offentlighedens meningsdannelse har derfor potentielt voldsommere direkte effekt i konflikttider end i en fredfyldt politisk kontekst.

Peirces semiotik og symbolbegreb

Nyhedernes formidling af ovennævnte begivenheder og aktører vil her blive beskuet fra semiotikkens udgangspunkt, som forudsætter, at mennesket opfatter verden via en kontinuerlig fortolkning af triadiske tegn, bestående af repræsentamen, objekt og interpretant. Peirce beskriver tegnet som forbindelsesmidlet i enhver oplevelse og tænkning – alle menneskets sansninger og tanker bliver omsat til viden og handling via tegnene.⁴

Semiotikken beskæftiger sig med menneskets samfunds- og kulturreferencer, som er af afgørende betydning for menneskets kontinuerlige fortolkningsproces, og opfattelsen af virkelighed og sandhed – alt temaer, der er essentielle i vores forståelse og fortolkning af mediernes nyhedsformidling.

Symbolerne er semiotikkens mest fremtrædende tegntype og er ifølge Peirce ”intet mindre end forudsætningen for enhver intellektuel aktivitet.”⁵ Peirce definerer symbolet som et tegn, der får sin betydning i kraft af vane eller konvention og hans beskrivelse af symbolernes egenskaber og funktion i menneskets fortolkning og kognition ligger til grund for min analyse af nyhedsformidlingens symboludvikling i perioden op til krigen i Afghanistan. Projektets teoriafsnit indeholder en nærmere gennemgang af semiotikkens grundprincipper, symboldefinitionen og symbolernes placering i Peirces komplekse teoriapparat.

Et af symbolernes vigtigste karaktertræk i forhold til nyhedsformidlingen er, at de har mulighed for at udvikle sig eller vokse, som Peirce beskriver det. Symbolernes betydning kan verificeres eller omdefineres, udvides eller begrænses, alt efter den nye viden, som stilles til rådighed i fortolkningsprocessen. Projektets formål er netop at beskrive, hvordan fjendens symbolværdi opstår og udvikler sig i nyhedsformidlingen i perioden. Jeg vil blandt andet undersøge, hvorvidt mediernes symboludvikling bekræfter den fremstilling som magthaverne lægger op til i deres kommunikation og hvorvidt den lægger op til en anden forståelse af begivenhederne ved at bidrage med alternativ viden og fortolkningsmuligheder.

⁴ Dinesen og Stjernfelt, 1994, s. 7-8

⁵ Peirce, 1994, s. 133

Nyhedsformidlingens fortolkningsbegrænsninger

Nyhederne er en social genre, som kommunikerer både i og om en social og historisk kontekst.⁶ Nyhedsformidlingen påvirker samfundets politiske beslutningsprocesser, men er samtidig afhængig af information fra magthaverne og befolkningens modtagelighed over for det formidlede. Denne gensidige vekselvirkning mellem medierne og konteksten fremstår tydeligt i internationale konflikter, og udgør bestemte begrænsninger i mediernes fortolkning af de aktuelle begivenheder.

Mediernes afhængighed af deres egen kontekst i konfliktsituationer stiller spørgsmålstegn ved deres selvopfattelse og symbolske status som en neutral og objektiv formidler af fakta, som opbygger stabil og velfunderet viden om de vigtigste begivenheder og synspunkter i samfundet. Samtidig med at nyhedsformidlingen indtager en central plads i offentlighedens stillingtagen til konflikten, udgør den arenaen for magthavernes forsøg på at påvirke folks holdninger til krigen. Medierne er afhængige af information fra magthaverne, som har en interesse i, at krigen bliver fremstillet på en bestemt måde, hvilket bl.a. kan komme til udtryk ved, at de ikke ønsker at give befolkningen fuld indsigt i konfliktens realiteter. Ydermere oplever medierne et pres fra både magthavere og befolkning, da et kritisk blik på magthavernes hensigter og handlinger i en krigssituation ofte bliver set som upatriotisk eller direkte samfundsskadeligt.

Jeg supplerer Peirces teorier med Antonio Gramskis hegemonibegreb,⁷ som beskriver forholdet mellem magthaverne og den befolkning, der accepterer og underbygger deres magtposition. Begrebet anvendes i analysen af, hvordan medierne forholder sig til de vestlige magthaveres kommunikation og handlinger og hvordan ovennævnte fortolkningsbegrænsninger påvirker symboludviklingen i medierne og derved modtagernes vidensgrundlag om konflikten.

Symboltemaer

Yderligere supplerer jeg Peirces teori med litteratur om symboludviklingen i medierne i forbindelse med tidligere konflikter og krige. Litteraturen anvendes til at kortlægge de gennemgående træk i mediernes symboludvikling i forbindelse med internationale konflikter og krig og skabe et identificerings- og sammenligningsgrundlag i forhold til de symbolske temaer, som nyhedsformidlingen i perioden op til krigen i Afghanistan omfatter.

Et fælles karaktertræk ved præsentationen af tidligere internationale konflikter er, at den består i en betydelig kompleksitetsreduktion, som gør, at modtagerne kun i begrænset grad behøver at forholde sig til konfliktens kulturelle grundlag og de

⁶ Bruhn Jensen, 1987, s. 3

⁷ Gramski, 1971

komplekse sociale og politiske processer, som er gået forud for konflikten. Jeg vil gennemgå nogle af de mest fremtrædende temaer i symboludviklingen, bl.a. hvordan konflikterne bliver opstillet som en konflikt mellem ”os” og ”dem”, hvor ”vi” repræsenterer det gode og retfærdige og ”de” repræsenterer den onde fjende.

Udviklingen af fjendebilledet er et symbol, som har stor betydning i forhold til at opnå og vedligeholde befolkningens accept af krigshandlinger. Modstanderen forsøges ”dehumaniseret” og fremstillet som en uciviliseret, barbarisk og brutal fjende, som må fjernes fra den magtposition vedkommende sidder i for at eliminere den trussel, som fjenden kan udgøre i fremtiden. Krigen fremstår som den eneste mulige løsning på konflikten, og fjendens onde hensigter og mulige fremtidige adfærd bruges til at overbevise offentligheden om, at de problemer krigen har til opgave at løse må vægtes højere end de økonomiske og menneskelige konsekvenser krigen medfører.

Symbolopbygning og -udvikling i TV2 Nyhederne

Jeg har valgt nyhedsformidlingen på TV som projektets undersøgelsesobjekt. Valget er foretaget på grund af tv-mediets umiddelbarhed og ikoniske karakter, som gjorde tv-nyhederne til den foretrukne nyhedskilde i perioden mellem angrebene den 11. september 2001 og krigen i Afghanistan. Tv-mediets visuelle formidling bidrog i væsentlig grad til befolkningens forståelse af begivenhederne og vurderingen af deres potentielle fremtidige effekt på den vestlige samfundsorden.

For at afgrænse analyseobjektet vil jeg beskæftige mig med fjendebilledets udvikling i Danmarks mest sete nyhedsudsendelse i perioden, TV2 Nyhederne.⁸

Undersøgelsen er en kvalitativ indholdsanalyse af, hvordan TV2 Nyhederne fremstillede konflikten og de involverede parter i optakten til krigen i Afghanistan, med fjendebilledet i centrum. Analysen har til formål at identificere og beskrive de mest fremtrædende symboltemaer i nyhedsformidlingen, med særlig fokus på afgrænsningen af de involverede parter og deres støtter og udviklingen af det fjendebillede, der bidrog til accepten af krigen mod Afghanistan som løsning på konflikten.

Det skal pointeres, at der ikke er tale om en receptionsanalyse af modtagernes opfattelse af symbolerne, men derimod en semiotisk analyse af det vidensgrundlag som symboludviklingen udgør. Undersøgelsen har til formål at beskrive, hvordan symbolerne underbygges og udvikles i TV2 Nyhederne og i hvor høj grad nyhedsformidlingen giver modtagerne mulighed for at vurdere det informationsgrundlag, symboludviklingen bygger på.

⁸ Ifølge Gallups TV-Meter, år 2001, uge 37-41. Se <http://tvm.gallup.dk/tvm/pm/default.htm>

Problemformulering

Ovenstående overvejelser om emnet udmunder i følgende problemformulering:

Hvordan udvikler og underbygger TV2 Nyhederne den symbolske fremstilling af fjenden i optakten til krigen i Afghanistan i oktober 2001.

Beskrivelsen af Nyhedernes formidling tager bl.a. udgangspunkt i, hvordan fjendebilledet defineres i forhold til krigens øvrige symboltemaer, især konflikten mellem 'os' og 'dem', og krigen som løsning på konflikten.

Pragmatismen, semiotikken og symbolerne

Det pragmatisk udgangspunkt

I det følgende afsnit vil jeg redegøre for det pragmatisk ståsted, som danner fundamentet for min tilgang til projektets problemstilling. Pragmatismens grundidé er, at begrebers betydning findes i deres praktiske konsekvenser under forestillede omstændigheder. Peirce opsummerer den pragmatisk opfattelse af betydning på følgende måde: 'meaning is a difference that makes a difference.'⁹

Den forskel Peirce her henviser til er den ændring i vores vaner og handlinger, som vores forestillingsobjekter medfører eller kan forestilles at medføre: "Overvej, hvilke af forestillingsobjektets virkninger, som vi forestiller os muligvis kunne have praktisk betydning; da *er* vores forestilling om disse virkninger hele vor forestilling om objektet."¹⁰ Denne definition indebærer også, at forskellige forestillinger eller objekter defineres via differentieringen i deres effekt. Har de samme effekt er der tale om det samme objekt, er effekten forskellig er der tale om to forskellige objekter.

Pragmatismen ser tanken som menneskets eneste repræsentation, dvs. den eneste måde mennesket kan erfare verden gennem.¹¹ Vi opbygger vores viden via tænkningen, men vores videns betydning bestemmes af den reelle effekt, den har på os – den forskel den gør for vores praktiske adfærd. Peirce var af den opfattelse, at man ikke kan kalde noget for viden, med mindre det har en reel effekt på vores praktiske handlinger og fremtidige fortolkninger: "knowledge is nothing, quite nothing but a counterfeit unless it would under some circumstances, determine conduct. It must have real effects." (CP Dichotomic Mathematics)¹²

Angrebene den 11. september 2001 kan bruges som et beskrivende eksempel på den pragmatisk verdensopfattelse. De får deres betydning, ikke kun via den umiddelbare konsekvens de havde for de mennesker, bygninger og områder, som blev udsat for angrebene, men også via den langsigtede effekt de har haft på f.eks. vores opfattelse og fortolkning af den vestlige samfundsorden. Konceptet om den forestillede effekt forklarer den store interesse, som begivenhederne udløste i hele verden på kort tid – det stod klart for de millioner af tv-seere, der fulgte med i begivenhederne, at et sådant angreb på verdens eneste økonomiske og militære stormagt ville have massiv praktisk effekt, både i USA og i resten af verden.

⁹ Bruhn Jensen, 1995, s. 66

¹⁰ Peirce, 1994, s. 192

¹¹ Deledalle, 2000, s. 59

¹² Cf. Marty, 2005, s. 95-96

Ovenstående definition af pragmatismen indebærer, at hvis man vil opnå en fuldstændig forståelse af et objekt, må man kende alle dets praktiske konsekvenser. Her er der tale om et vigtigt princip i pragmatismen og Peirces forståelse af sandheden og undersøgelsen som et redskab til tilegnelse af viden. Peirce mener, at den fulde forståelse af et objekt eller forestilling opnås via undersøgelse, foretaget af et ubegrænset kollektiv af undersøgere, under optimale betingelser og uden tidsbegrænsninger. En sådan kognition, indeholdende den fuldstændige og derved sande viden om et objekt er dog en utopisk forestilling. Vi opnår aldrig den ultimative forståelse og viden om et objekt. Konceptet beskriver til gengæld forudsætningen for den uendelige kognitionsproces, hvor mennesket udvider sin viden, og hvis pragmatismens principper følges, kommer tættere på sandheden i det lange løb.¹³

Menneskets tænkning og meningsdannelse indeholder altid en eller anden form for uvished eller fejltagelse, afhængig af de begrænsninger, der er til stede i fortolkningen, enten i det pågældende individs omstændigheder eller i individets formåen og tilbøjeligheder. Peirce mener, at hvis et hvilket som helst menneske fik adgang til en tilstrækkelig mængde informationer om et hvilket som helst spørgsmål og også fik tilstrækkelig mulighed for at tænke over spørgsmålet, ville det nå til den sande konklusion, dvs. den samme som alle andre ville nå frem til under de samme optimale omstændigheder¹⁴. Denne konklusion er identisk med Peirces definition af virkeligheden¹⁵: "The opinion which is fated to be ultimately agreed to by all who investigate, is what we mean by truth, and the object represented in this opinion is the real."¹⁶ Virkeligheden er ifølge denne opfattelse noget, der er uafhængigt af vores tænkning, noget der eksisterer uden for vores bevidsthed og som påvirker vores sansning og tænkning direkte.

Peirces virkelighedsbegreb forudsætter, at undersøgerne udsætter objekter og forestillinger for tests, der enten kan verificere eller afvise den generelle opfattelse af dem. De objekter og forestillinger, som altid bekræftes i disse tests, er de virkelige og sande, mens den opfattelse der modbevises må benægtes i fremtiden. Det sande er med andre ord det, hvis falskhed aldrig kan bevises.¹⁷

Mediernes rolle i samfundet deler karaktertræk med undersøgernes rolle i Peirces forståelse af virkeligheden. Medierne beskæftiger sig med netop en repræsentation af virkeligheden og de er ligesom undersøgerne afhængige af en vis konsensus omkring deres fortolkningsprocedurer.¹⁸ Deres formidling påvirkes af de førnævnte

¹³ Ehrat, 2005. s. 48

¹⁴ Peirce, 1994, s. 211-213

¹⁵ Dinesen, 1991, s. 53-54

¹⁶ Deledalle, 2000, s. 143

¹⁷ Ibid. s. 51

¹⁸ Bruhn Jensen, 1990, 12

te begrænsninger i fortolkningsprocessen, som enten kan stamme fra mediernes interne organisation eller fra eksterne faktorer, som f.eks. deres position i samfundet og afhængighed af andre af samfundets aktører. Mediernes formidlingsproces består i at finde frem til information, som enten kan verificere, modificere eller modsige deres fremstilling af de begivenheder de formidler og via den proces forsynes de modtagerne med en repræsentation af virkeligheden, som giver dem mulighed for at agere i samfundet og handle ud fra det givne vidensgrundlag. Som nævnt definerer pragmatismen viden ud fra netop den værdi, den har i forhold til fremtidig handling.

Det er her, vi finder udgangspunktet for projektet, hvis undersøgelsesobjekt er det vidensgrundlag, medierne stillede til rådighed for deres modtagere, via deres symbolske fremstilling af konflikten efter den 11. september. Vidensgrundlagets effekt var, at magthaverne opnåede en tilstrækkelig opbakning til at identificere Osama bin Laden, al Qaeda og Taleban som den fjende, der måtte nedkæmpes, hvilket førte til indledningen af krigshandlingerne mod Afghanistan som direkte respons på terrorangrebene.

Peirces semiotik

Al forskning i medieformidlet kommunikation og dens effekt involverer idéen om repræsentation, fortolkning og kognition, som er semiotikkens forskningsobjekter. Semiotikken forklarer, hvordan vi oplever vores omverden via en fortolkning af tegn, og hvordan vi tilegner os viden via denne fortolkning.

I de følgende afsnit vil jeg redegøre for semiotikkens måde at anskue vores oplevelse af verden og vores videnstilegnelse via tegn. Jeg vil beskrive tegnenes, og især symbolernes, funktion i fortolkningen, for bagefter at anvende semiotikkens principper til at redegøre for nyhedsformidlingens karakter og funktion. Redegørelsen af semiotikkens begrebsapparat tager udgangspunkt i dets anvendelighed i analysen af nyhedsformidlingens kommunikation og det vidensgrundlag, som medierne forsynede deres modtagere med i optakten til krigen i Afghanistan.

Ifølge Peirce oplever mennesket verden via triadiske tegn, som består af repræsentamen, objekt og interpretant. Peirces tegn er forbindelsesmidlet i enhver oplevelse og tænkning og alle de sansninger, der indgår i vores brug af mediernes nyhedsformidling, bliver omsat til viden og handling via tegnene.¹⁹ Peirces opfattelse af tegnet er pragmatisk, et tegn får dets betydning i kraft af dets forestillede praktiske effekt. Fortolkningen af tegnet er et socialt foretagende, dvs. at sociale relationer,

¹⁹ Dinesen og Stjernfelt, i forordet til Peirce, 1994, s. 7-8

viden og kulturel praksis bidrager til, hvordan vi fortolker de tegn, vi møder, blandt andet via mediernes symbolske fremstilling af virkeligheden.²⁰

Peirces teori er velegnet til analysen af mediernes nyhedsformidling på grund af dens omfattende karakter. Peirces tegnbegreb dækker alle former for tegn, hvor f.eks. Saussures lingvistiske semiologi er begrænset til menneskets anvendelse og forståelse af sproglige tegn.²¹ Peirces semiotik er derfor mere anvendelig i forsøget på at forstå tv-mediets formidling af nyheder, som består af både audiovisuelle og sproglige tegn, og den komplekse sociale og individuelle kognition, fortolkningen af det formidlede materiale indebærer.²² Ulempen ved Peirces semiotiske teori er, at den indgår forskellige steder i hans meget brede teoretiske udformning, som dækker alt fra semiotikken til matematik og fysik, samt det, at teorien ændrer og udvikler sig også gennem hans forskningskarriere. De forskellige elementer i teorien benævnes på forskellige måder i hans tidlige og sene tegnforskning og nogle af begreberne forsvinder ud af hans teorier med tiden, til trods for at Peirce var meget optaget af arbejdet med entydige begrebsdefinitioner. Min forståelse og anvendelse af Peirces begreber præsenteres i de følgende afsnit.

Mediernes nyhedsformidling opleves ifølge semiotikken via de tegn som medierne vælger at formidle og som indgår i modtagernes fortolkning i deres sociale kontekst. Peirce kalder menneskets fortolkning af tegn semiosis. Han beskriver, hvordan vi lever i en kontinuerlig fortolkningsproces, den uendelige semiosis, hvor vi danner mening af vores sansninger ud fra vores sociale og kulturelle baggrund og tidligere oplevelser. Den fortolkningsproces, jeg her beskæftiger mig med, er mediernes fortolkning af de begivenheder, de formidler til deres modtagere og som danner et vidensgrundlag, når modtagerne skal agere i samfundet og reagere på de begivenheder som medierne beskriver i nyhedsformidlingen.

Tegnenes betydning determineres i semiotikken ikke kun af deres umiddelbare karakteristika, men også ud fra deres position i forhold til andre elementer i meningsproduktionen.²³ En fyldestgørende forståelse af symbolerne og deres funktion i nyhedsformidlingen forudsætter en introduktion til tegnteoriens grundlæggende komponenter, Peirces tre altomfattende phaneroskopiske (fænomenologiske) kategorier, Førstehed, Andethed og Tredjehed. Opdelingen, som er inspireret af Kants anvendelse af kategoriopdeling i erkendelsesteoriens arkitektur, danner fundamentet for hele Peirces teoretiske struktur og derved også definitionen af selve tegnbegrebet og dets elementer; repræsentamen, objekt og interpretant og de forskellige tegntyper og tegntrikotomier som Peirce opstiller i teorien.

²⁰ Skovmand i Bruhn Jensen og Schrøder, 1985, s. 41

²¹ Se f.eks. sammenligning i Deledalle, 2000

²² Ehrat, 2005, s. 11

²³ Bruhn Jensen, 1990, s. 7

Den tegntrikotomi, som er af størst betydning for dette projekts problemstilling er Peirces anden tegntrikotomi, som beskriver tegntyperne ikon, indeks og symbol. Symbolet er omdrejningspunktet for projektet, men jeg inkluderer også definitionen af ikonet og indekset, da de muliggør en relativ klassifikation af symbolerne.²⁴ Symbolerne kan have både ikoniske og indeksikalske træk i større eller mindre grad, hvorfor definitionen af disse to tegntyper bidrager til forståelsen af symbolets egenskaber.

I de følgende afsnit vil jeg gennemgå semiotikkens vigtigste elementer i forhold til symboldefinitionen og beskrive teoriens forklaringskraft i analysen af mediernes nyhedsformidling.

De tre faneroskopiske kategorier

Ifølge Peirce udforsker faneroskopien ”simpelt hen det, der direkte viser sig, og stræber efter at kombinere minutøs nøjagtighed med de bredest mulige generaliseringer.”²⁵ Kategorierne omfatter alt det, der viser sig for mennesket og er derfor til stede i al menneskelig aktivitet og kognition af både den synlige verden og en fænomenverden, der observeres med ”the mental eye”.²⁶

Peirce definerer faneronerne, som også kaldes fænomener, på følgende måde: ”med et faneron mener jeg alt det, som på den ene eller anden måde er umiddelbart tilgængeligt for bevidstheden, uanset om det korresponderer med en virkelig ting eller ej” (CP 1.284).²⁷ Det Peirceske tegn er med andre ord en relation mellem faneronerne,²⁸ og semiotikkens opgave er at beskrive denne relation.

De tre kategorier beskrevet nedenfor har et internt hierarki; Førsteheden kan ikke omfatte Andetheden og Andetheden kan ikke omfatte Tredjeheden, mens Tredjeheden til gengæld ikke kan eksistere uden at involvere bådet Andetheden og Førsteheden og Andetheden ikke kan eksistere uden Førsteheden: ”The higher ordinal order contains the types of lower ordinals, but not conversely.”²⁹

Førsteheden

Førsteheden omfatter simple følelses kvaliteter, som udelukkende skal betragtes som muligheder i et evigt nu.³⁰ Førsteheden forudsætter ikke en aktualisering i en fortolkning, begivenhed, analyse, sammenhæng eller proces, den eksisterer i kraft

²⁴ Voetmann Christiansen, 1988, s. 27-28

²⁵ Peirce, 1994, s. 28

²⁶ Dinesen, 1991, s. 29

²⁷ Cf. Peirce, 2003, <http://www.helsinki.fi/science/commens/dictionary.html>, Oversat af PTF.

²⁸ Stjernfelt, 1997, s. 273

²⁹ Ehrat, 2005, s. 34

³⁰ Deledalle, 2000, s. 103 og Stjernfelt, 1997, s. 272

af sig selv og behøver ikke andet.³¹ Så snart Førstehederne aktualiseres, indgår de i den næste kategori, Andethederne.

Peirce definerer følelsen på følgende måde: ”ved en følelse mener jeg et tilfælde af den slags bevidsthedselement, som er alt hvad den er, positivt, i sig selv, uden hensyn til noget andet. En følelse er således ikke en begivenhed, en hændelse, noget, der finder sted, idet der ikke kan være noget, der finder sted, medmindre der var et tidspunkt, hvor det ikke havde fundet sted; og således er det ikke i sig selv alt det, det er, men det er relativt, i forhold til en tidligere tilstand. En følelse er en tilstand, som er til stede i sin helhed på ethvert tidspunkt, så længe den varer ved.”³²

For at give et billede af, hvordan Førsteheden fungerer, kan man forestille sig, at alle de kvaliteter, der potentielt kan indgå i noget aktuelt, eksisterer i en parallelverden, ”uden begyndelse, afslutning eller forandring”³³, uafhængig af tid, sted og virkeliggørelse. Lige så snart kvaliteterne bliver aktualiseret indgår de i den verden mennesket kan opfatte og fortolke. Derved introducerer de Andetheden, uden dog at forsvinde fra den potentielle parallelverden.

Følelseskvaliteterne er faneroskopiens mindste enheder, byggestenene til Andet- og Tredjeheden, og udgør, ifølge Peirce, hele bevidsthedens indhold, på samme måde som hele tiden består af øjeblikke³⁴. Peirce pointerer også at ”Enhver åndelig virksomhed, hvor kompleks den end måtte være, har sin absolut simple følelse, følelsen af *le tout ensemble*.”³⁵

For at eksemplificere Førsteheden vil jeg tage udgangspunkt i et velkendt eksempel fra Peirce, eksemplet om en togfløjte, som bryder total tavshed. Samme koncept kan vi se i forbindelse med øjeblikket, hvor det første fly ramte World Trade Center. Hvis vi forestiller os, at der var fuldstændig tavshed, da flyet ramte, er følelsen af tavsheden og følelsen af lyden som kollisionen fremkalder eksempler på førsteheder. Overgangen eller mødet mellem de to er derimod relateret til erfaringen, det er en aktuel begivenhed som tiltrækker folks opmærksomhed og hører til andetheden.

Nogle af Peirces egne eksempler på førsteheder, udover larmende tavshed og en skarp lyd, er følelseskvaliteten af en farve, duften af en rose og følelseskvaliteterne bitter, kedelig og hjerteskræende,³⁶ uden at fænomenernes egenskaber behøver at

³¹ Voetmann Christiansen,

³² Peirce, 1994, s. 38

³³ Ibid. s. 36

³⁴ Ibid. s. 47

³⁵ Peirce, 1994, s. 42

³⁶ Ibid. s. 14, 29, 35

være tilknyttet en bestemt sansning, ”det er rene kan-værer der ikke nødvendigvis bliver virkeliggjort.”³⁷

Andetheden

Andetheden er eksistensens og handlingens kategori og omfatter de konkrete begivenheder, som kvaliteterne fra Førsteheden indgår i, dvs. realiseringen af de mulige kvaliteter til konkrete, singulære begivenheder, her og nu. Hvor Førsteheden indeholder alle de potentielle kvaliteter fra den førnævnte parallelverden, indgår kun nogle bestemte af dem i den konkrete begivenhed, hvorved kvaliteterne går fra at være potentielle til at være aktuelle. Andetheden er dyadisk: ”Den ellers relationsløse kvalitet konfronteres med noget andet, hvorved den afgrænses og indgår i en begivenhed, som er faktum.”³⁸

Den eksistens, der er tale om i Andetheden drejer sig ikke kun om materielle ting, der eksisterer i nuet, men også om tanker, følelser og love: ”Eksistens er tilstedeværelse i et eller andet erfaret univers – hvad enten det er universet af materielle ting, som eksisterer nu, eller et univers af love, eller et univers af fænomener, eller et univers af følelser – og denne tilstedeværelse indebærer, at enhver eksisterende ting står i et dynamisk reaktionsforhold til enhver anden ting i det pågældende univers.”³⁹

Hvor Førsteheden relateres til følelsen er erfaringen en vigtig bestemmelse af Andetheden. Andetheden består i aktion og reaktion mellem to elementer eller positioner, der mødes i et forhold af ”effort and resistance”. Det ene elements såkaldte anstrengelse eller indsats bliver mødt med modstand fra det andet element. Peirce beskriver dette på følgende måde: ”We are continually bumping against hard fact. We expected one thing and passively took it for granted, and had the image of it in our minds, but experience forces that idea into the background, and compels us to think quite differently.”⁴⁰

Oplevelsen af anstrengelse og modstand kendetegner vores daglige erfaringer. Går vi ind i en dør, er der tale om en anstrengelse fra vores side og modstand fra døren, eller den virkelighed vi er en del af. Andetheden beskrives af Peirce som værende ”Brute Facts”, dvs. erfaringer, der trænger sig på, uden at man kan ændre dem med viljen eller tænkningen. Denne konstatering tager udgangspunkt i opfattelsen af en dobbelt bevidsthed om ego og non-ego; alt det, der er én selv og den virkelighed,

³⁷ Ibid. s. 35

³⁸ Thellefsen og Sørensen, i indledningen til Marty, 2005, s. 25

³⁹ Peirce, 1994, s. 55-56

⁴⁰ Dinesen, 1991, s. 33-34

der eksisterer uden for vores bevidsthed. Erfaringens belæring består, ifølge Peirce, i begrænsning, konflikt, tvang og andethed i almindelighed.”⁴¹

Andethederne er konkrete begivenheder, som man kun kan forholde sig til, efter at de er sket, hvilket bringer os videre til et andet af Andethedens kendetegn, dvs. at den i en fortolkningssituation altid placerer sig i fortiden. I fortolkningen (Tredjehed) er Andetheden noget, der altid allerede er sket.

Begivenhederne den 11. september byder på nogle ret rammende eksempler på Andetheden og anstrengelsen og modstanden mellem elementer. Da flyene rammer World Trade Center, er der tale om flyenes indsats eller anstrengelse og bygnings modstand. Inden menneskets fortolkning kommer ind i billedet er der tale om et dyadisk forhold mellem de to elementer. Der er tale om en enkeltstående, virkelig begivenhed som tilskuernes menneskelige bevidsthed ikke kan påvirke men kun forholde sig til efter at den er sket.

Tredjeheden

Tredjeheden henviser til intellektet og intentionen, da den muliggør en fortolkning og forståelse af de konkrete begivenheder og erfaringer som Andetheden omfatter. Tredjeheden opstår, når en mental bevidsthed forbinder Førsteheden og Andetheden i tænkningen og repræsenterer den mulige lov for en begivenheds finden sted.⁴²

Ifølge Peirce kan en relation mellem to elementer, hvad enten der er tale om personer, idéer eller naturkræfter, ikke forstås ud fra det dyadiske forhold mellem dem, men at der altid skal et tredje element til.⁴³ Uden Tredjehed, ingen forståelse, ingen menneskelig kognition: ”The third is thought in its role as governing secondness. It brings information into the mind, or determines an idea and gives it body. It is informing thought or cognition.” (CP 1.537)⁴⁴

Tredjehedens repræsentation af medieringen mellem Førsteheden og Andetheden bygger på lovmæssighed eller vane – der er tale om en generel måde at kombinere elementerne i fortolkningen.⁴⁵ Det generelle ved Tredjeheden består i, at man anvender tidligere erfaringer til at konkludere, at de også med stor sandsynlighed vil gælde for fremtidige begivenheder. Peirce beskriver dette sådan, at Tredjeheden består i muligheden for at forudse, at under bestemte tænkelige omstændigheder vil nogen eller noget opføre sig på bestemt vis, og at vi kan forudse, at visse begi-

⁴¹ Peirce, 1994, s. 80

⁴² Deledalle, 2000, s. 103 og Stjernfelt, 1997, s. 272

⁴³ Beauchamp, årstal mangler, <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Amer/AmerBeau.htm>

⁴⁴ Cf. Deladelle, 2000, s. 72

⁴⁵ Dinesen, 1991, s. 42

venheder følger af visse andre.⁴⁶ Hvor Andetheden relaterer til noget, som altid allerede er sket, henviser vanen eller lovmæssigheden til fremtiden via en analyse af fortiden.⁴⁷

Tredjeheden eksemplificerer sig i udviklingen i fortolkningen af situationen, hvor de to fly ramte World Trade Center. Da det første fly ramte ind i bygningerne, var første tanke hos de fleste, at der måtte være tale om en ulykke, vores intellektuelle vane indikerede, at et fly, der rammer en bygning må være en tilfældighed. Vores vanemæssige fortolkning fortæller os til gengæld, at når to fly rammer bygninger inden for så kort tid, må der være tale om en intentionel handling. Og i lyset af denne nye viden ændres vores vanemæssige fortolkning af det første sammenstød – i alle fremtidige fortolkninger bliver begge episoder fortolket som et intentionelt angreb.

Peirces tegnbegreb

“What is a sign? Peirce asks: and his reply is: A sign is first and foremost what it does and what it does is its meaning; in other words, it is a rule of its action.”⁴⁸

Ovenstående citat understreger semiotikkens pragmatiske karakter. Tegnets definition beskriver den phaneroskopiske oplevelse, igennem hvilken vi lærer virkeligheden at kende og som forbereder os til handling. Tegnene er forudsætningen for perceptionen, interpretationen, kommunikationen og menneskets handling.⁴⁹

Peirces tegnforståelse bygger på den antagelse, at alle menneskets tankeprocesser har karakter af dannelsen af en kæde tegn.⁵⁰ Tegnet er ifølge Peirce forbindelsesmidlet i tænkningen og den viden vi tilegner os, blandt andet via mediernes nyhedsformidling, bliver opbygget og udviklet i fortolkningen af tegnet.

En af de mest benyttede definitioner af tegnet er følgende:

*A sign, or **representamen**, is something which stands to somebody for something in some respect or capacity. It addresses somebody, that is, creates in the mind of that person an equivalent sign, or perhaps a more developed sign. That sign which it creates I call the **interpretant** of the first sign. The sign stands for something, its **object**. (CP 2.228)⁵¹*

Her nævner Peirce tegnets tre elementer; repræsentamen, som relaterer til Førstedens potentielle kvaliteter, objekt, som relaterer til Andethedens aktualitet og

⁴⁶ Ibid. s. 53

⁴⁷ Ibid. s. 100

⁴⁸ Deledalle, 2000, s. 102

⁴⁹ Bruhn Jensen, 1995, s. 17

⁵⁰ Dinesen og Stjernfelt, i forordet til Peirce 1994, s. 17

⁵¹ Cf. Dinesen, 1991, s. 102

interpretant, som relaterer til Tredjehedens fortolkning. Hvert af tegnets elementer bærer en side af dets karakter, men tegnets helhed sammenfattes af relationen mellem de tre elementer.⁵² Tegnets elementer kan ikke optræde adskilt, alle tre ovennævnte elementer skal indgå i en helhed i fortolkningen, før vi har med et tegn at gøre.

Peirces tidlige tegndefinitioner indeholder også et fjerde element, grunden. Den har jeg fravalgt her. Peirce afskaffede grunden i 1867,⁵³ inden han udformede sine mere udviklede definitioner af tegnet og dets funktion i fortolkningen.

Et tegn er ifølge Peirce ”something by knowing which we know something more” (CP 8.332).⁵⁴ Tegnet er det, der formidler alle vores sansninger og gør det muligt for os at omforme dem til viden. Hver eneste kommunikation og kognition er en fortolkning af tegn, som må tilføje noget nyt til det tegn, det fortolker.⁵⁵ Kognition og erkendelse involverer altid en genuin triadisk relation mellem tegnets elementer, men trods det må en analyse af tegnets funktion fokusere på tegnets rolle i fortolkningsprocessen, som foregår i en social kontekst, i stedet for tegnets strukturelle opbygning. Dette skyldes, som Klaus Bruhn Jensen beskriver det, at tegnet ikke er *dét* vi ved, men *hvordan* vi kommer i besiddelse af den viden, vi kan sige, at vi har.⁵⁶ En analyse af tegnets strukturelle elementer giver et billede af stadiet, der går forud for fortolkningsprocessen, mens en semiotisk analyse handler om at belyse tegnets funktion i kommunikationen, fortolkningsprocessen og videnstilegnelsen, og som her, for at undersøge den viden, som mediernes kommunikation om samfundstilstanden og verdensbegivenhederne stiller til rådighed.

Repræsentamen

A sign, or representamen, is something which stands to somebody for something in some respect or capacity. (CP 2.228)⁵⁷

Peirce bruger begrebet tegn både om tegnets funktion i fortolkningsprocessen og om det han også kalder repræsentamen, et af de tre elementer i tegndefinitionen. Deledalle fremhæver vigtigheden af, at forskere i tegnets funktion er bevidste om denne variation i brugen af tegnbegrebet og at de er i stand til at adskille ”sign-action” og ”sign-representamen”⁵⁸ Dette projekt handler hovedsageligt om ”sign-action”, dvs. hvordan tegnene, og især symbolerne, indgår i den fortolkningsproces som kommunikationen i medierne omfatter.

⁵² Voetmann Christensen, 1988, s. 23

⁵³ Ibid. s. 25

⁵⁴ Cf. Eco, 1976, s. 28

⁵⁵ Ehrat, 2005, s. 24

⁵⁶ Bruhn Jensen, 1990, s. 6

⁵⁷ Cf. Deledalle, 2000, s. 72

⁵⁸ Deledalle, 2000, s. 18

Tegnet, eller repræsentamen er et Første, der refererer til noget Andet, tegnets objekt. Alt det, der kan påvirke et sind, er potentielle tegn, men de skal, som det fremgår af Peirce's definition, lede tankerne på et bestemt objekt. Et tegn vil derfor per definition altid have den egenskab, at det ikke er muligt at tolke tegnet i sig selv - når et tegn fortolkes, bliver det i fortolkningen oversat til et andet tegn ud fra en kontekstuel forankring.⁵⁹ Et repræsentamen kan f.eks. være ord, som står for et objekt, f.eks. ordene Osama bin Laden. En fortolkning af ordene henviser til objektet, personen bin Laden og hans handlinger, og kalder et bestemt koncept frem i fortolkerens sind. Dette mentale koncept, som formes af fortolkerens sociale og kulturelle baggrund, udgør tegnets interpretant.

Objektet

A *Sign* is anything which related to a Second thing, its *Object*, in respect to a Quality, in such a way as to bring a Third thing, its *interpretant*, into relation to that same form, *ad infinitum*. (CP 2.92)⁶⁰

Objektet er dét tegnet refererer til – noget Andet. Tegnet og objektet har et gensidigt forhold, hvor tegnet henviser til og retter tegnbrugerens opmærksomhed mod objektet, samtidig med, at objektet har indflydelse på eller er bestemmende for tegnet. Peirce beskriver objektet som noget, som kan sanses, som man kan forestille sig eller tilmed noget man i en vis forstand ikke kan forestille sig.⁶¹

Objektet kan med andre ord være alt det, som vores tankevirksomhed indeholder, eller som Peirce definerer det: "The Objects – for a sign may have any number of them – may be a single known existing thing or thing believed formerly to have existed or expected to exist, or a collection of such things, or a known quality or relation or fact, which single object may be a collection, or whole of parts, or it may have some other mode of being, such as some act permitted whose being does not prevent its negation from being equally permitted, or something of a general nature desired, required, or invariably found under certain circumstances. (CP 2.232)⁶² Her er Peirces brede opfattelse af tegnet fremtrædende, vi kan se at objekterne dækker over både det materielle og immaterielle, det eksisterende, tidligere eksisterende og det, der kan tænkes at eksistere i fremtiden. Der kan være tale om bestemte ting, følelser eller relationer mellem mennesker.

Peirce differentierer mellem det umiddelbare objekt og det dynamiske objekt. Det umiddelbare objekt er objektet som tegnet repræsenterer det, og hvis væren således

⁵⁹ Thellefsen, 2002, s. 3

⁶⁰ Cf. Deledalle, 2000, s. 73

⁶¹ Peirce, 1994, s. 95

⁶² Cf. Johansen, 1993, 73

afhænger af tegnets repræsentation.⁶³ Det dynamiske objekt er det fuldstændige og sande objekt, som er bestemmende for det umiddelbare objekt, mens det umiddelbare objekt er den del af det dynamiske objekt, der indgår i den enkelte fortolkning. Peirce definerer det dynamiske objekt som objektet ”regardless of any particular aspect of it, the object in such relation as unlimited and final study would show it to be.” (CP 8.133).⁶⁴

Citatet henviser til pragmatismens opfattelse af det virkelige og sande, nemlig det, at sandheden om det dynamiske objekt nås gennem den ubegrænsede og endelige undersøgelse af objektet. Tegnet kender ikke det dynamiske objekt samlede egenskaber, men kæden af tegn kan bringes til gradvis at nærme sig det dynamiske objekt.⁶⁵ Sandheden er en uendelig proces, en evig jagt på at finde frem til det dynamiske objekts karakter mens usandheder giver et direkte misvisende billede af det dynamiske objekt og er derfor en falsk repræsentation af objektet.

Et godt eksempel på det umiddelbare og det dynamiske objekt er nyhedernes fremstilling af Osama bin Laden. Den måde han fremstilles på i det enkelte nyhedsindslag er det umiddelbare objekt, mens det fuldstændige billede af alle hans persons egenskaber, handlinger og relationer udgør det dynamiske objekt. Det dynamiske objekt er til en vis grad bestemmende for, hvordan bin Laden fremstilles i de enkelte nyhedsindslag – de umiddelbare objekter – og hvert af de umiddelbare objekter skulle gerne bringe seeren tættere på den sande, objektive forståelse af personen bin Laden og hans handlinger og relationer – det dynamiske objekt.

Det ligger i objekternes definition, at et dynamisk objekt kan være bestemmende for mange forskellige umiddelbare objekter, men det omvendte er derimod ikke tilfældet. De forskellige indslag om bin Laden, forskellige umiddelbare objekter, relaterer alle til det samme dynamiske objekt, og den information om det dynamiske objekt, som det enkelte nyhedsindslag indeholder, skulle gerne bidrage til modtagerens viden om bin Laden og et mere eller mindre veldefineret helhedsbillede af bin Laden. Vores temporale opfattelse af sandheden om bin Laden bygger til enhver tid på det samlede vidensgrundlag, som fremstillingen af de umiddelbare objekter, som er afhængig af den kontekst de er opstået i, har bidraget med via de fortolkninger som tiden og omstændighederne har tilladt os at foretage.⁶⁶

Interpretanten

"A sign, or *representamen*, is something which stands to somebody for something in some respect or capacity. It addresses somebody, that is, creates in the mind of

⁶³ Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty, 2005, s. 27

⁶⁴ Cf. Johansen, 1993, s. 74-75

⁶⁵ Dinesen og Stjernfelt i forordet til Peirce, 1994, s. 19

⁶⁶ Deledalle, 2000, s. 74

that person an equivalent sign, or perhaps a more developed sign. That sign which it creates I call the *interpretant* of the first sign." (CP 2.228)⁶⁷

Tegnets fuldendelse kræver en interpretant, dvs. at en mental bevidsthed, og i den definition en persons bevidsthed, "må forstå tegnet som værende forbundet med dets objekt, således, at det er muligt at tænke sig fra tegnet til tingen."⁶⁸ Interpretanten er den mentale forestilling, der opstår i bevidstheden ved fortolkningen af relationen mellem det Første, repræsentamen, og det Andet, objektet. Interpretanten er det Tredje i tegnforbindelsen og repræsenterer konteksten og fortolkerens tidligere erfaringer og sociale konventioner i fortolkningsprocessen. Interpretanten defineres ikke som det menneske, der udøver fortolkningen, men som den mentale idé som fortolkningen fremkalder i fortolkerens bevidsthed.

"A sign stands *for* something *to* the idea which it produces, or modifies. Or, it is a vehicle conveying into the mind something from without. That for which it stands is called its *object*; that which it conveys, its *meaning*; and the idea to which it gives rise, its *interpretant*." (CP 1.339)⁶⁹

Interpretanten er mødet mellem tegnets elementer, fortolkerens bevidsthed og konteksten og sammensmeltningen af disse udgør den information som tegnet indeholder for fortolkeren. Når tegnet fortolkes indgår det i tegnbrugerens meningsdannelse og tankevirkksomhed og får en betydning i fortolkerens bevidsthed. Det er derfor via interpretanten, at mennesket orienterer sig om og interagerer med den materielle virkelighed, bestemte begivenheder og den kommunikation mennesket indgår i.⁷⁰

Den uendelige semiosis

Selve fortolkningsprocessen, som foregår via tegnene, kalder Peirce semiosis. En semiosis er fuldendt samtidig med at tegnet er fuldendt, da begge kræver en interpretant, der forbinder tegnet med sit objekt og danner mening ud fra relationen mellem de to elementer. Peirce ser fortolkningen som en kontinuerlig proces, hvor interpretanten, som selv er et tegn, indgår i en ny fortolkning som danner en ny interpretant: "Being a sign, the interpretant itself calls up another interpretant, and so on *ad infinitum*."⁷¹

Interpretanten indgår med andre ord i det Peirce kalder den uendelige semiosis, en uendelig kæde af fortolkninger. Gérard Deledalle betegner den uendelige semiosis

⁶⁷ Cf. Peirce, 2003, <http://www.helsinki.fi/science/commens/dictionary.html>

⁶⁸ Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty 2005, s. 83

⁶⁹ Cf. Peirce, 2003, <http://www.helsinki.fi/science/commens/dictionary.html>

⁷⁰ Bruhn Jensen, 1995, s. 22

⁷¹ Ibid. s. 22

som "an experience which everyone has at every moment of life" og udnævner den til semiotikkens reelle forskningsobjekt.⁷²

Det er kontinuiteten i fortolkningen, der definerer semiotikkens sociale karakter, da teoriens udgangspunkt er, at vores tanker og fortolkninger altid foregår via en sammenligning af noget fortidigt og generelt på den ene side og noget aktuelt på den anden. Vi starter aldrig på nul, men baserer vores aktuelle fortolkninger på vores tidligere erfaringer og vores kulturelle og sociale baggrund: "We always already know something. Thus, every Interpretation is concretely a continuation of something that is treasured. (Peirce, What Is a Sign, 1894)"⁷³ Vores viden er til gengæld ikke fuldstændig. Udgangspunktet i fortolkningen er aldrig det dynamiske objekt, men til gengæld tegnet, som tilføjer noget til vores viden om det dynamiske objekt.

Kontinuiteten er også en afgørende forudsætning for kognitionen. Vores fortolkninger og handlinger bygger altid på semiosis' nedre del, erfaringen, og fungerer som erfaring i fremtidige fortolkninger og handlinger, semiosis' øvre del.⁷⁴ Vores aktuelle fortolkninger og handlinger har med andre ord en forbindelse med både fortid og fremtid.

To interpretanttrikotomier

Peirce arbejder nærmest udelukkende i enheder af tre og interpretanterne er ingen undtagelse. Jeg vil i de følgende afsnit redegøre for to af Peirces interpretanttrikotomier, som indeholder henholdsvis den umiddelbare, dynamiske og finale interpretant og den intentionelle, effektuelle og kommunikative interpretant. De to trikotomier kaster lys over de mekanismer, som mediernes fremstilling af virkeligheden omfatter.

Den førstnævnte trikotomi forklarer interpretanterne ud fra deres forbindelse til tegnet og objektet. Kategoriseringen definerer fortolkningens yderpunkter, den afgrænses af den absolut minimale information på den ene side og den absolut maksimale information på den anden side. Begge stadier er uopnåelige, hvorfor al fortolkning kan placeres indenfor disse to ekstremer.⁷⁵ Trikotomien bygger på de faneroskopiske kategorier og repræsenterer henholdsvis medieindholdets potentielle strukturelle betydning, den betydning, der opstår i den aktuelle fortolkning og den performative betydning, der har konsekvenser udover fortolkningens umiddelbare kontekst.⁷⁶

⁷² Deledalle, 2000, s. 18

⁷³ Cf. Ehrat, 2005, s. 297

⁷⁴ Ehrat, 2005, s. 26 og 108

⁷⁵ Johansen, 1993, s. 171

⁷⁶ Bruhn Jensen, 1995, s. 66

Den umiddelbare interpretant, som relaterer til førstehedens følelseskvaliteter og potentialitet, udgør tegnets fortolkningssegnethed: "the total unanalyzed effect that the sign is calculated to produce (...)." ⁷⁷ I medieforskningen betragtes den umiddelbare interpretant som de forskellige mulige fortolkninger formidlingen inviterer til.

Den dynamiske interpretant er det som erfares i hver fortolkningsakt, som er forskellig fra enhver anden, dvs. en aktualisering af den umiddelbare interpretants semiotiske potentiale. ⁷⁸ Den dynamiske interpretant bærer betydningseffekten i fortolkningsakten og udgør den konkrete følelse eller handling tegnet resulterer i hos fortolkeren. Den dynamiske interpretant er relateret til Andetheden og udgør mediernes aktuelle fortolkning af verdensbegivenhederne og magthavernes kommunikation i konfliktsituationer, som opstår i den kontekst medierne opererer i, tegnets situerede betydning. ⁷⁹

Den finale interpretant er det fortolkningsmæssige resultat, hvilket enhver fortolker er bestemt til at komme, såfremt tegnet bliver tilstrækkeligt undersøgt under ideelle betingelser. ⁸⁰ Den finale interpretant er relateret til Tredjeheden og svarer til pragmatismens virkelighedsopfattelse. Her er forbindelsen til Kants "Ding an sich" tydelig. Kant mener, at verden som den er, ligger udenfor vores erkendelse, mens Peirce ser den finale interpretant som en uopnåelig, fuldstændig viden om verdens objekter.

I forhold til kommunikationen ser Peirce repræsentamen som afsenderens tegn og interpretanten som modtagerens tegn. ⁸¹ Den anden trikotomi jeg har valgt at beskæftige mig med her, handler om den position, som interpretanten indtager i en kommunikationsproces.

Trikotomien omfatter den intentionelle interpretant, som er den interpretant, som afsenderen i en kommunikationssituation intenderer, at modtageren skal forstå ved det tegn han kommunikerer, den effektuelle interpretant, som er den påvirkning interpretanten reelt har på modtageren, dvs. modtagerens forståelse af det kommunikerede, og den kommunikative interpretant, som er den symmetri, der eksisterer mellem afsenderens intention med kommunikationen og modtagerens fortolkning af det kommunikerede tegn. Den kommunikative interpretant opstår på baggrund af, at afsender og modtager deler kollateral viden og er i stand til at afkode tegnet i den kontekst, hvor kommunikationen finder sted. ⁸²

⁷⁷ Peirce, 1958, *Values in a Universe of Change: Sel, Writings.*, s. 413. Cf. Bruhn Jensen, 1990, s. 8

⁷⁸ Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty 2005, s. 37

⁷⁹ Bruhn Jensen, 1990, s. 8-9

⁸⁰ Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty, 2005, s. 39

⁸¹ Deledalle, 2000, s. 135

⁸² Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty, 2005, s. 44

Interpretanternes kommunikationstrikotomi anvendes i vurderingen af det vidensgrundlag, som medierne stiller til rådighed for deres modtagere. En analyse af den overensstemmelse, som er mellem magthavernes kommunikation, og den fortolkning, som nyhedsformidlingen vælger at bringe dens modtagere giver et indblik i, hvorvidt medierne er kritiske over for magthavernes kommunikation om situationen, eller om de relativt ukritisk anvender deres udlæggelse i fortolkningen og formidlingen af begivenhederne.

Peirces tegntyper

Symbolerne er som nævnt en af de forskellige tegntyper Peirce definerer i semiotikkens begrebsapparat. Tegntypedefinitionerne varierer i antal og detaljeringsgrad gennem Peirces forskningskarriere, nogle steder taler han om 10⁸³ tegntyper og andre steder udvider han klassifikationen til 66 typer⁸⁴.

Jeg beskæftiger mig her med Peirces anden tegntrikotomi, som indgår i opdelingen af tegnene i første⁸⁵, anden og tredje⁸⁶ trikotomi: ”Tegn kan inddeles i tre trikotomier; for det første efter om tegnet i sig selv er en blot og bar kvalitet, er faktisk eksisterende eller er en almen lov; for det andet alt efter om tegnets relation til dets objekt består i, at tegnet besidder en egenskab i sig selv, eller i en vis eksistentiel relation til objektet, eller i dets relation til en interpretant; for det tredje alt efter om Interpretanten repræsenterer det som et Tegn på en mulighed eller som et tegn på faktum eller som fornuftstegn.”⁸⁷

Peirce beskriver den anden trikotomi som den mest fundamentale.⁸⁸ Den omfatter definitionen af tegntyperne Ikoner, Indekser og Symboler. Symbolet er projektets omdrejningspunkt og vil af den grund få mere opmærksomhed end ikonerne og indekserne. Som det er tilfældet med kategorierne indeholder Tredjeheden, symbolerne, både Andethed og Førstehed (indeks og ikon) i en vis grad, hvorfor definitionen af indekserne og ikonerne er vigtig for forståelsen af symbolernes opbygning.

I den anden tegntrikotomi definerer Peirce tegnene efter den måde, de henviser til deres objekt på: ”every sign is determined by its object, either first, by partaking in the characters of the object, when I call the sign an Icon; secondly, by being really and in its individual existence connected with the individual object, when I call the sign an index; thirdly, by more or less approximate certainty that it will be in-

⁸³ Se Peirce, 1994, s. 103-110

⁸⁴ Dinesen, 1991, s. 122

⁸⁵ For uddybning af Peirces første trikotomi, se Peirce, 1994, s. 99

⁸⁶ For uddybning af Peirces tredje trikotomi, se Peirce, 1994, s. 101-103

⁸⁷ Peirce, 1994, s. 98-99

⁸⁸ Ibid. s. 117

terpreted as denoting the object, in consequence of habit (which term I use as including a natural disposition), when I call the sign a Symbol. (CP 4.531)⁸⁹

Ikon

Ikonet henviser til sit objekt ved hjælp af Førstehed, dvs. i kraft af en lighed mellem tegnet og objektet. Ikonet har ingen dynamisk forbindelse til dets objekt, men til gengæld ligner nogle af tegnets egenskaber objektets egenskaber. Ikonerne repræsenterer objekterne ved at vække ”analoge fornemmelser”⁹⁰ i den bevidsthed, der bemærker ligheden.

Det rene ikon kan ikke indeholde nogen positiv eller faktuel information, da det ikke er aktualiseret, men kun et muligt tegn. Det henviser ikke til et givent objekt, men kun til noget, der har de samme kvaliteter, som det rene ikon har selv. Det rene ikon er derfor et rent teoretisk fænomen. Dette projekts interesse er fortolkningen af aktualiserede ikoner, dvs. symboler af mere eller mindre ikonisk karakter.

Tv-nyhedernes gengivelse af billeder og lyde er eksempler på ikoner. De vækker sansefornemmelser, som ligner de fornemmelser deres objekter vækker og får deres karakter og troværdighed via ligheden med de objekter de står for. Billedernes og lydenes ikoniske karakter gør, at de opfattes af modtagerne som autentisk indsigt i de formidlede begivenheder. Et billede ligner begivenhederne i så høj grad, at det opfattes som et sandfærdigt billede af det, der er sket – kameraet kan ikke lyve.⁹¹ Til trods for, at nyhedsformidlingen udspringer af en kompleks social og teknisk redigeringsproces, bidrager tv-mediets ikoniske koder til en opfattelse af formidlingen som en afspejling af virkeligheden.

Indeks

Indekset henviser til objektet i kraft af Andethed – en årsagssammenhæng med genstanden.⁹² ”Et *Index* er et tegn, som refererer til det Objekt som det betegner, i kraft af at det virkelig er påvirket af det Objekt.”⁹³ Indekserne ”tvinger” tegnfortolkerens opmærksomhed mod deres objekter i kraft af en dynamisk forbindelse mellem indekset og dets objekt.

Ofte anvendte eksempler på indeksikalske tegn er pegefingern, som henleder vores opmærksomhed til det, den peger på og røgen som tegn på ild, hvor tegnet, røgen, opstår ved en direkte årsagsforbindelse til objektet, ilden. ”The index asserts

⁸⁹ Marty, 2005, s. 100-101

⁹⁰ Cf. Thellefsen og Sørensen, i forordet til Marty, 2005, s. 28

⁹¹ Caruthers, 2000, s. 114

⁹² Dinesen og Stjernfelt, i forordet til Peirce, 1994, s. 18

⁹³ Peirce, 1994, s. 100

nothing; it only says "There!" It takes hold of our eyes, as it were, and forcibly directs them to a particular object, and there it stops."⁹⁴

Indeksets forbindelse til dets objekt bliver ikke skabt af det fortolkende sind, den er både virkelig og fortidig i fortolkningen, og det fortolkende sind kan derfor kun bemærke og forholde sig til forbindelsen, efter at den er opstået. Af dette kan man se, at nyhedernes karakter er indeksikalsk, de formidler begivenheder, som er af særlig interesse for befolkningen, men som modtagerne ikke kan have indflydelse på.

Alt, hvad der fokuserer vores opmærksomhed, er indekser. Alt, hvad der forskrækker os, er indekser, for så vidt som de markerer forbindelsen mellem to dele af erfaringen.⁹⁵ Lyden af flyene, der ramte World Trade Center er et eksempel på indekser, der udfylder denne funktion, de indebærer, at der er sket *noget* betydeligt, hvilket tiltrækker New Yorks opmærksomhed, og i sidste ende tiltrækker gengivelsen af lyden og begivenheden i medierne hele verdens opmærksomhed.

Indekserne kan også fungere ved en mekanisk association, hvor de optræder som tegn, som kun tjener til at skelne forskellige objekter fra hinanden. De fortæller ikke andet end, at det er et bestemt, enestående objekt, der er tale om.⁹⁶ Et eksempel på dette er Afghanistan, der blev mål for krigshandlingerne i oktober 2001. Processen op til krigen afgrænser de mulige mål for gengældelsesaktionen for begivenhederne den 11. september, og til sidst står Afghanistan tilbage som den eneste tilbageværende mulighed. Her fortæller indekset, at det er Afghanistan, og ikke andre lande, som ufrivilligt bliver udsat for krigshandlinger som rektion på terrorangrebene.

Symbol

"A symbol is a representamen whose special significance or fitness to represent just what it does represent lies in nothing but the very fact of there being a habit, disposition, or other effective general rule that it will be so interpreted" (CP 4.447)⁹⁷

Som det fremgik af tegndefinitionen er tegnet "something by knowing which we know something more" (CP 8.332) og enhver kommunikation – som enhver anden kognition – er en fortolkning som må tilføje noget til det fortolkede tegn.⁹⁸ Det kan hævdes, at denne videnstilegnelse altid foregår via fortolkning af symboler, da symbolet står for den fuldstændige triadiske tegnrelation, Tredjeheden. Peirce

⁹⁴ Deledalle, 2000, s. 114-115

⁹⁵ Peirce, 1994, s. 122-123

⁹⁶ Voetmann Christiansen, 1988, s. 27

⁹⁷ Cf. Peirce, 2003, <http://www.helsinki.fi/science/commens/dictionary.html>

⁹⁸ Ehrat, 2005, s. 24

fremhæver dette i en af sine symboldefinitioner, hvor han siger, at symbolet udgør forudsætningen for enhver intellektuel operation, da al kognition må involvere en triade af symbolfortolkninger.⁹⁹ Symbolerne er menneskets afgørende erkendelsesværktøj, vores vej til oplagring og organisering af viden, og det, der gør den kollektive kulturdannelse mulig via mediering mellem tanke og sansning.¹⁰⁰ Af disse definitioner kan vi se, at de sansninger, der er forbundet med vores anvendelse af medierne og nyhedsformidlingen, bliver omdannet til viden via fortolkningen af de symboler, medierne vælger at formidle.

Peirce definerer symbolet som ”et konventionelt tegn eller et tegn, der er afhængigt af vane (erhvervet eller medfødt).”¹⁰¹ Det bygger på lovmæssighed og har ikke nødvendigvis lighed med eller dynamisk forbindelse til objektet, som ikonet og indekset har. Symbolerne kan til gengæld have ikonisk eller indeksisk karakter i større eller mindre grad.

Symbolernes lovmæssighed består i, at de tegn man møder, bliver fortolket i forhold til konvention eller vane, som er opstået via tidligere fortolkninger. Konceptet om vanen kan præciseres med eksemplet om røgen som et indeks for ild. Røg ville ikke være et tegn på ild, hvis forbindelsen mellem ilden og røgen ikke var blevet bemærket af et fortolkende sind i en tidligere fortolkning. Den symbolske forbindelse mellem tegnet og objektet er til stede i fortolkningen, da røgen, som det ikoniske tegn på ilden, genkendes i kraft af vanen, i kraft af tidligere erfaringer med de involverede fænomener.¹⁰² Symbolets konventionelle karakter består i, at det kan få sin betydning pga. en igennem tiden opnået enighed, hos en større eller mindre gruppe brugere, om hvordan et tegn bruges og modtages. Konventionen er symbolets sociale dimension, vores forståelse af symbolerne er indlært og enighe-den om fortolkningen er opstået i vores interaktion med andre mennesker. Forudsætningerne for forståelsen af symbolerne er derfor at finde i vores personlige oplevelser og kulturelle baggrund.

Symbolets fundament kommer med andre ord fra fortiden, det indeholder alle tidligere ”undersøgelser” af objektet, som er tilgængelige for fortolkeren på fortolkningstidspunktet, og det er disse undersøgelser, der danner grundlaget for den vanemæssige fortolkning af symboler i fremtiden. Symbolets interpretant er dermed en fortolkning, rettet mod fremtiden. Tegnets pragmatiske karakter er fremtrædende her, symbolerne får deres betydning i kraft af den effekt de har på vores fremtidige handlinger, dvs. at de er forudsætningen for, at konkrete fortolkninger eller handlinger udføres. Vanen bidrager til mere fuldendte fortolkninger af symbolet,

⁹⁹ Peirce, 1994, s. 133

¹⁰⁰ Stjernfelt, 1997, s. 331

¹⁰¹ Peirce, 1994, s. 132

¹⁰² Johansen, 1993, s. 112

idet fortolkeren kan tilføje sin tidligere viden om objektet til fortolkningen af symbolets umiddelbare objekt, og derved få et mere helstøbt billede af objektets kvaliteter og egenskaber. Når vi f.eks. ser et billede af Osama bin Laden i dag, tilføjer vi vores viden fra tidligere fortolkninger til fortolkningen af billedet og fortolker billedets objekt som Osama bin Laden, manden bag terrorangrebene den 11. september.

Hele fortolkningen af nyhedernes format og forskellige indslag bygger på lovmæssighed og konvention, hvorfor de er af symbolsk karakter. Nyhedsdiskursen består af audiovisuelle tegn, som organiseres ved hjælp af bestemte koder og konventioner, som seeren skal modtage og genkende, for at kunne danne mening ud fra det formidlede materiale.¹⁰³ Nyhedernes format følger bestemte strukturer og retningslinier, som befolkninger genkender og fortolker ud fra vanen, ud fra deres tidligere erfaringer med medierne og nyhederne. Nyhederne kommer på faste tidspunkter af døgnet og består normalt af korte, på forhånd redigerede indslag, præsenteret af en nyhedsvært. Indslagene suppleres med direkte udsendelser fra selve begivenhederne eller direkte interview med kommentatorer, der enten er involverede i begivenhederne eller besidder en særlig viden om dem.

Seerne kender formatet fra deres tidligere anvendelse af nyhederne som informationskilde. Alle afvigelser fra nyhedernes sædvanlige format har en betydning for modtagernes fortolkning af nyhederne, som efter den 11. september, hvor nyhedernes format og struktur ændrede sig markant i en periode. Hele sendefladen måtte vige pladsen for en kontinuerlig live-udsendelse, som blev opdateret med ny viden om begivenhederne, så snart der var ny viden at fortælle. Ændringen af formatet understreger begivenhedernes vigtighed og potentielle betydning for samfundet og opfordrer til større opmærksomhed hos modtagerne end de sædvanlige nyhedstimer.

Kontinuiteten er et afgørende fænomen i definitionen af symbolerne, de bygger på fortidens erfaringer og fortolkninger og former fremtidige fortolkninger. Nyhedernes symboler er i stand til at udvikle sig, deres betydning kan vokse og udvikle sig og de er også i stand til at stå for noget andet end de oprindeligt refererede til. Ændringen i betydningen afhænger af den nye viden, som stilles til rådighed i fortolkningen, som enten verificerer eller bekræfter vores tidligere opfattelse af symbolets betydning. Symboler vokser og det er denne vækst i betydningen, som gør at noget kan ændre karakter uden at miste sin identitet: "the body of the symbol changes slowly, but its meaning inevitably grows, incorporates new elements and throws off old ones." (CP 2.222)¹⁰⁴ Den viden vi søger i nyhedernes symboler udvikler sig og vokser, vi får tilknyttet ny viden til de temaer vi tidligere er blevet introduceret

¹⁰³ Bignell, 1997, 113-114

¹⁰⁴ Cf. Johansen, 1993, s. 160

for. Vores tidligere fortolkninger opstiller bestemte forventninger til opfattelsen af symbolerne, og den viden vi får via nyhederne kan enten svare til disse forventninger, og derved bekræfte vores vanemæssige fortolkning, eller ændre vores opfattelse af symbolet, hvis ikke den nye viden stemmer overens med forventningerne. Det er denne udvikling i nyhedsformidlingens symbolfremstilling og det vidensgrundlag, medierne stiller til rådighed for seerne, der udgør projektets problem.

Nyhedsformidling i konfliktsituationer

Ud fra et pragmatisk synspunkt defineres nyhedernes betydning ud fra den effekt, de har på vores samfundsopfattelse og vores ageren indenfor samfundets rammer, samt ud fra den indflydelse medierne har på de sociale strukturer og kulturelle processer, som de selv er fremtrædende del af.¹⁰⁵ Som det kan ses af ovenstående gennemgang af semiotikken og dens tegndefinitioner er nyhedsformidlingen et semiotisk foretagende, som har betydning for meningsdannelsen i de kulturelle omgivelser, medierne opererer i.

Vores videnstilegnelse om den eksisterende samfundsorden og politiske kontekst forskellige steder i verden foregår hovedsageligt via en kæde af fortolkninger af nyhedsformidlingens symboler, som indgår i vores samlede fortolkning af virkeligheden. Nyhederne, både på tv og i andre medier, bidrager til vores oplevelser af den nationale og internationale virkelighed, vi er en del af og deres informationsformidling danner grundlaget for vores fortolkning, meningsdannelse og andre fremtidige handlinger. Det forventes af tv-nyhederne, at de dækker begivenheder, som har konsekvenser for befolkningen, eller i hvert fald store dele af den, eller som har indflydelse på samfundets principper og kulturelle traditioner.¹⁰⁶ Mediernes fremstilling af disse er en afgørende faktor, når vi skal forholde os til vores sociale kontekst og beslutte os for, hvordan vi skal agere i og påvirke den virkelighed vi er del af.

Nyhedsformidlingen var de vestlige befolkningers absolut vigtigste informationskilde om den situation, der opstod efter terrorangrebene den 11. september 2001. Det vidensgrundlag, som nyhederne stillede til rådighed for deres modtagere var afgørende for deres opfattelse af konflikten og de involverede parter, og ikke mindst for deres stillingtagen til, hvorvidt krigshandlingerne mod Afghanistan var en hensigtsmæssig og effektiv løsning af konflikten. Nyhedsformidlingens symboludvikling bidrog til accepten af, at magthaverne valgte at indlede krigshandlingerne og havde derfor stor effekt, i kraft af de menneskelige og økonomiske konsekvenser krigen i Afghanistan medførte.

Det er denne betydning for meningsdannelsen om konflikten og de voldsomme praktiske konsekvenser, som befolkningens opbakning til krigen medførte, som danner baggrunden for mit valg af nyhedernes symboludvikling som undersøgelsesobjekt for projektet. Konsekvenserne understreger vigtigheden af, at den information, som medierne stiller til rådighed for deres modtagere er velfunderet og at modtagerne har mulighed for at vurdere det beslutningsgrundlag medierne forsyner dem med.

¹⁰⁵ Bruhn Jensen, 1998, s. 4 og Bignell 1997, s. 127

¹⁰⁶ Bruhn Jensen, 1998, s. 42

Nyhedernes fortolkningsbegrænsninger

Mediernes selvreflekterende værdier om objektivitet, neutralitet og balance dikterer en rolle i optakten til en krig, som omfatter en identifikation og verifikation af bevæggrundene for krigen, en undersøgelse og evaluering af magthavernes påstande om konflikten og en diskussion om de forskellige holdninger til krigen. Samtidig skulle nyhedsformidlingen gerne forsyne modtagerne med overvejelser om krigens menneskelige og materielle konsekvenser og om krigens potentielle udfald og efterspil. Nyhederne skal med andre ord skabe mulighed for varieret og informeret diskussion om krigens realiteter.¹⁰⁷ Men som det fremgår af afsnittet om pragmatismen, er mennesket altid hæmmet af begrænsninger i fortolkningssituationen. Det samme gælder mediernes fortolkning og formidling af de begivenheder, de anser som værende af betydning for modtagerne. Nogle af begrænsningerne udspringer af nyhedernes faste karakter og format, mens andre er særligt forbundet med den komplekse sociale og politiske kontekst, som en international konfliktsituation udgør. Nyhedsformidlingens symbolske status i samfundet, herunder ovennævnte værdisæt, kommer under pres i denne kontekst, særligt på grund af det mangfoldige forhold mellem medierne og magthaverne, som forsøger at fremme deres egne synspunkter for at kunne forfølge deres politiske og militære mål. Samtidig skal medierne leve op til forventningerne fra deres egen sociale og økonomiske kontekst, både deres ejere og deres publikum.

Nyhederne og objektiviteten

Medierne har opnået en bestemt symbolværdi i de vestlige demokratiske samfund som institutioner, som repræsenterer og formidler information om virkeligheden på en objektiv, neutral og balanceret måde. Idéen om objektivitet bygger på en forudsetning om, at mediernes nyhedsformidlere undlader at inddrage deres egne livsholdninger og værdier i nyhedsproduktionen og at de "afspejler" virkeligheden. Objektiviteten både er og bliver dog et ideal, da nyhedsformidlerne, som alle mennesker, er resultatet af en kompleks social proces og relationer, som former deres værdier og tilgang til verdensbegivenhederne. Eller som Robert Jensen så ramende beskriver det: "Any claim to such neutrality is illusory; there is no neutral ground on which to stand anywhere in the world."¹⁰⁸

Alle begivenheder giver mulighed for varierede fortolkninger og al fortolkning bygger på fortolkerens evaluering af begivenheden,¹⁰⁹ hvilket sjældent er mere fremtrædende end i en konfliktsituation, hvor de forskellige parter udlægger situationen på forskellige eller modstridende måder. Medierne foretager et fortolk-

¹⁰⁷ Lule i Berenger, 2004, s. 95-96

¹⁰⁸ Jensen i Artz og Kamalipour, 2005, s. 81

¹⁰⁹ Kieran, 1998, s. 24

ningsvalg hver eneste gang de udvælger de ord, billeder og lyde, som indgår i repræsentationen af konfliktens virkelighed, og dette valg af emne og synspunkter indebærer også et fravalg af emner og synspunkter. Nyhederne kan med andre ord give et sandfærdigt billede af det umiddelbare objekt, som deres formidling repræsenterer, men udeladelsen af situationens øvrige aspekter gør nyhedernes fremstilling af situationens virkelighed, det dynamiske objekt, ufuldendt.

Nyhedsformidlingens format indbyder nemlig ikke til en fuldstændig repræsentation af alle de komplekse mekanismer, der ligger bag de begivenheder, som medierne formidler.¹¹⁰ Nyhederne forsyner deres publikum med forståelig viden om det sociale og politiske system, men deres fremstilling af virkeligheden er altid kompleksitetsreducerende i større eller mindre grad. Matthew Baum kalder denne fremstilling for ”cognitive shortcuts”¹¹¹, kognitive smutveje, bestående af simplificerede fremstillinger, som tiltrækker befolkningens opmærksomhed og tilbyder et fortolknings- og vidensgrundlag om den lokale og internationale politiske situation. Kompleksitetsreduktionen opstår ikke udelukkende på grund af mediernes format og karakter, men kan også påvirkes af udefrakommende interesser. Magthaverne kan f.eks. have interesse i, at en konflikt bliver præsenteret på en enkel og overskuelig måde eller ligefrem at tilbageholde information om konflikten, hvilket resulterer i, at medierne kun kan formidle fragmenteret viden til deres modtagere. Denne fragmenterede viden udgør i så fald modtagernes vidensgrundlag om de formidlede begivenheder og fundamentet for de handlinger, som iværksættes som følge af begivenhederne og mediernes fremstilling af dem.

Mediernes repræsentation bygger på deres symbolindhold og nyhedernes modtagere må være bevidste om, at den symbolske fremstilling af virkeligheden giver mulighed for manipulation og fabrikation i forsøget på at opnå konsensus i befolkningen om bestemte begivenheder. Denne bevidsthed er især vigtig i krigstider, hvor effekten af den konsensus, der opnås ved hjælp af mediernes repræsentation, medfører så store politiske, økonomiske og menneskelige konsekvenser.¹¹²

Som Peirces opfattelse af sandheden og undersøgelsen indikerer, kan medierne ikke formidle den fulde sandhed, men kun give et temporalt sandfærdigt billede af verden ud fra de informationer de har adgang til og kan anvende i nyhedsformidlingen. Man kan derfor ikke påstå, at medierne formidler en objektiv afspejling af virkeligheden, men nærmere at de foretager en undersøgelse ud fra det aktuelle vidensgrundlag, som bidrager til modtagernes opfattelse af sandheden.

¹¹⁰ Fuchs i Artz og Kamilipour 199-200

¹¹¹ Baum, 2003, s. 44-45

¹¹² Fuchs, i Artz og Kamilipour, s. 202

Nyhederne og hegemonien

For at beskrive de særlige begrænsninger, som forholdet mellem magthaverne og medierne indebærer i konflikttider, inddrager jeg Antonio Gramskis teori om hegemoni. Teorien beskriver forholdet mellem den befolkningsgruppe, som udgør samfundets magthavende kræfter og resten af samfundet, ”leaders and led”, ”rulers and ruled”.¹¹³ Jeg vil anvende teorien for at beskrive forholdet mellem magthaverne og den befolkning, der understøtter og bekræfter både deres magt og deres målsætninger i forbindelse med krig. Medierne spiller en afgørende rolle i dette gensidige forhold mellem ”det civile samfund” (det private) og ”den politisk udøvende magt” (staten).¹¹⁴ Gramskis teori sætter ord på de politiske mekanismer, som iværksættes i samfundet i optakten til en international konflikt og de metoder, de magthavende i samfundet benytter til at opnå opbakning til deres involvering i krigshandlinger.

De magthavende kræfter i samfundet har, ifølge Gramski, to forskellige måder at udøve deres magt på, enten ved hjælp af intellektuel og moralsk ledelse, hegemonien, eller ved hjælp af dominans.¹¹⁵ Disse to metoder korresponderer med henholdsvis opnåelsen af konsensus omkring magthavernes holdninger og aktiviteter i befolkningen og til den juridiske, disciplinerende magt, herunder den militære magt.

Gramski beskriver hegemonien som befolkningens ”spontane” accept af den samfundsopbygning og sociale værdier, som de magthavende grupper repræsenterer og af de aktiviteter og handlinger, der stemmer overens med disse. Med ”spontane” mener Gramski, at accepten ikke bygger på en systematisk undervisningsindsats fra myndighederne, men at den er opstået som ”common sense” via befolkningens daglige oplevelser af samfundsordenen.¹¹⁶ Dominansen er til gengæld den metode, som magthaverne bruger over for elementer i samfundet, der opfører sig i konflikt med den almene konsensus om ”rigtig” opførsel.¹¹⁷ Groft sagt anvendes hegemonien over for magthavernes allierede og dominansen over for dem, der modarbejder dem i større eller mindre grad.

Common sense begrebet beskriver, når befolkningens generelle vurdering og accept af magthavernes holdninger og handlinger bygger på ukritisk og i høj grad ubevidst opfattelse og forståelse af samfundsordenen og magthavernes aktiviteter.¹¹⁸ Der er ikke tale om common sense som et fasttømret koncept, som eksisterer

¹¹³ Gramski, 1971, s. 144

¹¹⁴ Ibid. s. 12

¹¹⁵ Ibid. s. 45

¹¹⁶ Ibid. s. 199

¹¹⁷ Ibid. s. 12

¹¹⁸ Gramski, 1971, s. 321-322

uafhængigt af tid og sted, men i stedet en opfattelse, der er i konstant udvikling i takt med ændringer i befolkningens sociale og kulturelle virkelighed. Gramski advarer mod opfattelsen af common sense som en bekræftet sandhed,¹¹⁹ hvilket stemmer godt overens med Peirces opfattelse af det virkelige og det sande. Common sense er et udtryk for den sandhed, som befolkningen oplever ud fra de informationer og erfaringer de besidder i det givne øjeblik, men betyder ikke, at den har adgang til alle de oplysninger, som er nødvendige for at kende sandheden, det dynamiske objekt.

”If a political process is to result in collective social action, then it must in the end [...] eliminate any positions which disagree with or actively oppose the emerging consensus.”¹²⁰

Optakten til en krig vil uundgåeligt være præget af magthavernes målsætninger med konflikten. Er de interesserede i en diplomatisk løsning, ved hjælp af forhandlinger eller økonomiske sanktioner, eller ønsker de at løse konflikten ved anvendelsen af militær magt? Vejen mod den sidstnævnte mulighed kan være lang, men når det politiske systems foretrukne løsningsmulighed er krigshandlinger, vil de forsøge, ved hjælp af hegemoniske styringsredskaber, at opnå konsensus i befolkningen om den militære løsning.

Den militære magtanvendelse kræver ikke bare, at militærmagten råder over de soldater og det militære udstyr, som er nødvendigt for en effektiv krigsindsats men også en politisk vilje og befolkningsopbakning til at involvere sig i krigshandlinger.¹²¹ Magthaverne vil derfor indgå i en kulturkontekstuel meningsforhandling med befolkningen via medierne, hvor de prøver at indskrænke de løsningsmuligheder konflikten indbyder til, indtil anvendelsen af militær magt fremstår som defensiv, reaktiv og nødvendig.¹²² Resultater denne fremstilling i, at befolkningen opfatter krigshandlingerne som den eneste tilbageværende mulighed, eller som common sense, kan magthaverne gennemføre sine militære målsætninger. Michael Skovmand beskriver tv-mediets fremtrædende rolle i denne proces på følgende måde: ”Broadcast TV is the primary vehicle for creating consensus, anchoring meanings, setting agendas, in one phrase: the dynamics of hegemony.”¹²³

Magthavernes hegemoniske ageren er interessant, både i nationalt og internationalt perspektiv, hvor det handler om henholdsvis forholdet mellem befolkning og magthavere og forholdet mellem nationer og civilisationer.¹²⁴ I begge tilfælde er

¹¹⁹ Ibid. s. 423

¹²⁰ Bruhn Jensen, 1995, s. 10

¹²¹ Gramski, 1971, s. 183

¹²² Andersen, 2006, s. 73

¹²³ Skovmand i Bruhn Jensen og Schrøder, 1985, s. 51

¹²⁴ Gramski, 1971, s. 350

der tale om en gensidig affære mellem de ledende og dem de leder, hvor de ledende må sikre sig de andres ideologiske opbakning.¹²⁵ Befolkningens eller nationernes loyalitet og støtte forudsætter en vis overensstemmelse mellem de alment gældende holdninger og interesser og magthavernes handlinger. Hvis denne overensstemmelse ikke er til stede, kan det resultere i ”crisis of hegemony”,¹²⁶ dvs. magthavernes manglende evne til at udføre de handlinger de ønsker. Dette var f.eks. tilfældet i Vietnamkrigen, hvor magthaverne måtte trække sig ud af krigen på grund af den store folkelige modstand.

I denne opgaves perspektiv forholder det sig sådan, at de to forskellige magtudøvelsesmetoder kommer til udtryk både nationalt og internationalt. USA indtager en førende position i det internationale samfund, hvor de regerer ved hjælp af en kombination af de to styringsværktøjer. De opnår konsensus om reaktionen hos de vestlige lande ved hjælp af hegemoniske virkemidler, mens deres reaktion over for Osama bin Laden, al Qaeda og Afghanistan er udtryk for anvendelsen af den militære dominans. På nationalt plan i Danmark handler det om, at magthaverne skal opnå konsensus i befolkningen omkring opbakning til USA’s krigshandlinger, både den moralske støtte og Danmarks potentielt aktive deltagelse i krigshandlingerne.

USA’s formål er at opnå de vestlige staters og nationers støtte til krigshandlinger, som så igen har til formål at korrigere modstanderens opførsel i fremtiden. Ifølge Gramski vil en militærmagts målsætning med en militær indsats altid være at uskadeliggøre modstanderen i en sådan grad, at den forhindres i at udøve skade på militærmagten – i nærværende tilfælde er der tale om et forsøg på at forhindre fremtidige terrorangreb på nationen og dets allierede.

Begrænset adgang til informationer

Mediernes opgave i en international konfliktsituation er, hvis man ser på den ud fra mediernes normale værdier, at give et sandfærdigt billede af de handlinger, som muligvis skal udføres i befolkningens navn. Denne opgave besværliggøres blandt andet af magthavernes forsøg på at begrænse mediernes adgang til oplysninger om den forestående krigsindsats med henvisning til den operationelle sikkerhed og militære hemmeligheder som krigen kræver - information om krigsstrategien må ikke falde i modstandernes hænder.¹²⁷ Medierne skal derfor finde balancen mellem at sikre befolkningens ret til viden om, hvilke gerninger, der bliver udført i dens navn og begrænsning af information af hensyn til militæraktionernes sikkerhed. En del af de informationer, som myndighederne forsøger at holde ude af nyhedsfor-

¹²⁵ Pittelkow, 1986, s. 76

¹²⁶ Gramski, 1971, s. 210

¹²⁷ Caruthers, 2000, s. 9

midlingen er dog af en karakter, der i højere grad handler om PR-værdi på hjemmefronten end om national sikkerhed, som f.eks. magthavernes forsøg på at nedtone de menneskelige konsekvenser, den forestående krig uundgåeligt må medføre.

Magthaverne kan opnå befolkningens støtte til brugen af militærmagt på trods af denne informationsbegrænsning og til trods for, at befolkningens viden om beslutningsgrundlaget for krigshandlingerne er fragmenteret, ufuldstændigt og nogle gange endda modstridende.¹²⁸ Konsensus i befolkningen kan opnås så længe samfundet har tilliden til det politiske systems dømmekraft, når magthaverne kommunikerer, at de besidder hemmelige informationer, som retfærdiggør brugen af militær magt. Til trods for befolkningens kognitive underskud i situationen kan den stadig give sin opbakning til det, de mener er en legitim holdning fra magthavernes side.

”The Official Sources Syndrome”

Mediernes afhængighed af information fra magthaverne bliver øget betragteligt i forbindelse med internationale konfliktsituationer. John L. Hulteng anvender begrebet ”The Official Sources Syndrome”¹²⁹ over nyhedsformidling, som i høj grad er afhængig af kilder, som primært fungerer talsmænd for bestemte institutioner eller holdninger.

I nyhedsformidlingen i forbindelse med konfliktsituationer udgør afhængigheden af elitære kilder fra magthaverne og militæret en udfordring for mediernes værdier om neutralitet, balance og objektivitet i nyhedsformidlingen. Militære kilder bliver kaldt ind i tv-studierne for at udtale sig om mulige reaktioner over for modstanderens adfærd og for at forklare militære strategier og forberedelser til krigsindsatsen.¹³⁰ Militærets nuværende og tidligere medarbejdere, ofte positive over for militæret og dets målsætninger, får derved en stor vægt i meningsforhandlingen med befolkningen og retfærdiggørelsen af den forestående krigsindsats.

Medierne er blevet kritiseret for denne afhængighed af offentlige kilder, som ifølge kritikerne resulterer i, at USA’s krigshandlinger konsekvent opfattes som værende retfærdige og at alle undtagelser herved opstår ved fejltagelser eller på grund af nogle få brodne kar i militæret. Derved svigter medierne ifølge kritikerne deres rolle som samfundets kritiske vagthund over for magthaverne¹³¹ og i stedet gengiver det billede, som magthaverne ønsker at få ud til befolkningen.¹³²

¹²⁸ Artz i Artz og Kamalipour, 2005, s. 18

¹²⁹ Hulteng, 1979, s. 52

¹³⁰ Andersen, 2006, s. 251-252

¹³¹ Jensen i Artz og Kamalipour, 2005, s. 82

¹³² Cole i Artz og Kamalipour, 2005, s. 141

Nyhedernes kontekstafhængighed

Medierne udspringer af det sociale, økonomiske og politiske system, de selv er del af og deres generelle praksis reflekterer og underbygger kulturelle normer, individuel opførsel og befolkningens forventninger.¹³³ Ud over, at forholdet til magthaverne indebærer nogle bestemte begrænsninger har medierne behov for at tilpasse sig deres kontekst og afspejle befolkningens forventninger, som det bliver beskrevet i begrebet ”contextual objectivity”¹³⁴. Begrebet beskriver, hvordan nyhedsformidlingens budskaber bliver udformet med henblik på at ramme modtagernes interesse, hvilket kræver nyhedsformidlingens opmærksomhed, følsomhed og tilpasning til modtagernes kulturelle, religiøse, politiske og socio-økonomiske situation. En fremstilling, som rammer befolkningens temporale opfattelse af sandheden om situationen, vil sandsynligvis blive godt modtaget hos publikum, hvor en fremstilling, der radikalt ændrer modtagernes opfattelse vil kræve detaljeret dokumentation for at blive generelt accepteret.

Medierne indånder med andre ord en kulturel luft, som afspejler hele samfundets ideologiske atmosfære og giver et peg om de af virkelighedens elementer, medierne kan og skal beskæftige sig med og hvilke de gør bedst ved at udelade.¹³⁵ Et meget klart eksempel på dette er situationen umiddelbart efter angrebene den 11. september, hvor de vestlige mediers formidling enstemmigt viste stor empati over for befolkningens sårbarhed i situationen ved at sige og vise bestemte ting og udelade andre.

Med henblik på at leve op til den sociale konteksts forventninger i internationale konfliktsituationer udøver medierne en vis form for selvcensur i nyhedsformidlingen. En del af de informationer, som bliver udeladt vælges fra med reference til befolkningens følsomhed. Medierne forsøger at beskytte sit publikum fra ubehageligheder i højere grad, end at de forsøger at forsvare staten mod offentliggørelsen af skadelige billeder, holdninger eller afsløringer.¹³⁶ Hele mediernes komplekse opbygning, mediernes ideologi og kontrol er i sidste ende afhængig af konsensus og interesse hos deres modtagere, og medierne foretager derfor deres egen sanering af krigen ved at udelade oplysninger og billeder, som de forventer, at deres publikum eller økonomiske eller politiske bagland ikke har gavn af eller kan tolerere i medierne.

¹³³ Artz i Artz og Kamalipour, 2005, s. 8

¹³⁴ Iskandar i Artz og Kamalipour, 2005, s. 163

¹³⁵ Caruthers, 2000, s. 17

¹³⁶ Ibid. s. 20

Patriotisme og illoyalitet

Patriotismen er et af de koncepter, der går igen, når man ser på de krav, der stilles til medierne i konfliktsituationer og som lægger pres på deres arbejdsvilkår. Magthaverne har, i forbindelse med tidligere konflikter, anvendt patriotismen for at disciplinere massemedierne og dreje deres formidling i retning af den repræsentation af krigen, som de gerne vil have fremstillet i medierne. Kritik af valget om at gå i krig og selve krigsindsatsen eller positive indgangsvinkler til modstanderens holdninger og handlinger ses af både magthavere og dele af befolkningen som værende mangel på patriotisme, illoyalitet mod staten eller ligefrem forræderi mod nationen.¹³⁷

Medierne behøver ikke nødvendigvis at være direkte kritiske over for indsatsen for at blive anklaget om illoyalitet. Deres forsøg på neutralitet og balance i nyhedsformidlingen ved at forklare modstandernes synspunkter og give taletid til deres talsmænd resulterer også i kritik af medierne for uhensigtsmæssig opførsel i en besværlig situation. Kravet om mediernes patriotisme og loyalitet tvinger medierne til at tage stilling til et dilemma, som består i spændingsforholdet mellem loyalitet og objektivitet, ”befolkningens ret” til saglig viden om krigen og militærets behov for informationssikkerhed i konfliktsituationen.¹³⁸ Nyhedsformidlingen skal balancere mellem den symbolske opfattelse af den som værende neutral, balanceret og objektiv på den ene side og opfattelsen af medierne og nyhederne som institutioner i samfundet, som støtter nationen og dens magthavere i besværlige tider på den anden side.

¹³⁷ Caruthers, 2000, s. 9

¹³⁸ Ibid. s. 13

Historiens konfliktsymboler

Ovenfor har jeg gennemgået den kontekst, som udgør rammen for udviklingen af de symboler, som medierne vælger at bringe sine modtagere i internationale konfliktsituationer. Jeg har beskrevet de fortolkningsbegrænsninger, som nyhedsformidlingen i konfliktsituationer er præget af med henblik på at undersøge, hvilken effekt de havde på nyhedsformidlingen i optakten til krigen i Afghanistan.

I de følgende afsnit vil jeg identificere de temaer, som er gennemgående i symbolhistorikken i forbindelse med tidligere konfliktsituationer. Det er bemærkelsesværdigt, hvor store sammenfald der er i symboltemaerne og de kommunikative aspekter, der bidrager til udviklingen af disse. Formålet med identificeringen af temaerne er at skabe et sammenligningsgrundlag i forhold til udviklingen af de mest fremtrædende symboler i nyhederne i perioden mellem den 11. september og krigen i Afghanistan. Undersøgelsen vil omfatte en vurdering af, hvorvidt temaerne går igen i nyhedsformidlingen og hvorvidt der er sammenfald i de metoder, der anvendes i udviklingen og underbygningen af symbolerne.

Symboler som kompleksitetsreduktion

Et af de karaktertræk, der er fremtrædende i symbolfremstillingen i konfliktsituationer, er en markant kompleksitetsreduktion af den virkelighed begivenhederne udgør. Som nævnt i afsnittet om nyhedsformidling i konflikttider forsyner medierne deres modtagere med de såkaldte ”cognitive shortcuts” om de sociale og kulturelle processer i samfundet og de verdensbegivenheder, de vælger at formidle. Denne forenkede fremstilling af virkeligheden bliver endnu mere eksplicit i konflikttider.

Symbolerne bliver afgrænset og kompleksiteten formindsket, på en måde der svarer til mytens karakter, som Roland Barthes beskrev den i *Mytologier*¹³⁹. Myten tager ganske vist udgangspunkt i semiologien, til trods for at den beskæftiger sig med både ord og billeder, men kombineret med Peirces semiotik og pragmatismen har de principper, Barthes beskriver, forklaringskraft i analysen af tv-mediets nyhedsformidling, hvor sproget understøttes af de billeder og lyde, som nyhederne bringer seerne.

Ifølge Barthes fungerer myten som et metasprog, hvis metaforiske struktur erstatter en kompleks historisk virkelighed med enkle symboler.¹⁴⁰ Myten hverken skjuler noget eller lyver¹⁴¹ men får sin betydning ved at reducere mængden af information, som modtageren skal forholde sig til. I anvendelsen af myten sker meningsdannelse

¹³⁹ Barthes, 1996.

¹⁴⁰ Ibid. s. 237 og 278

¹⁴¹ Barthes 1996, 253

sen via ”forarmede og ufuldstændige billeder.”¹⁴² Den sorterer i fakta, udelader visse elementer og fremhæver andre. Centralt ved de mytiske symboler er ikke kun det, de siger, men også i høj grad, det de fjerner.¹⁴³

”Ved at gå over fra historien til naturen foretager myten en oprydning: den afskaffer de menneskelige handlingers komplekse karakter, den giver dem essensernes simpelhed, den undertrykker enhver dialektik, enhver opstigning ud over det umiddelbart synlige, den organiserer en verden der er uden selvmodsigelser, fordi den er uden dybde, en verden der er stillet til skue i evidensen, den grundlægger en lykkelig klarhed: tingene kommer til at fremtræde som i sig selv betydningsbærende.”¹⁴⁴

Det kan observeres i forbindelse med alle tidligere konflikter, at myten er et effektivt værktøj i meningsforhandlingen med befolkningen og opnåelsen af konsensus i forbindelse med militær magtanvendelse. Myten giver befolkningen et enkelt og ligefrem beslutningsgrundlag, som er tomt for den komplekse historie og internationale relationer, som ligger til grund for konflikten. Befolkningen præsenteres for nogle få aspekter af konflikten og bliver tilbudt fortolkningsmuligheder, som fører dem samme vej i meningsdannelsen, dvs. hen mod opfattelsen af krigen som sidste udvej i situationen. Alternative, mere fredelige muligheder bliver til gengæld nedtonet eller udeladt helt. Følgende er en beskrivelse af de gennemgående mytiske symboler, som nyhedsformidlingen i konflikttider byder på, og som jeg vil undersøge i TV2 Nyhedernes formidling af begivenhederne i 2001.

Krigen som sidste udvej

Når den politiske beslutning om at indlede en krig er taget, vil magthaverne pr. definition forsøge at fremme de synspunkter i medierne, som bidrager til befolkningens forståelse af krigen som den eneste udvej, efter at alle forsøg på diplomatiske forhandlinger er stødt på grund.

Denne proces er gået forud for konflikter i årtier og århundreder. Massemediernes betydning for processen er vokset markant, og medierne indtager nu en central funktion i meningsforhandlingen om konfliktløsningen, hvordan en potentielt forstående krig skal forstås, hvilket ideologisk grundlag, den bygger på og hvilke fordele, der er ved den militære løsning. Med andre ord, hvilken symbolværdi, krigen skal indtage i samfundet. Magthavernes opgave i meningsforhandlingen er at overbevise befolkningen om, at omkostningerne ved ikke at indlede krigshandlingerne er større, eller potentielt større, end de menneskelige og økonomiske konsekvenser

¹⁴² Ibid. s. 251

¹⁴³ Schubart i Qvortrup, 2002, s. 63

¹⁴⁴ Barthes, 1996, s. 269-270

de medfører. Derved baner de vejen for accept af handlinger, som ellers ikke accepteres i nutidens demokratiske samfund.¹⁴⁵

Magthaverne har for længst indset vigtigheden af denne proces, hvilket har resulteret i omfattende offentlige og militære kommunikations- og informationsstrategier, der anvendes for at fremme magthavernes synspunkter i medierne.¹⁴⁶ Magthavere og officielle kilder præsenterer konflikten ved hjælp af klare meldinger og moralistiske beskrivelser og forsøger at reducere konfliktens kulturelle kompleksitet for at befolkningen nemmere kan tage stilling til, hvorvidt de støtter en militær indblanding i konflikten.¹⁴⁷

De traditionelle medier, som f.eks. tv-mediet, er blevet kritiseret for at vise magthaverne for meget respekt i deres nyhedsformidling og for at svigte en af deres vigtigste opgaver i konfliktsituationer – at sørge for transparent information om krigen. En del af kritikken er gået på, at synspunkter modsat magthavernes ikke kommer til udtryk i kommunikationen, og at konfliktens eller krigens modstandere derved ikke får tilstrækkelig mulighed for at forklare deres handlinger og derved påvirke befolkningens holdninger til krigen.

Retfærdigheden og ”os”

Som beskrevet i afsnittet om hegemonien udgør selve konflikten en betydelig del af symboludviklingen i internationale konfliktsituationer. Noget af det første en konfliktsituation kræver, er en afgrænsning af konflikten, den involverer altid ”os” og ”dem,” og det skal gøres klart over for befolkningen, hvem ”vi” er og hvem ”de” er. I en indledende fase er denne opdeling på et generelt plan, men eftersom konflikten nærmer sig, bliver især fjenden defineret på et mere detaljeret niveau.

Denne indledende fremstilling af krigens parter er et eksempel på, at krigens symbolbilleder bliver udviklet med henblik på at forklare befolkningen konfliktens realiteter på en simpel og forståelig måde. Symbolerne får en mytisk karakter. Fremstillingen har en kompleksitetsreducerende funktion i forhold til de bagvedliggende politiske relationer, de bliver afløst af en meget simplificeret fremstilling af krigen og dens objektiver. ”Vi” sammenstilles med ”det gode” og ”de” sammenstilles med ”det onde”, en generalisering som gør at hele nationer eller områder delvist bliver frataget deres kulturelle identitet og historie i situationen.¹⁴⁸

Magthaverne vil forsøge at fremstille konflikten som en nødvendig, retfærdig og human krig – en krig som bygger på deres nobilitet og retfærdighed, men ikke på

¹⁴⁵ Andersen, 2006, s. xvii

¹⁴⁶ Ibid. s. xxix

¹⁴⁷ Baum, 2003, s. 46

¹⁴⁸ Andersen, 2006, s. xvi-xvii

brutalitet og undertrykkelse. Ser man på den mediehistoriske litteratur er der tydelige tendenser til, at magthaverne forsøger at skabe symbolske omgivelser, som fremhæver krigens nødvendighed og retfærdige karakter – krigens konsekvenser opvejes med andre ord af den symbolske fremstilling af krigens retfærdige og nødvendige formål.

Symbolværdien for de retfærdige bliver ofte understøttet af religiøse bemærkninger om, at gud er på deres side. Inddragelsen af gud og religionen i konflikten trækker opmærksomheden fra de politiske motiver og de menneskelige aspekter, som ligger bag krigshandlingerne. Samtidig hentydes der til, at krigens modstandere til en vis grad modsætter sig guds vilje.¹⁴⁹

I forhold til konflikten efter den 11. september vil jeg også fremhæve symbolfremstilling af ”vores” helte og ofre. Disse figurer havde stor betydning for udstillingen af angrebens ondskab. Nyhedsformidlingens modtagere fik rig mulighed for at forholde sig til personlige historier om skæbner, lykkelige som ulykkelige. Historier om uskyldige ofre, som blev revet væk fra familie og venner ved angrebet og uselviske helte, som gjorde deres ypperste til at forhindre yderligere skader, opfordrer til samhørighed og medfølelse, samtidig med at kontrasten til fjendens ondskab understreges. Her er der tale om en identitets- og selvopfattelsesdefinition ud fra modsætningsforholdet til fjenden. ”Vores værdier” får betydning i kraft af modsætningen til fjendens værdier. Der opstår et hierarki, hvor vores værdier bliver anset som overordnede fjendens, hvorved både magthavernes og befolkningens selvbevidsthed afklares.

Æstetisk sanering af den forestående krig

Opnået støtte hos befolkningen kan hurtig forsvinde, hvis krigshandlingerne fremstår som umenneskelige eller formålsløse.¹⁵⁰ En del af meningsforhandlingen med befolkningen er en æstetisk sanering af den forestående krig, hvor magthaverne gennem informationskontrol og sprogbrug får krigen til at fremstå på en mere positiv måde end realiteterne kunne give anledning til. Bliver de kommunikerede omkostninger for voldsomme i forhold til krigens formål, kan magthaverne risikere, at støtten til deres krigshandlinger formindskes eller forsvinder helt.¹⁵¹

Den æstetiske sanering dækker over den sproglige repræsentation af den forestående krig, som indtager en vigtig plads i magthavernes forsøg på at påvirke befolkningens opbakning til krigshandlingerne. Sprogbruget om krigen har til formål at bløde op for de tragiske realiteter og grusomme begivenheder, som krigen uundgåeligt omfatter. Ord, fraser, eufemismer og sproglige billeder bliver opfundet og

¹⁴⁹ Ibid. s. 9

¹⁵⁰ Ibid. s. 26-27

¹⁵¹ Andersen, 2006, s. xxi

anvendt for at fremme en positiv opfattelse af krigen. Mange af dem er opfundet af magthaverne, men bliver udbredt til befolkningen via medierne og indgår derefter i de daglige samtaler om krigen.¹⁵²

De vestlige magthavere har gennem årene udarbejdet en nærmest standardiseret fremstilling af krigshandlinger¹⁵³, hvor befolkningen ”skånes” for krigens grusomheder, f.eks. den ikoniske fremstilling af krigen, billeder af krigens konsekvenser og ofre, militære og civile. Billederne bliver censureret enten af magthaverne af hensyn til den militære sikkerhed eller af medierne selv af hensyn til modtagernes følsomhed. De dødsfald, den forestående krig må formodes at medføre, bliver holdt ude af fokus, og opmærksomheden rettes mod militære teknologier, som, ifølge magthaverne, rammer med så stor præcision, at uskyldige ofre bliver skånet. Derved undgår man diskussioner om det moralske ansvar for de dødsfald, som krigen medfører. Her er vi igen nået frem til et fundamentalt element i kommunikationen i konfliktsituationer, dvs. at det ikke kun er det, der bliver vist i medierne, der er afgørende, men i lige så høj grad hvad der bliver udeladt i repræsentationen af krigens virkelighed.¹⁵⁴

Fjendebilledet

”Eliminer det positive, læg vægt på det negative”¹⁵⁵

Mængden af forskning i fjendebilledet afspejler den store betydning, det har for de politiske processer i det internationale samfund. Fjendebillederne indtager en vigtig funktion i forhold til vedligeholdelsen af de magthavende kræfters hegemoni, idéer, tro og forestillinger, via formidlingen af deres ideologiske synspunkter.¹⁵⁶

Individet opbygger gennem livet et sammenhold med sin egen gruppe, sit eget samfund, mens ”de andre” via differentiering bliver opfattet som fjender, hvis deres opførsel opfattes som eller reelt udgør en trussel over for sammenholdet.¹⁵⁷ En opfattelse af en fælles trussel kan derfor være med til at øge sammenholdet i et samfund og opfordre befolkningen til at værne om samfundets sammensætning, kulturelle identitet og politiske strukturer. Fjendebilledet kan derfor anvendes af de hegemoniske kræfter i samfundet til at legitimere de eksisterende magtstrukturer i samfundet, for at opnå loyalitet blandt samfundets borgere og for at aflede opmærksomheden fra eksisterende interne konflikter.¹⁵⁸

¹⁵² Kamalipour i Berenger, 2004, s. 89

¹⁵³ Andersen, 2006, s. xvi

¹⁵⁴ Fuchs i Artz og Kamalipour, 2005, s. 196-197

¹⁵⁵ Andersen, 2006, s. 24

¹⁵⁶ Jakubowicz og Jacka i Artz og Kamalipour, 2005, s. 122

¹⁵⁷ Fiebig-von Hase i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 16-17

¹⁵⁸ Ibid. s. 3

Som nævnt ovenfor handler symbolfremstillingen i konfliktsituationer om at reducere konflikten kompleksitet, en metode, der gør det nemmere for befolkningen at forholde sig til konflikten og til krigen som konflikten udvej. Simpliciteten er vigtig. Al tvetydighed og usikkerhed om konflikten må elimineres for at skabe grundbund for offentlighedens overbevisning om krigens fordele.¹⁵⁹ Fjendebilledet er her ingen undtagelse, det udgøres som regel af en endimensional fremstilling, som forsøger at udelukke alternative fortolkninger af fjendens hensigter og handlinger. Konstruktionen af et fjendebillede anvendes, når magthaverne vil iværksætte politiske eller militære strategier uden at afsløre alle deres motiver og metoder, men samtidig opnå så stor folkelig opbakning som muligt.¹⁶⁰

Fjendebilledet grundlægges kulturelt – der er ingen naturlige fjender i moderne demokratiske samfund. Det opstår i en konstant interaktion mellem individet, medierne og den sociale kontekst og udgør en meget negativ, stereotypisk opfattelse af andre individer, grupper, nationer eller ideologier. Fjenden *opfattes* som værende en trussel over for ens eget samfund, hvad enten den opfattelse er bygget på fakta eller ej. Spillman og Spillman har opsummeret følgende karakteristika i opfattelsen af en udefrakommende fjende:¹⁶¹

- Alle fjendens gerninger i fortid, nutid og fremtid bliver tillagt ødelæggende hensigter over for ens egen gruppe. Fjendens hensigt er altid at forvolde ”os” skade.
- Fjenden får skylden for frustrationer og konflikter i samfundet og for mangler i samfundets tilstand.
- Fjendens værdisystem repræsenterer modsætningen af ens eget værdisystem.
- Det, der er godt for fjenden er dårligt for os og det, der er dårligt for fjenden er godt for os.
- Alle, der tilhører fjendegruppen er i sagens natur vores fjende.
- Vi viser ikke empati over for nogen af medlemmerne i fjendegruppen eller deres situation.
- Medmenneskeligheden bliver undertrykt af en stærk følelse af modstand mod fjenden

Fjendebilledets betydning træder tydeligt frem i en anspændt politisk situation og er det symbol, der fylder mest i mediernes nyhedsformidling og magthavernes retorik i konfliktsituationer. De negative symbolværdier, der forbindes med fjendens handlinger og hensigter, udgør magthavernes absolut stærkeste kommunikative redskab i meningsforhandlingen med offentligheden i optakten til en krig. Netop et

¹⁵⁹ Andersen, 2006, s. 5

¹⁶⁰ Jakubowicz og Jacka i Artz og Kamilipour, 2005, s. 134

¹⁶¹ Spillmann og Spillmann i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 50-51

stærkt fjendebillede er en vigtig del af fremstillingen af krigen som løsning af en given konflikt. Krigen må indledes mod en fjende, som udgør en trussel mod ens egne værdier og levestandard, og som derfor må uskadeliggøres.¹⁶² Fjenden fremstilles som kontrasten til det gode, til ”vores værdier,” og denne kontrast øger muligheden for befolkningens accept af, at magthaverne indleder en krig, hvor fjenden bliver behandlet på en inhuman måde.

De temaer, der kommer til udtryk i magthavernes og mediernes bidrag til fjendepbygningen i forbindelse med tidligere konflikter, har en række fællestræk, der er værd at lægge mærke til. Fjenden bliver fremstillet som den, der startede konfrontationen, hvilket retfærdiggør en reaktiv krigshandling, eller også antydes det, at fjenden har intentioner om angreb i fremtiden, hvilket baner vejen for et ”pre-emptive strike”, en forebyggende krigsindsats. Medierne vender også tilbage til historiske begivenheder, der udstiller fjendens grusomme handlinger, hvad enten der er tale om rygter, bekræftede begivenheder eller rene fabrikationer.¹⁶³ Her kommer den pragmatiske verdensopfattelse tydeligt til udtryk, fjenden bliver defineret ud fra den praktiske effekt, den har nu og har haft tidligere, og ikke mindst den potentielle effekt fjendens aktiviteter kan have i fremtiden.

Fjendebilledet baner vejen for voldelig opførsel i patriotismens og statens navn og har en afgørende betydning for, hvordan internationale konflikter udspiller sig. Det retfærdiggør militære aktiviteter og begrænsninger af demokratiske rettigheder og menneskerettigheder.¹⁶⁴ Ikke nok med det, fjendebilledet baner også vejen for en dobbeltsidet værdistandard, hvor man tillader voldelige handlinger over for fjenden, som ikke er tilladte over for ens egne borgere.¹⁶⁵ Under indflydelse af symbolfremstillingen af fjenden omvendes de normale værdisæt. Der opfordres til drab af fjenden. En handling, som samfundet normalt anser som aldeles uacceptabel, bliver i stedet set som en pligt. Det at afstå fra drab af fjenden anses til gengæld som et tegn på mangel på mod og handlingsdygtighed.¹⁶⁶

Fjendebilledet har stor betydning for udenrigspolitikken, da en stor del af de beslutninger, som træffes i det internationale samfund, træffes i lyset af en trussel fra en fjende, eller nærmere den trussel, som befolkning og magthavere opfatter, at fjenden udgør. Dette var tilfældet i den kolde krig, hvor nærmest alle USA's udenrigspolitiske beslutninger blev taget med henvisning til trusselsbilledet af kommunismen og i dag er det samme tilfældet med ”The War on Terror”, som udgør grundlaget for en stor del af den vestlige verdens, og især USA's, udenrigs- og for-

¹⁶² Fiebig-von Hase i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 14-15

¹⁶³ Caruthers, 2000, s. 51-52

¹⁶⁴ Beck i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 66

¹⁶⁵ Spillmann og Spillmann i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 32

¹⁶⁶ Beck i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 65-66

svarspolitik. Fjendebilledet er med andre ord tæt forbundet med statsmagten og den militære magt, som i stedet for at fremstille den udenrigspolitiske virkelighed i al sin kompleksitet kan præsentere situationen i en stringent venner/fjender fremstilling.¹⁶⁷

Fjendemyterne

Fjendeopbygningen i de internationale konflikter og krige i løbet af det seneste århundrede er præget af yderligere kompleksitetsreduktion, hvor konstruktionen af fjendebilledet centrerer om én mand, frem for en bestemt gruppe eller nation. Navnene kender alle, Adolf Hitler, Ho Chi Ming, Saddam Hussein og ikke mindst, Osama bin Laden i forbindelse med krigen i Afghanistan.

Igen er der tale om brug af symboler som myter, som kompleksitetsreducerende kommunikationsværktøj. Magthavernes fremstilling af fjenden som én mand, også kaldt "Nation as Person"-metaforen¹⁶⁸ gør, at befolkningen ikke behøver at forholde sig til en kompleks historie og andre sociale, politiske, geografiske, religiøse og økonomiske faktorer.¹⁶⁹ Én mand erstatter en hel nations eller politisk systems holdninger og handlinger, hvor varierende og modsatte synspunkter kan leve i bedste velgående. I stedet bliver angrebets mål fremstillet som denne ene person, som har så onde hensigter, at vedkommende må elimineres, uanset de omkostninger dette medfører. Krigen bliver i al sin enkelthed opstillet som værende en krig mellem to personer, hvor den ene repræsenterer det gode og den anden repræsenterer det onde, barbariske og dyriske. For at understrege fjendens ondskab sammenkøbes vedkommende ofte med andre lande, der har udvist adfærd, der er uacceptabel i det internationale samfund. Hentydninger til samarbejde mellem "onde" nationer har en vis overbevisningskraft, selv om hentydningerne ikke altid er understøttet af dokumentation og fakta.¹⁷⁰

En undersøgelse af tidligere konflikter viser også, at det kun er fjenden, der anvender propaganda. Det er lykkedes de amerikanske og vestlige myndigheder at give et billede af, at deres kommunikation har til hensigt at informere om begivenhederne, men at nærmest alle former for kommunikation fra fjenden handler om at vildlede og manipulere.¹⁷¹ Her skabes der en indeksikalsk forbindelse mellem de vestlige magthavere og sandheden på den ene side og mellem fjenden og manipulation og usandheder om krigens begivenheder på den anden side.

¹⁶⁷ Fiebig-von Hase i Fiebig-von Hase og Lemkuhl, 1997, s. 31

¹⁶⁸ Hart II og Hasencahl i Artz og Kamilipour, 2005, s. 86-87

¹⁶⁹ Kieran, 1998, s. 72

¹⁷⁰ Andersen, 2006, s. 123

¹⁷¹ Ibid. s. 187

Nogle af de øvrige fjendemyter, som er defineret i forbindelse med tidligere konflikter, er f.eks. billedet af fjenden som barbarisk, som voldtægtsmand, som dyrisk, som guds fjende, som en virus og som et symbol på død, ødelæggelse og tortur.¹⁷² Behandlingen af kvinder har også sin plads i konstruktionen af fjendens symbolske værdi - undertrykkelse og mishandling af kvinder er med til at dehumanisere fjendens karakter. Hvis vores opfattelse er, at fjenden ikke er et civiliseret menneske ligesom os, formindskes de moralske skrupler over tilintetgørelsen af fjenden og krigshandlingerne bliver ikke opfattet så dramatiske som ellers.¹⁷³

¹⁷² Hart II og Hasencahl i Artz og Kamilipour, 2005, s. 87 og Andersen, 2006, s. 121-122

¹⁷³ Hart II og Hasencahl i Artz og Kamilipour, 2005, s. 87

Fjendebilledet i TV2 Nyhederne

Det analytiske udgangspunkt

Projektets analytiske metode er en kvalitativ semiotisk, og derved pragmatisk indholdsanalyse af tv-nyhedsformidlingen i perioden mellem angrebene den 11. september og krigen i Afghanistan. Udgangspunktet er den pragmatiske betydningsdannelse, som definerer begrebers betydning ud fra deres potentielle praktiske effekt og den semiotiske opfattelse af, hvordan mennesket fortolker nyhederne og danner viden via den kontinuerlige fortolkningsproces af tegn – den uendelige semiosis.

Symboludviklingen i Nyhederne bliver anskuet ud fra, at nyhedsformidlingens foretagende er en undersøgelse af verdens tilstand, som fortolkes og formidles videre ud fra formidlernes temporale opfattelse af virkeligheden. Fortolkningen afhænger af deres kontekst og fortolkningsbegrænsninger og af den viden, som er tilgængelig og anvendelig for nyhedsformidlingen på fortolkningstidspunktet. Hvert nyhedsindslag repræsenterer symboltemaernes umiddelbare objekter, ud fra denne temporale opfattelse af virkeligheden, og bidrager til seernes samlede forståelse af de forskellige symbolers dynamiske objekter. Fortolkningsbegrænsningerne, og de valg, som medierne foretager i deres udlægning af virkeligheden, er afgørende for modtagernes opfattelse af virkelighedens dynamiske objekter og dermed også seernes vidensgrundlag om konflikten i dette tilfælde.

Analysemetoden tager udgangspunkt i det specifikke fjendebillede, der opstod og udviklede sig i optakten til krigen i Afghanistan. Samtidig afdækker analysen det generelle, dvs. de gennemgående temaer i symbolopbygningen i krigstider.

Afgrænsning af analyseobjektet

Undersøgelsesobjektet for analysen er udviklingen af fjendebilledets symbolværdi i TV2 Nyhederne, den mest sete tv-nyhedsudsendelse i analyseperioden. Analysen omfatter nyhedsformidlingen mellem den 11. september og 7. oktober 2001, som markerer starten på krigen i Afghanistan, samt Nyhedernes formidling af begivenhederne i krigens første dage, indtil den 10. oktober.

Formålet med analysen er at undersøge den viden, som Nyhederne forsynede seerne med om fjenden som en del af en konflikt mellem 'os' og 'dem' og beskrive, hvordan denne viden bidrog til fjendebilledets samlede symbolværdi. Det antages, at vidensgrundlaget om fjenden i væsentlig grad bidrog til befolkningens meningsdannelse om begivenhederne den 11. september, den efterfølgende konflikt og seernes stillingtagen til magthavernes overvejelser og beslutning om at indlede krigshandlingerne i Afghanistan.

Jeg har valgt at fokusere på, hvordan TV2 Nyhederne bidrager til konstruktionen og udviklingen af fjendens symbolværdi. Der er ikke tale om en decideret analyse af magthavernes kommunikation i perioden eller en receptionsanalyse af seernes meningsdannelse ud fra nyhedsformidlingen. Begge disse kommunikations- og fortolkningsprocesser er nært forbundet med Nyhedernes præsentation, men foregår henholdsvis før og efter den fortolkning, konstruktion og formidling af virkeligheden som jeg vil beskæftige mig med.

Analysen af fjendebilledet

Analysen vil afdække forekomsten af de kompleksitetsreducerende symboltemaer, som har vist sig at være gennemgående i udviklingen af fjendebilledet i tidligere konflikter. Omdrejningspunktet for min interesse er, hvordan fjendesymbolet opstår og bliver introduceret for seerne og hvordan deres viden om fjenden udvider sig og vokser i den tid, analysen omfatter. Hvad udviklingen angår er udgangspunktet den konstante strøm af ny viden, som både nyhedsformidlere og seere bliver præsenteret for, og som enten verificerer eller modificerer deres tidligere opfattelse af fjenden. Analysen har til formål at beskrive denne fremdrift og belyse det informationsgrundlag, som den formidlede viden om fjendens hensigter og handlinger bygger på.

Fjendesymbolet udvikler sig i tæt samspil med krigens andre symboltemaer. Udviklingen af symbolet tager udgangspunkt i konflikten mellem 'os' og 'dem' og munder ud i en afgrænsning af krigen som løsning på konflikten. Fjendens symbolværdi defineres i høj grad af modsætningsforholdet til det, den har angrebet og til dem, der defineres som fjendens modstandere. Sammenslutningen 'os' omfatter i dette tilfælde alle dem, der støttede USA i perioden, enten aktivt eller moralsk. Jeg formoder, at fremstillingen af 'vores' identitet og værdier anvendes til at fremhæve fjendens ondskab og derved også vigtigheden af at angribe og uskadeliggøre fjenden for at forhindre potentielle ugeringer mod 'os' i fremtiden.

Den potentielle praktiske konsekvens af fjendens handlinger er en fremtrædende faktor i afgrænsningen af krigen som den eneste tilbageværende effektive løsning på konflikten. Jeg vil undersøge, hvordan Nyhederne bidrager til konstruktionen af et billede af en fjende, der nødvendigvis må bekæmpes pga. dens ondskab og for at forhindre den potentielle skade, den kan forårsage i fremtiden. Fjendebilledet ligger til grund for seerens vurdering af krigens omkostninger, sammenholdt med de konsekvenser det kunne medføre ikke at indgå i krigshandlinger mod fjenden. Opfattelsen af fjenden har derved en central plads i seerens potentielle accept af krigshandlingerne som løsning på konflikten.

Jeg vil beskæftige mig med Nyhedernes præsentation af udviklingen fra en fjende, hvis identitet og hensigt med angrebene den 11. september var ukendt, til at Osama bin Laden blev identificeret som bagmanden for angrebene sammen med sit terror-

netværk, al Qaeda. Jeg vil herefter undersøge TV2 Nyhedernes præsentation af den viden, der redegør for bin Ladens og al Qaedas forbindelser til Talebanstyret i Afghanistan og beskrive, hvordan formidlingen underbygger opfattelsen og accepten af det endelige angrebsmål. Jeg vil se på, hvordan fjendens historie, handlinger og hensigter præsenteres og hvilke af de klassiske fjendemyter bliver anvendt for at understøtte denne symbolske fremstilling af Osama bin Laden, al Qaeda og Talebanstyret i Afghanistan.

Udviklingen af fjendens symbolværdi

Som omtalt i afsnittet om fjendebilledet er der en klar sammenhæng mellem opfattelsen af en fælles trussel og viljen til at forsvare et fællesskabs sammensætning, kulturelle identitet og politiske strukturer. Denne tendens kommer tydeligt til udtryk i den måde fjendesymbolet opstod efter terrorangrebene i New York og Washington. Mens opfattelsen af begivenhederne stadig var, at der var tale om en ulykke var der ikke nogen fjende at samles mod, men så snart den vanemæssige fortolkning af begivenhederne ændrede sig, fra en ulykke til en intentionel handling, opstod fjendesymbolet. Først derefter begynder fjendebilledet at udvikle sig, parallelt med, at USA og dets støtter begynder at samles i modstanden mod den nyopståede trussel. Efter at angrebene karakter er slået fast skabes modsætningen mellem 'dem' og 'os'.

Denne modsætning er en vigtig komponent i opbygningen af fjendebilledet, både generelt og i den aktuelle analyse. Fjenden defineres af modsætningsforholdet til det, den har angrebet og af kontrasterne til den sammenslutning, der støtter USA og koalitionen mod terror i at forsvare det, der er blevet angrebet. Analysen af Nyhedernes fremstilling af fjenden, dens karakter og hensigter og potentielle praktiske betydning i fremtiden må derfor tage udgangspunkt i afgrænsningen af netop disse temaer.

Hvem blev angrebet?

Præsentation af angrebsmålet gennemgår en fascinerende udvikling i dagene efter den 11. september, fra det konkrete til det generelle og værdibaserede.

Fortolkningen af, hvad der er blevet angrebet udvikler sig fra Nyhedernes indledende kommentarer om, at "World Trade Center i New York er blevet angrebet af to fly."¹⁷⁴ Nyhedernes fokus i tiden umiddelbart efter angrebene er udelukkende på de bygninger og mennesker, som er direkte involverede i begivenhederne, men opfattelsen af angrebsmålet udvikles støt i de første timer og dage efter angrebet. I første omgang til at omfatte bygningerne som symbolerne på USAs økonomiske

¹⁷⁴ Boserup, DVD 2365, 00.00.10-00.02.46

og militære magt¹⁷⁵ og derefter USA og hele den amerikanske nation, når præsident Bush udtaler, at der er tale om en "national tragedy."¹⁷⁶

Udvidelsen fortsætter derefter til, at der ikke kun er tale om et angreb på USA, men "på hele det demokratiske verdenssamfund".¹⁷⁷ USAs udenrigsminister, Colin Powell, siger om fjenden, at "they will never be allowed to kill the spirit of democracy"¹⁷⁸ og Storbritanniens premierminister, Tony Blair, udtaler, at "We, the democracies of this world" må samles i kampen mod "this evil".¹⁷⁹ USAs præsident, George Bush, tilføjer endnu en ny betydning til symbolet i sin anden tale efter angrebene, ved at udtale, at "Freedom itself got attacked this morning by a faceless coward."¹⁸⁰ Angrebsmålets betydning udvider sig yderligere via Nyhedernes beskrivelse af angrebene som "noget, der berører hele verden"¹⁸¹ og i formidlingen af Vladimir Putins udtalelser om, at angrebet er "er en kraftig advarsel til hele menneskeheden, eller i hvert fald den civiliserede menneskehed."¹⁸² Angrebet beskrives til senere som "et angreb på vores fælles værdier"¹⁸³ og "et angreb på verdenssikkerheden."¹⁸⁴

Nyhederne og de magthavere, der er mest fremtrædende i perioden bidrager her til opfattelsen af, at konflikten ikke kun handler om USA og dem, der er direkte involverede i begivenhederne. De opbygger i hele perioden op til og efter indledningen af krigen i Afghanistan en opfattelse af, at demokratiet og friheden også er blevet angrebet. Fjendens mission fremstår i Nyhederne som en ideologisk kamp mod resten af verden og mod de frie, demokratiske og civiliserede værdier. Fremstillingen fremhæver nødvendigheden af seerens støtte til modstanden mod fjendens forsøg på at yde sin indflydelse på de 'civiliserede samfund.'

'Os' - fjendens modstandere

"Either you are with us, or you are with the terrorists"¹⁸⁵

Symbolet 'os' dækker i denne sammenhæng USA og dets støtter i perioden. Sammenslutningen som dynamisk objekt er alle dem, som enten moralsk eller aktivt støttede USA i overvejelserne og beslutningen om at indlede krigen i Afghanistan

¹⁷⁵ Kamber og Skammelsen, DVD 2367, kap. 2, 00.01.00 - 00.04.33

¹⁷⁶ Bush, DVD 2365, 00.13.23-00.15.04

¹⁷⁷ Nyrup Rasmussen, mellem DVD 2365 og 2366

¹⁷⁸ Powell, DVD 2366, 00.43.05-00.43.49

¹⁷⁹ Blair, DVD 2365, 01.32.10-01.32.34

¹⁸⁰ Bush, DVD 2366, 01.02.13-01.04.25

¹⁸¹ Dahl, DVD 2365, 01.46.32-01.48.40

¹⁸² Putin, DVD 2366, kap. 2, 00.34.20-00.35.37

¹⁸³ Ellemann-Jensen, DVD 2367, 00.24.13-00.25.14

¹⁸⁴ Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34

¹⁸⁵ Bush, DVD 2437, 00.00.00-00.00.24

som reaktion på terrorangrebene. Ovenstående udtalelse fra George Bush understreger modsætningsforholdet mellem 'os' og fjenden. Der er ingen mellemvej, ingen kompromisser, verdenssamfundet skal tage definitivt stilling til, om de vil støtte USA eller terrorismen. Alle dem, der udtrykker deres støtte til USA, defineres derved samtidig som fjendens modstandere.

Seernes viden om, hvem der direkte tilkendegiver, at de er en del af 'os' bliver i de største træk defineret den 11. september, bl.a. ved at magthaverne i Danmark¹⁸⁶, Storbritannien¹⁸⁷, Frankrig¹⁸⁸, Rusland¹⁸⁹, Tyskland¹⁹⁰ og Palæstina¹⁹¹ vises udtrykke deres sympati og støtte til USA. FNs Generalsekretær fordømmer angrebene, men er tilbageholdende omkring krigsindsatsen og opfordrer til "cool reason and judgement",¹⁹² Poul Nyrup Rasmussen fortæller om en "klar og entydig solidaritetserklæring til amerikanerne fra EU"¹⁹³ og NATO udtrykker sin støtte ved at tage artikel 5 i Atlanterhavspagten i brug for første gang i historien. Artiklen definerer et udefrakommende angreb på ét NATO land som et angreb på dem alle. NATOs generalsekretær, George Robertson udtaler, at "The council agreed, that if it is determined that this attack was directed from abroad against the United States, it shall be regarded as an action covered by article 5 of the Washington Treaty"¹⁹⁴ Opfattelsen af NATOs fulde støtte bliver bekræftet i hovedparten af Nyhedernes repræsentationer¹⁹⁵, dog fremgår det, at Frankrig, Tyrkiet, Spanien og Norge har efterlyst et bedre informationsgrundlag inden de tager beslutningen om deres involvering i krigen.¹⁹⁶

Nyhederne oplyser også om sympati- og støtteerklæringer fra Israel,¹⁹⁷ Jordan,¹⁹⁸ Jugoslavien,¹⁹⁹ Kina²⁰⁰ og Egypten,²⁰¹ og endda mere USA-fjendtlige lande som Iran,²⁰² Syrien²⁰³ og Cuba.²⁰⁴ Kort tid efter den 11. september giver den pakistan-

¹⁸⁶ Nyrup Rasmussen, mellem DVD 2365 og 2366

¹⁸⁷ Blair, DVD 2365, 01.32.10-01.32.34

¹⁸⁸ Chirac, DVD 2365, 01.54.29-01.55.38

¹⁸⁹ Putin, DVD 2366, 00.34.20-00.35.37

¹⁹⁰ Schröder, DVD 2366, 2366, 00.56.54-00.57.43

¹⁹¹ Arafat, DVD 2365, 02.03.57-02.04.35

¹⁹² Annan, DVD 2366, 01.55.01-01.55.52

¹⁹³ Nyrup Rasmussen, DVD 2948, 00.05.24-00.09.50

¹⁹⁴ Robertson, DVD 2371 00.20.46-00.21.22

¹⁹⁵ Se f.eks. Robertson, DVD 2448, 00.08.06-00.09.44

¹⁹⁶ Dalgaard, DVD 2370, kap. 3 01.02.47-01.06.20 og DVD 2442, 00.07.51-00.09.40

¹⁹⁷ Brinch, DVD 2366, 00.02.42-00.03.12

¹⁹⁸ Brinch, DVD 2365, 02.42.26-02.43.08

¹⁹⁹ Brinch, DVD 2365, 03.04.07-03.05.10

²⁰⁰ Boserup, DVD 2366, 00.28.25-00.28.41

²⁰¹ Brinch, DVD 2366, 01.31.20-01.32.22

²⁰² Brinch, DVD 2366, 01.47.21-01.47.42

²⁰³ Brinch, DVD 2366, 02.00.35-02.01.25

ske præsident udtryk for sit lands støtte²⁰⁵ og lige op til krigen tilføjes Afghani-
stans nabolande, Saudi Arabien, De arabiske Emirater, Tadsjikistan, Kasakhstan,
Indien og Usbekistan, samt den Nordlige Alliance i Afghanistan til listen over
USAs støtter i konflikten.

Den danske regerings støtte til USA i perioden er ubetinget, landet beskrives i Ny-
hederne som ”en af de nærmeste støtter til den amerikanske krigserklæring mod
terrorismen.”²⁰⁶ Allerede den 11. september taler statsministeren om ”det ameri-
kanske modtræk, vores fælles modtræk”²⁰⁷ og efterfølgende bekræfter alle udtalel-
ser fra regeringens vigtigste talsmænd den danske sympati, opbakning til en poten-
tiel militærindsats over for terroristerne²⁰⁸ og senere en konkret krigsindsats i Af-
ghanistan.²⁰⁹

’Os’ - støtten efter krigens indledning

”We are supported by the collective will of the world.”²¹⁰

George Bushs ovenstående kommentar faldt kort tid efter indledningen af krigen i
Afghanistan. Hans beskrivelse af støtten til krigen er en forenkling af den mang-
foldige diskussion om den uundgåeligt kontroversielle beslutning om at føre krig i
Afghanistan. Udtalelsen er en myte, der fjerner alle modstridende holdninger til
krigen og derved gør det nemmere for tilhørerne, at forholde sig til sagen.

Nyhederne fortæller efter krigens indledning, at angrebet foregår med britisk hjælp
og støtte fra en meget stor global coalition, ikke kun af europæiske lande og FN-
lande, men også bl.a. afrikanske lande.²¹¹ Bush fortæller, at Storbritannien, Cana-
da, Australien, Tyskland og Frankrig har givet tilsagn om deltagelse i operationen
og at mere end 40 lande fra Mellemøsten, Afrika, Europa og Asien bidrager til
operationen med f.eks. landingsrettigheder eller efterretninger.²¹² Støtten fra Frank-
rig,²¹³ Danmark²¹⁴ og Tyskland²¹⁵ bekræftes via ikoniske repræsentationer af udda-

²⁰⁴ Brinch, DVD 2366, 00.54.25-00.55.15

²⁰⁵ Musharaff, DVD 2366, 00.14.42-00.16.48

²⁰⁶ Dorph-Petersen, DVD 2453b, 00.02.46-00.04.36

²⁰⁷ Nyrup Rasmussen, DVD 2366, 00.38.04-00.42.24

²⁰⁸ Se f.eks. Nyrup Rasmussen, DVD 2948, 00.05.24-00.09.50, DVD 2419, 00.32.30-00.33.55, DVD 2437, 00.05.23-00.08.54 og Trøjborg DVD 2442, 00.05.27-00.07.51

²⁰⁹ Se f.eks. Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34 og Lykketoft, DVD 2437, 00.05.23-00.08.54 og DVD 2442, 00.15.58-00.18.58, Fogh Rasmussen, DVD 2453b, 02.52.52-02.55.14, Møl-
ler, DVD 2453b, 01.21.18-01.24.44, Bendtsen, DVD 2453b, 02.10.35-01.11.28

²¹⁰ Bush, DVD 2453a, 00.12.35-00.18.52

²¹¹ Dorph-Petersen, DVD 2453, 00.24.24-00.25.08

²¹² Bush, DVD 2453, 00.45.33-00.46.44

²¹³ Chirac, DVD 2453b, 00.36.01-00.36.55

²¹⁴ Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34

²¹⁵ Schröder, DVD 2453b, 01.40.17-01.41.39

lelser fra landenes ledere og seerne oplyses om støtteerklæringer fra EU, Israel²¹⁶, Kina,²¹⁷ Den Nordlige Alliance i Afghanistan, Italien,²¹⁸ Japan²¹⁹ og de nordiske lande.²²⁰

'Os' - magthavernes opbakning

Nyhederne præsenterer desuden en nærmest ubegrænset politisk og folkelig støtte til de magthavere, der har påtaget sig den opgave, at reagere på fjendens handlinger. En præsentation af støtten og samtidig en positiv fremstilling af magthavernes reaktioner i situationen, fremhæver billedet af, at fjenden må bekæmpes med de midler, som magthaverne finder rigtige.

Det fremgår af Nyhederne, at præsident Bush, som mange tidligere fandt "dum og uduelig"²²¹, nyder "en enestående opbakning"²²², både hos befolkningen og i kongressen i perioden op til krigen i Afghanistan. Bush er ifølge Nyhederne "midt i den værste krise for USA i mange år, men også i den stærkeste politiske position som en præsident har været i meget længe."²²³ Den opfattelse bekræftes efter krigens indledning, når Nyhederne oplyser seerne om, at "der ikke er nogen som helst tvivl om, at han har fuld opbakning"²²⁴ til militæraktionen i Afghanistan.

Nyhederne viser en telefonsamtale mellem Bush og New Yorks borgmester, hvor Bush udtaler, at "there will be a chance for all three of us to thank and hug and cry with the citizens of your good area."²²⁵ Bush præsenteres som en mand, der "tager ud og omfavner nationen",²²⁶ hvilket også kommer til udtryk når Nyhederne viser Bush blive modtaget som en helt af redningsmandskabet ved World Trade Center.²²⁷ Præsidenten holder en tale, hvor han lover redningsmandskabet, at "the people who knocked these buildings down will here all of us soon",²²⁸ hvilket bliver mødt af vild jubel fra tilhørerne.

Præsidenten imødekommer her de involveredes behov for at identificere en fjende og få den hævn, som de mener angrebene må fremprovokere. Præsidentens totale opbakning præsenteres på en meget udtalt måde via redningsmandskabets jubelråb,

²¹⁶ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 01.13.17-01.17.09

²¹⁷ Brinch, DVD 2453b, 01.12.34-01.13.17

²¹⁸ Brinch, DVD 2453b, 02.32.00-02.34.28

²¹⁹ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 01.54.13-01.56.31

²²⁰ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 01.45.36-01.48.44

²²¹ Skammelsen, DVD 2433, 00.04.53-00.07.13

²²² Christiansen, DVD 2433, 00.04.53-00.07.13

²²³ Skammelsen, DVD 2433, 00.04.53-00.07.13

²²⁴ Skammelsen, DVD 2453a, 01.53.54-01.55.46

²²⁵ Bush, DVD 2419, 00.12.12-00.14.21

²²⁶ Indslag af Trangbæk, DVD 2421, 00.14.21-00.16.11

²²⁷ Trangbæk, DVD 2421, 00.14.21-00.16.11

²²⁸ Bush, DVD 2421, 00.14.21-00.16.11

en meget usædvanlig reaktionen på en udtalelse fra en politisk figur. Præsidentens handlekraft er i fokus i Nyhederne. De udtaler, at han ”nu skal vise hvilket stof han er gjort af”²²⁹ og at ”det er vigtigt, at han leverer, at han kan leve op til de hårde ord”,²³⁰ hvilket fremhæver den kontante reaktion over for fjenden som ønskelig i situationen. Yderligere fuldender Nyhederne billedet af præsidentens nærmest ubegrænsede støtte med henvisning til undersøgelser, der viser at ni ud af 10 amerikanere støtter angreb på Afghanistan.²³¹

Storbritanniens leder, Tony Blair, beskrives som en meget kristen mand med ”meget høj moralsk satsning” og som en koncentreret og klart talende politiker. Blair har ifølge Nyhederne forklaret verden ”hvorfor det er principielt absolut nødvendigt at gå ind i den her krig”,²³² hvilket får Nyhederne til at drage paralleller til Churchills principbaserede involvering i anden verdenskrig.²³³ Ifølge Nyhederne er det i høj grad Blairs fortjeneste, at det helt overvældende flertal støtter krig mod terror og forstår formålet²³⁴ og Nyhederne fortæller, at der ”heller ikke er frygt for at den folkelige opbakning til krigen mod terror forsvinder, hvis krigen trækker i langdrag.”²³⁵

Det fremgår af Nyhederne, at Poul Nyrup Rasmussen, som Danmarks politiske chef, ikke vil få problemer med at få mandat til dansk involvering i aktioner som svar på terrorhandlingerne.²³⁶ Denne præsentation bekræftes bl.a. via udmeldinger fra regeringens politiske modstandere, som f.eks. Venstres formand, Anders Fogh Rasmussen²³⁷ og de Konservatives udenrigsordfører, Per Stig Møller.²³⁸ Nyhedernes repræsentation af befolkningens støtte til regeringens position i sagen er også fremtrædende, adskillige indslag om sympatitilkendegivelser i hele landet underbygger opfattelsen af sammenhold med USA og Nyhederne kan fortælle om undersøgelser, der viser, at 80% af de adspurgte danskere støtter militære gengældelsesaktioner mod terroristerne.²³⁹

Nyhedernes præsentation af de mange støtteerklæringer, fra forskellige kulturer og på tværs af politiske skel, underbygger billedet af en stærk konsensus i det interna-

²²⁹ Skammelsen, DVD 2433, 00.04.53-00.07.13

²³⁰ Skammelsen, DVD 2424, 00.03.30-00.05.59

²³¹ Tekstmeddelelse, DVD 2454, 00.29.48-00.31.36

²³² Terkelsen, DVD 2453b, 00.22.25-00.27.31

²³³ Terkelsen, DVD 2455, 00.26.29-00.29.40

²³⁴ Fox, DVD 2455, 00.26.29-00.29.40

²³⁵ Terkelsen, DVD 2454, 00.31.46-00.33.39

²³⁶ Lautrup-Larsen, DVD 2369, kap. 2, 00.08.11-00.09.52

²³⁷ Brinch, DVD 2365, 02.04.35-02.04.51

²³⁸ Møller, DVD 2371, 00.37.28-00.44.09

²³⁹ Foss, DVD 2433, 00.13.55-00.14.47

tionale samfund og gør, at opbakningen omkring krigshandlinger mod fjenden som løsning på konflikten fremstår som "common sense" for seeren.

Begrænset kritik af 'os'

Opfattelsen af konsensus om, at fjendens handlinger må bekæmpes fremmes yderligere af, at modstand til krigshandlinger mod fjenden og kritik af 'vores' hensigter kun i begrænset grad får opmærksomhed i Nyhedernes præsentation af konfliktens kontekst. Også dette fremmer seerens motivation til at støtte op om krigen, er kritikken begrænset må magthavernes målsætninger om at bekæmpe fjenden være fornuftige.

De eneste lande som Nyhederne informerer seerne om at modsætter sig krigen er Iran²⁴⁰ og Irak, som ifølge Nyhederne kalder angrebet en aggression mod Afghanistan og siger, at amerikanerne enten prøver at bestikke sig frem til tingene eller at bombe sig til at få ret.²⁴¹ Udtalelser, som seeren forholder sig til ud fra tidligere erfaret viden om, at begge lande har været involveret i konflikter mod USA.

De få kritiske indgangsvinkler til 'vores' handlinger og hensigter bliver hovedsageligt fremsat i forbindelse med USAs aktiviteter i Irak og mellemøsten, enten via udtalelser fra politiske organisationer i området²⁴² eller i Nyhedernes omtale af den kritiske opfattelse af USA i disse områder,²⁴³ hvor mange ser dem som en "medskyldig i mellemøstkonflikten"²⁴⁴ og som på den baggrund kalde USA den "store Satan."²⁴⁵ USA kritiseres desuden for et ubegrundet gengældelsesangreb efter terrorhandlinger mod de amerikanske ambassader i Kenya og Tanzania, hvor en fabrik, som senere viste sig ikke at have forbindelse til angrebene, blev bombet.²⁴⁶ Nyhederne fortæller også, at TV kanalen al Jazeera beskriver USA som "Verdens største militære og økonomiske magt, der bomber telte og fattige folk med tæpper."²⁴⁷ Ud over disse kritikpunkter, bliver USA kun i meget begrænset grad defineret via deres tidligere, til tider kontroversielle, krigshistorie.

Kritikken af krigen som en løsning på konflikten med fjenden kommer til udtryk i Nyhedernes præsentation af demonstrationer mod krigen i USA,²⁴⁸ Storbritanni-

²⁴⁰ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 00.30.56-00.31.44

²⁴¹ Brinch, DVD 2453b, 02.32.00-02.34.28

²⁴² Talsmand for DFLP, DVD 2365, 01.26.30-01.27.32, Brinch, DVD 2365, 02.16.15-02.17.55

²⁴³ Jensen, DVD 2365, 02.04.51-02.07.28 og 02.48.23-02.50.16, Jerikow, DVD 2354b, 00.37.56-00.42.02, Jensen, DVD 2453b, 01.21.18-01.24.44

²⁴⁴ Jensen, DVD 2365, 02.48.23-02.50.16

²⁴⁵ Jensen, DVD 2365, 02.04.51-02.07.28

²⁴⁶ Dalgaard, DVD 2370, 01.02.47-01.06.20 og Søndergaard, DVD 2449, 00.13.27-00.15.04

²⁴⁷ Bech-Jessen, DVD 2454, 00.48.42-00.51.09

²⁴⁸ Skammelsen, DVD 2446, 06.06.06-00.08.28

en²⁴⁹ og Danmark²⁵⁰ og i de muslimske lande.²⁵¹ Nyhederne fortæller om modstandere af krigen, som er samlet for at give udtryk for sine holdninger, som strider i mod magthavernes målsætninger om konfliktens videre forløb, men Nyhederne påpeger i mange tilfælde demonstrationernes begrænsede omfang eller betydning. En demonstration i England beskrives som en ”en meget meget lille klump”,²⁵² det fremhæves, at en demonstration i USA foreløbigt ”repræsenterer en meget lille del af den offentlige mening”²⁵³ og Nyhederne konstaterer om demonstranter i de muslimske lande, at de tilsyneladende kun repræsenterer ”et beskedent mindretal blandt verdens 1,2 milliarder muslimer.”²⁵⁴ En demonstration i Pakistan til støtte for Taleban er ifølge Nyhederne, til trods for omkring 80.000 deltagere, ikke noget tilløbsstykke.²⁵⁵ Baggrunden for den vurdering, er at demonstrationen foregår i en by, hvor der bor 11 millioner mennesker. Nyhederne lever her op til deres målsætning om at formidle holdninger fra alle konfliktens parter, men samtidig bliver deres betydning ubetydeliggjort i journalistens fortolkning og præsentation.

Nyhedernes præsentation af politisk kritik i Danmark består nærmest udelukkende i formidlingen af udtalelser fra de to venstrefløjspartier, SF og Enhedslisten, som ifølge Nyhederne frygter, at regeringen har givet en blankocheck til et decideret angreb. Nyhederne viser udtalelser fra fremtrædende politikere i de to partier, der stiller sig tvivlende over for regeringens ukritiske støtte til USA og selve krigsindsatsen som løsning på konflikten,²⁵⁶ men modstandernes taletid er dog stærkt begrænset i den samlede Nyhedsdækning i perioden.

Hvem er fjenden?

Perioden mellem den 11. september og krigen i Afghanistan byder på tre overordnede hovedtemaer i opbygningen af fjendesymbolet. Den ukendte fjende lige efter angrebene, konstateringen og præsentationen af Osama bin Laden og al Qaeda som hovedmistænkte for angrebet og til sidst fremstillingen af Taleban som modstanderen i krigen som følge af styrets forbindelser til bin Laden og al Qaeda.

²⁴⁹ Terkelsen, DVD 2454, 00.29.48-00.31.36

²⁵⁰ Se f.eks. Steen, DVD 2453b, 00.31.44-00.32.30, Krogh, DVD 2453, 02.15.42-02.17.28 og Rosenkrans, DVD 2354b, 00.31.44-00.32.30

²⁵¹ Jensen, DVD 2454 00.40.58-00.42.56

²⁵² Terkelsen, DVD 2454, 00.29.48-00.31.36

²⁵³ Skammelsen, DVD 2446, 06.06.06-00.08.28. Se også Jensen, DVD 2454, 00.40.58-00.42.56

²⁵⁴ Toft Rasmussen, DVD 2455, 00.15.15-00.17.03

²⁵⁵ Jes Dorph-Petersen, DVD 2437, 00.10.34-00.11.06

²⁵⁶ Albrechtsen, DVD 2371, 00.24.02-00.25.59 og DVD 2441, 00.04.22-00.06.47 og Nielsen, DVD 2441, 00.04.22-00.06.47

Den ukendte fjende

Fjendens anonymitet i tiden efter angrebene gør, at Nyhedernes første bidrag til fjendebilledet består af en præsentation af omfanget af den katastrofe fjenden har forvoldt og som den potentielt kan forvolde igen. Alle overvejelser om de aktuelle og potentielle konsekvenser for de bygninger og mennesker, som er direkte implicerede i angrebene, bidrager til opfattelsen af fjendens karakter.²⁵⁷ Billeder af desperate mennesker, der springer ud fra World Trade Center i et forgæves forsøg på at redde livet,²⁵⁸ indslag om den panik, der opstod efter angrebene²⁵⁹ og om frykten for, at 10.000 mennesker er omkommet alene i New York²⁶⁰ bidrager til billedet af fjendens ondskab og de meget omfattende konsekvenser af dens handlinger. Nyhederne fortæller den 11. september, at der ikke er noget overblik over situationen, heller ikke over skadede eller omkomne. Og ”det beskriver måske situationen allerbedst, at det er status, selv om der er gået 7 timer fra angrebet.”²⁶¹ Det kaos fjenden har skabt er med andre ord totalt.

Fjendens store formåen er i fokus i perioden. Nyhederne fortæller, at det er lykkedes fjenden at omgås hele USAs efterretningssystem²⁶² og ”højteknologiske forsvarsmekanismer”²⁶³ og kapre flere passagerfly og flyve dem ind i symbolerne på USAs økonomiske og militære magt. Fjendens aktion har fået World Trade Centers to tårne til at styrte i grus²⁶⁴ og et ukendt antal mennesker er slået ihjel. Fjenden har ifølge Nyhederne fundet ”det svage punkt i [de] demokratiske samfunds brynjer.”²⁶⁵

Henvisninger til ondskaben præger udtalelserne om den endnu ukendte fjende og magthaverne anvender nogle af krigstidernes klassiske kompleksitetsreducerende myter i deres udtalelser. Tony Blair kalder masseterrorismen ”the new evil in our world.” og udtaler, at dem, der stod bag angrebene ingen respekt har for ”the sanctity or value of human life.”²⁶⁶ Frankrigs præsident taler om ”djævelske attentater,”²⁶⁷ Biskop Erik Normann Svendsen taler om ”mørkets kræfter”²⁶⁸ til en min-

²⁵⁷ Se f.eks. Boserup, DVD 2365, 00.19.00-00.22.30 og Brinch, DVD 2365, 00.31.00-00.32.30 og 00.55.35-00.58.22 og DVD 2365, 01.15.26-01.16.47 og Schultz, DVD 2368, 01.03.55-01.06.02

²⁵⁸ Brinch, DVD 2365, 03.01.25-03.03.51

²⁵⁹ Se f.eks. DVD 2366, 00.35.49-00.36.34

²⁶⁰ Brinch og Kamber, DVD 2366, kap. 2, 00.44.15-00.45.26

²⁶¹ Skammelsen, DVD 2367, 00.06.47-00.08.27

²⁶² Rachlin, DVD 2365, 01.40.20-01.41.59

²⁶³ Rachlin, DVD 2365, 01.17.20-01.18.00

²⁶⁴ Boserup, DVD 2365, 00.44.30-00.44.46 og Brinch, 01.13.20-01.15.00

²⁶⁵ Jensen, DVD 2365, 02.27.30-02.30.11

²⁶⁶ Blair, DVD 2367, kap. 2, 00.52.07-00.53.06

²⁶⁷ Chirac, DVD 2365, 01.54.29-01.55.38

²⁶⁸ Normann Svendsen, DVD 2370, 00.32.50-00.43.59

degudstjeneste i København og præsident Bush opstiller konflikten som en konfrontation mellem de to modsætninger, det gode og onde:

”This will be a monumental struggle of good vs. evil.”²⁶⁹

Den ukendte fjende bliver klassificeret som verdens nye onde, med henvisning til det mest anvendte mytiske symbol på ondskaben, mørkets kræfter, djævelen selv. Anvendelsen af myterne om fjendens ondskab har til hensigt at fjerne kompleksiteten, seeren behøver ikke at tage stilling til situationens komplekse baggrund men udelukkende beslutte om han vil give sin opbakning til ’det gode’ eller ’det onde.’

George Bush omtaler fjenden som ”a faceless coward”,²⁷⁰ som skjuler sig så snart den har slået til: ”This enemy hides in shadows and has no regard for human life. This is an enemy who preys on innocent and unsuspecting people”. And then runs for cover. But it won’t be able to run for cover forever.²⁷¹ Bush fremstiller fjenden som et kujonagtigt rovdyr, uden respekt for menneskeliv, en fremstilling hvis hensigt er at udstille fjenden som barbarisk og uciviliseret, og samtidig understrege, at man inden længe vil slå til mod fjenden. Senere i processen trækker Bush en meget grafisk parallel til skadedyrenes verden: ”They find holes to get in and we will do whatever it takes to smoke them out, and get them running. And we will get ’em.”²⁷²

Nyhederne beskriver det faktum, at fjenden er usynlig som endnu et angreb i sig selv, og siger, at man hellere så en fjende, man kunne se, tage og føle og en man kunne skyde.²⁷³ Nyhederne giver her udtryk for en fælles forståelse hos medier og magthavere af nødvendigheden af at identificere og bekæmpe fjenden.

Identificeringen af fjenden

Nyhederne beskæftiger sig med identificering af fjenden i dagene efter angrebene, inden Osama bin Laden bliver udpeget som USAs hovedmistænkte i sagen. Bin Laden nævnes som en af de mistænkte allerede i Nyhedernes første omtale af, hvem der kunne stå bag angrebene. De indekser, som i begyndelsen retter Nyhedernes opmærksomhed mod bin Laden er, at angrebet ”unægteligt [ligner] islamske selvmordsaktioner og det peger mod mellemøsten, mod Osama bin Laden eller andre.”²⁷⁴

²⁶⁹ Bush, DVD 2370, 00.57.20-00.59.29

²⁷⁰ Bush, DVD 2366, 01.02.13-01.04.25

²⁷¹ Bush, DVD 2370, 00.50.38-00.52.53

²⁷² Bush, DVD 2424, 00.02.34-00.03.30

²⁷³ Johansen, DVD 2366, 01.02.13-01.04.25

²⁷⁴ Jensen, DVD 2365, 00.08.03-00.11.40.

Nyhedernes spekulationer omkring andre mulige bagmænd for angrebet går hovedsageligt på, at angrebet kommer fra netop mellemøsten, f.eks. fra Palæstina.²⁷⁵ og Opfattelsen af Palæstinenserne som mulig fjende underbygges via indslag om palæstinensisk jubel over terrorangrebene.²⁷⁶ Overvejelserne i de første timer af Nyhedernes undersøgelse efterfølges til gengæld ofte af kommentarer om, at man ”virkelig må mane til besindelse” inden man peger fingre ad bestemte grupper²⁷⁷ eller også negligeres oplysningerne som f.eks. ”gætværk.”²⁷⁸

Allerede indenfor den første time fremgår det, at DFLP, en palæstinensisk terrororganisation, har taget ansvaret for terrorhandlingerne.²⁷⁹ Senere vises DFLPs talsmand til gengæld benægte deres involvering²⁸⁰ og Nyhederne fortæller, at Yasir Arafat og organisationerne PFLP og Hamas fralægger sig ansvaret for aktionen.²⁸¹ Hypotesen om, at DFLP står bag angrebene bliver her udsat for en test, som afviser dens rigtighed. Påstanden viser sig at være et falsum, hvorfor undersøgelsen rettes mod andre muligheder, især Osama bin Laden og al Qaeda.

Mistanken mod Osama bin Laden bliver opbygget støt i løbet af Nyhedernes formidling af begivenhederne de to første dage efter angrebene. Osama bin Laden defineres i høj grad via oplysninger om hans mere eller mindre beviste deltagelse i tidligere terrorangreb og via hans trusler om hellig krig mod USA. Det bliver fremhævet gentagne gange i perioden, at bin Laden er bagmanden for ”adskillige terroraktioner”²⁸², bl.a. mod de amerikanske ambassader i Kenya og Tanzania²⁸³ og hangarskibet USS Cole, og at han tidligere har ”erklæret sin egen Jihad og erklæret krig mod USA og alt det, der er amerikansk.”²⁸⁴ Ifølge Nyhederne er han ud af en meget rig Saudi Arabisk familie og har tidligere brugt familiens velstand på ”nogle meget meget storstilede terroraktioner mod amerikanerne.” En fortid, der gør at ”navnet Osama bin Laden springer frem” i forbindelse med de nye angreb.²⁸⁵

De ressourcer, der ligger bag angrebet spiller en vigtig rolle i fjendens symbolværdi og angrebene kompleksitet er det indeks, som er afgørende for, at opmærksom-

²⁷⁵ Se f.eks. Jensen, DVD 2365, 02.01.13-02.02.45 og 02.48.23-02.50.16

²⁷⁶ Brinch, DVD 2365, 00.55.15-00.55.35, DVD 2365, 02.51.10-02.51.36, Asmar, DVD 2366, 01.37.50-01.39.53, Møller, DVD 2371, 00.10.36-00.12.17

²⁷⁷ Se f.eks. Jensen, DVD 2365, 02.01.13-02.02.45 og DVD 2366, 00.17.58-00.20.34

²⁷⁸ Brinch, DVD 2365, 02.16.15-02.17.55

²⁷⁹ Brinch, DVD 2365, 00.23.40-00.25.55, Erslev Andersen, DVD 2365, 00.41.15-00.43.45

²⁸⁰ Talsmand for DFLP, DVD 2365, 01.26.30-01.27.32

²⁸¹ Brinch, DVD 2365, 01.39.33-01.40.20 og 01.42.35-01.42.47

²⁸² Kamber, DVD 2367, kap. 2, 00.06.35-00.08.43

²⁸³ Se f.eks. Brinch, DVD 2365, 00.59.30-01.00.35, DVD 2365, 02.32.26-02.33.16 og DVD 2453, 01.47.02-00.48.21, Toft Rasmussen, DVD 2367, 00.20.19-00.21.36

²⁸⁴ Brinch, DVD 2365, 00.59.30-01.00.35

²⁸⁵ Jensen, DVD 2366, 00.29.03-00.32.41

heden og mistanken rettes mod bin Laden. Ifølge Nyhederne er det ”nogle kyniske, velorganiserede og meget ressourcerige grupper”²⁸⁶ der står bag angrebet og som har forberedt det, ”ikke dage- eller ugevis men i måneder.”²⁸⁷ Ekspert i terrorisme og forholdene i mellemøsten, siger, at angrebet kræver ”nogle store netværk, eller at dem, der står bag har nogle i ryggen til at støtte sig”,²⁸⁸ og, at det er så stærke angreb, at man ”uvilkårligt [vil] vende sig den vej. Fordi der er altså nogen som Osama bin Laden, der har apparatet, der har den anti-amerikanske slagkraft, og som er parate til at bruge den.”²⁸⁹

Angrebene ”bærer Osama bin Ladens fingeraftryk”,²⁹⁰ som defineres af Nyhederne som værende ”nogle utrolig velorganiserede angreb, koordinerede” og det, at man slår til forskellige steder samtidig.²⁹¹ Bin Laden præsenteres yderligere som en mand som har ressourcerne, evnen og sandsynligvis også viljen til at gennemføre en aktion af denne størrelse,²⁹² hvilket er et gennemgående tema i Nyhedernes formidling.²⁹³

Den ikoniske repræsentation af bin Laden har stor fokus på hans militære orientering og kapacitet og er præget af billeder, hvor der enten bliver skudt, hvor der er våben i baggrunden eller hvor bin Laden iagttager bevæbnede tropper i militærudstyr.²⁹⁴ Nogle af de første billeder af bin Laden viser f.eks. en efterlysningsplakat, hvor han er afbildet med følgeteksten ”Murderer, Usama bin Laden, Up to \$5 million reward”, efterfulgt af billeder af bin Laden med sit væbnede følge i en ørken, efter at seeren har set skud flyve gennem nattermørket.²⁹⁵

Nyhederne fortæller, at et telegram melder, at bin Laden ”har nægtet at have nogen som helst forbindelse til terrorangrebene”²⁹⁶ og at Talebanstyret i Afghanistan siger, at bin Laden ”umuligt kan have midler til at gennemføre en sådan veltilrettelagt og slagkraftig aktion.”²⁹⁷ Mistanken bliver trods disse meldinger underbygget videre via udtalelser om, at ”de fleste analytikere peger mod mellemøsten og en bestemt herre, Osama bin Laden”²⁹⁸ og via indslag, der viser bin Laden fremsætte

²⁸⁶ Rachlin, DVD 2366, 00.06.57-00.08.12, Helveg Pedersen, DVD 2366, 01.15.04-01.16.45

²⁸⁷ Rachlin, DVD 2366, 00.06.57-00.08.12

²⁸⁸ Erslev Andersen, DVD 2366, 00.51.32-00.54.43

²⁸⁹ Lykke Nielsen, DVD 2367, 00.15.17-00.18.31

²⁹⁰ Brinch, DVD 2366, 02.00.35-02.01.25

²⁹¹ Brinch, DVD 2366, 02.02.24-02.04.00

²⁹² Brinch, DVD 2367, kap. 2, 00.08.43-00.09.51

²⁹³ Se f.eks. Brinch, DVD 2369, kap. 2, 00.10.56-00.13.21, Mozzafari, DVD 2370, 00.24.07-00.29.47

²⁹⁴ F.eks. DVD 2422, 00.14.42-00.16.29, Trangbæk, DVD 2370, 00.21.08-00.23.19, Kamber, DVD 2451, 00.04.31-00.04.57

²⁹⁵ Trangbæk, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46

²⁹⁶ Brinch, DVD 2365, 01.02.45-01.03.50

²⁹⁷ Skammelsen, DVD 2367, kap. 2, 00.04.32-00.06.35

²⁹⁸ Kamber, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46

en opfordring til hellig krig, ifølge Nyhederne mod USAs tilstedeværelse i Golfen.²⁹⁹ Mere konkret bliver mistanken underbygget i af fundet af flyinstruktionsmanualer på arabisk i Boston lufthavn. Fundet er et indeks, som ifølge Nyhederne retter opmærksomheden mod mellemøsten og passer med ”rygter, der skulle have været i efterretningskredse om, at Osama bin Ladens folk skulle have fået flyundervisning.”³⁰⁰ Det fremgår også, at FBI ”angiveligt har identificeret en af Osama bin Ladens folk på passagerlisten”³⁰¹ på et af de fly, der blev anvendt til angrebene. Andre indikationer på bin Ladens skyld er, at ”amerikansk efterretningstjeneste har opsnappet telefonsamtaler, som tyder på, at Osama bin Laden skulle have forbindelse til angrebet”³⁰² og at ”to mistænkte Osama bin Laden sympatisører” i disse samtaler konstaterede, at to mål foreløbig var blevet ramt.”³⁰³

Nyhederne fortæller, at bin Laden ”lykønskede terroristerne”,³⁰⁴ en oplysning som de selv siger, at ”bestemt ikke kan kaldes førstehandsviden.” Oplysningen kommer fra telegrambureauet Associated Press, som har den fra en arabisk journalist som har talt med bin Ladens rådgiver, men som ikke har haft direkte kontakt til bin Laden.³⁰⁵ Ifølge Nyhederne kommer det mest konkrete indeks på bin Ladens involvering i angrebene fra Gerhard Schröder, som er den første statsleder, som ”lidt overraskende siger, at sporene fra terrorangrebene peger mod bin Laden.”³⁰⁶

Nyhederne beskriver indekserne som spor ”der alle sammen indirekte peger på Osama bin Laden”, men siger samtidig, at ”det kan jo også være, at man siger Osama bin Laden fordi han er den første man kommer til at tænke på.”³⁰⁷ Nyhederne overvejer ”om der virkelig er tale om, at man er ved at opbygge et anklageskrift, en sag mod Osama bin Laden, eller om det her bare er ønsketænkning, hvor man har nogle brikker, som man synes passer ind i den mand, som man meget gerne vil have ram på.”³⁰⁸ Alle ovennævnte indikationer bliver omtalt inden det bliver slået fast, at Osama bin Laden er den hovedmistænkte for angrebene, men til trods for eksempler på Nyhedernes tvivl om indikationernes rigtighed³⁰⁹ står det overordnede billede af bin Laden som den formodede gerningsmand stærkt i Nyhedernes formidling.

²⁹⁹ bin Laden, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46

³⁰⁰ Skammelsen, DVD 2368, 00.00.52-00.01.34

³⁰¹ Trangbæk, DVD 2370, 00.21.08-00.23.19

³⁰² Skovgaard, DVD 2368, 00.40.07-00.40.26

³⁰³ Trangbæk, DVD 2370, 00.21.08-00.23.19

³⁰⁴ Brinch, DVD 2918, 00.03.35-00.06.06

³⁰⁵ Brinch, DVD 2918, 00.03.35-00.06.06

³⁰⁶ Christiansen, DVD 2369, kap. 3, 00.03.27-00.04.44

³⁰⁷ Skammelsen, DVD 2769, 00.05.05-00.06.56

³⁰⁸ Skammelsen, DVD 2368, 00.40.07-00.40.26

³⁰⁹ Se f.eks. Brinch, DVD 2368, 02.03.08-02.03.53, DVD 2369, kap. 2, 00.10.56-00.13.21 og DVD 2370, 00.01.32-00.03.00 og Skammelsen, DVD 2370, 00.01.30-00.03.28.

Osama bin Laden - den hovedmistænkte

Den 13. september slår FBI ifølge Nyhederne fast, at ”millionæren og terrorlederen Osama bin Laden er med stor sikkerhed manden bag terrorangrebet.”³¹⁰ Nyhederne fortæller også, at den amerikanske udenrigsminister nu bekræfter, at ”Osama bin Laden, Saudi Araberen, der menes at opholde sig i Afghanistan, er den hovedmistænkte som bagmand bag terrorangrebene.” Nyhederne udtrykker stor tillid til disse udtalelser fra magthaverne i USA. De omtaler dem som en bekræftelse ”fra USAs næsthøjeste embede, Udenrigsministeriet”³¹¹ og tilføjer, at ”man må jo sige, at det havde han [udenrigsministeren] næppe sagt, hvis han ikke virkelig har... har baggrund for det.”³¹² Informationen får sin betydning fra dens potentielle konsekvens for konflikten, udenrigsministerens vægt i det internationale samfund gør, at den sandsynligvis bliver betydningsfuld for det videre forløb.

Seerne oplyses senere om, at George Bush ”i utvetydige”³¹³ vendinger udnævner bin Laden som hovedmistænkt, dog uden at Bushs ytringer i den retning bliver vist. I modsætning til udtalelserne fremgår det, at bin Laden giver udtryk for, at det ikke var ham, der stod bag angrebene,³¹⁴ Nyhederne læser bl.a. en udtalelse, hvor Laden, hvor han citeres for, at ”Vi er tidligere udpeget som de skyldige men vi havde ikke noget med det at gøre.”³¹⁵

Allerede dagen efter, at bin Laden er udnævnt til hovedmistænkt skaber Nyhederne grafik en meget udtalt forbindelse mellem Osama bin Laden og terrorangrebet. En introduktionsgrafik under overskriften ”TERRORKRIG”³¹⁶ viser en fotomontage med et billede af bin Laden, iført turban og militærjakke, og et billede af øjeblikket, hvor World Trade Center rammes anden gang. På trods af det manglende bevisgrundlag, som Nyhederne selv har henvist til, produceres dette ikonisk-indeksikale symbol, som over for seerne definitivt sætter bin Laden i forbindelse med angrebene. Symbolet præsenteres i forskellige former i perioden op til krigen.³¹⁷ Fremstillingen indikerer Nyhedernes tillid til magthavernes erklæringer på dette tidlige stadie, om bin Ladens involvering.

Nyhederne underbygger seernes vidensgrundlag ved at bekræfte bin Ladens forbindelse til Afghanistan, bl.a. ved at fortælle, hvor han bor, at han har adskillige baser i landet, f.eks. i Jalalabad, hvor han ”har et omfattende træningsanlæg for

³¹⁰ Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.00.17-00.00.33

³¹¹ Dorph Petersen, DVD 2419, 00.33.59-00.32.30

³¹² Brinch, DVD 2419, 00.31.59-00.32.30

³¹³ Bech-Jessen, DVD 2421, 00.00.51-00.02.50

³¹⁴ Trangbæk, DVD 2419, 00.14.42-00.16.48,

³¹⁵ Dreesen, DVD 2422, 00.14.42-00.16.29

³¹⁶ Nyhederne, DVD 2420, 00.01.27-00.03.10

³¹⁷ Se f.eks. Nyhederne, DVD 2422, 00.14.42-00.16.29, DVD 2424, 00.00.23-00.01.51 og DVD 2436, 00.00.24-00.02.03

terrorister.”³¹⁸ Forbindelsen bliver slået fast adskillige gange, samtidig med at bin Laden beskrives som f.eks. ”den hovedmistænkte,”³¹⁹ ”den hovedmistænkte, terrorlederen Osama bin Laden”³²⁰ og ”den mest berygtede terrorist af alle.”³²¹

Samtidig flyttes fokus fra undersøgelsen af, hvem der står bag angrebene, til overvejelser om forudsætningerne for en aktion for at fange eller uskadeliggøre bin Laden. Nyhederne forudser, at ”det bliver en både vanskelig og blodig operation, hvis USA beslutter sig for at dræbe Osama bin Laden og ødelægge hans organisation i Afghanistan.”³²² Elitesoldaten B. S. Christiansen udtaler, at en sådan aktion vil være ”uhyre vanskelig” og sammenligner det med selvmord at gå ind og lede efter bin Laden i de afghanske bjerge, ”hans egen have, som han kender udenad.” Christiansen beskriver bin Laden med en reference til dyrenes verden, når han siger, at ”vi ved jo alle sammen at et jaget vildt er næsten umuligt at få fat i og få ram på.” Afslutningsvis siger han om aktionen, at ”det er ligesom at lede efter en nål i en høstak, men her kan nålen altså stikke.”³²³

En borger i New York retfærdiggør en aktion mod og drab af bin Laden med ordene ”I mean, he has been behind almost everything in the past five years. If you are going to allow government sanctions to kill somebody, that’s the kind of guy you wanna kill.”³²⁴ Nyhederne fortæller til gengæld, at selv om bin Laden betragtes som forbryder i den vestlige verden, så er billedet i den muslimske verden af ham ikke det samme. Udtalelsen bakkes op af en muslim, der udtaler, at ”such acts of Jihad do make him a hero in the eyes of muslims.”³²⁵ Nyhederne fortæller desuden om tusindvis af Talebantilhængere i Pakistan, som er gået på gaden ”for at støtte deres trofæller”.³²⁶ Bin Laden præsenteres om symbolet på terroren, terrorens ansigt og som en person med meget karismatisk udstråling, som har givet ham en meget central plads hos mange muslimer.³²⁷ Nyhederne fortæller, at Taleban og Osama bin Laden på gaden er helte, men at mange journalister finder, at deres forbillede er skræmmende³²⁸ og at bin Laden er et problem for ”mange arabiske regeringer.”³²⁹ Nyhederne fremstiller bin Laden som en kontroversiel person, som dog nyder støtte i store dele af den muslimske befolkning, hvilket modsiger det forenk-

³¹⁸ Trangbæk, DVD 2420, 00.17.04-00.19.57

³¹⁹ Se f.eks. Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.14.42-00.16.48,

³²⁰ Dreesen, DVD 2421, 00.00.51-00.02.50

³²¹ Rastrup Smith, DVD 2421, 00.02.50-00.05.34

³²² Dorph-Petersen, DVD 2420, 00.05.03-00.05.19

³²³ B.S. Christiansen, DVD 2420, 00.21.24-00.24.21

³²⁴ Grenley, DVD 2424, 00.08.02-00.10.25

³²⁵ Khalil, DVD 2421, 00.02.50-00.05.34

³²⁶ Bech-Jessen, DVD 2422, 00.00.00-00.00.44

³²⁷ Lykke Nielsen, DVD 2453, 02.13.03-02.13.03

³²⁸ Rastrup Smith, DVD 2445, 00.04.58-00.07.06

³²⁹ Jerichow, DVD 2453b, 00.37.56-00.42.02

lede billede af en mand uden opbakning, som anvendes i argumentationen for krigen.

Osama bin Laden vises ikke tage ansvaret for terrorangrebene i analyseperioden. Den eneste udtalelse, der kommer direkte fra Osama bin Laden bliver vist efter indledningen af krigen i Afghanistan. Bin Laden, iklædt militærtøj og med et gevær i baggrunden, taler om begivenheder i Irak, Nairobi og Salaam, som har delt verden op i to, ”the camp of belief and the camp of disbelief.” Han udtaler sig ikke direkte om hverken terrorangrebene eller krigen i Afghanistan i den del af talen som Nyhederne viser, men kommer til gengæld med en slet skjult trussel til USA: ”And to America I say to it and to its people this. I swear by God the Great, America will never dream, nor those who live in America will never taste security ... unless we feel security and safety in our land in Palestine.”³³⁰ Bin Ladens kommentar bliver simultanoversat til dårligt engelsk og bliver ikke vist i direkte tekstet udgave i analyseperioden. Dette begrænser selvfølgelig kvaliteten i præsentationen af denne vigtige aktørs holdninger til konflikten.

Nyhederne følger op på kommentaren ved at fortælle, at bin Laden tidligere har advaret USA³³¹ og at talen ”helt klart opfordrer til konfrontation, til hellig krig mod modstanderne, mod USA og vel mod Storbritannien og resten af verden, som støtter angrebene her.”³³² Nyhederne tilføjer, at bin Laden på videoen beskriver terrorangrebene som ”naturlig respons på den ignorante politik, altså den politik som Amerikanerne fører”³³³ og tekstmeddelelser oplyser, Osama bin Laden lovpriser terroristangrebet³³⁴ og at Al Qaeda netværket er ”parat til konfrontation.”³³⁵ Nyhederne byder til gengæld ikke på en mere dybdegående dækning af hans holdninger og målsætninger med de konflikter han tidligere har indgået i.

Til trods for, at bin Laden ikke omtaler terrorangrebet i den del af talen, som Nyhederne viser, konkluderer de, at ”det er helt tydeligt, at Osama bin Laden forsvare terrorangrebet på USA og måske næsten indrømmer, at det var hans forfærdelige værk”³³⁶ og senere, at bin Laden ”forsvarer og nærmest tager skylden for angrebet.”³³⁷

³³⁰ Simultanoversættelse af bin Ladens kommentarer, DVD 2453, 01.41.21-01.43.10

³³¹ Brinch, DVD 2453, 01.47.02-00.48.21

³³² Dorph Petersen, DVD 2453, 01.43.10-01.44.25

³³³ Dorph-Petersen, DVD 2453, 01.47.02-00.48.21

³³⁴ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 00.12.48-00.15.41

³³⁵ Tekstmeddelelse, DVD 2453, 02.03.07-02.05.52

³³⁶ Dorph-Petersen, DVD 2453, 01.47.02-00.48.21

³³⁷ Dorph-Petersen, DVD 2453, 02.09.18-02.11.27

Faktuel viden om bin Laden og al Qaeda

Nyhederne citerer den 12. september ”en af landets førende specialister i terrorisme” for, at han mistænker ”den religiøse gruppe, der hedder al Qarda, som betyder netværk på arabisk, og som står under ledelse af Osama bin Laden.” Nyhederne fortæller, at det sandsynligvis er enten Osama bin Laden eller hans netværk, ”det der al Qa-eda netværk, eller noget i den sammenhæng”, der står bag angrebene. Begge udtalelser tyder på, at bin Laden og al Qaeda stadig er relativt ukendte størrelser i forløbets tidlige fase. Helle Lykke Nielsen udtaler om denne begrænsede viden, at ”Hvis man vidste mange ting om al Qaeda, så ville man jo have anholdt de mennesker for lang tid siden.”³³⁸

Nyhedernes første indslag med fakta om bin Laden og al Qaeda bliver præsenteret inden konstateringen af, at han med stor sikkerhed står bag angrebene. Bin Laden præsenteres som tidligere allieret i kampen mod Sovjetunionens besættelse af Afghanistan,³³⁹ hvor ”terroristen tjente, om man så må sige, vores forhold, ja.”³⁴⁰ Ifølge Nyhederne vendte han bagefter ”blikket af sin formue mod USA og Israel, som militært, kulturelt og økonomisk truer det muslimske kerneland.”³⁴¹ Derfor er jagten gået ind på ”den brugbare terrorist af i går.”³⁴²

Nyhedernes formidling af faktuel information om bin Laden og al Qaeda, udover deres tidligere involvering i terror og hellig krig, begrænser sig i perioden til basisviden om bin Laden og hans organisation, såsom, at bin Laden stammer fra Saudi Arabien, kommer fra en stenrig familie og har 12 baser i Afghanistan, ”hvor der forskes i bomber.” Nyhederne fortæller om 5.000 terrorister, der er udlært i baserne og at bin Laden ifølge CIA har forgreninger til 50 lande.³⁴³

Den mest omfattende viden om bin Laden præsenteres først efter krigens begyndelse, hvor seerne får detaljeret viden om al Qaedas ”målsætning om at samarbejde med alle islamiske grupper, uanset deres forskellige orientering til Islam, mod den fælles fjende, USA”³⁴⁴, om organisationens samarbejdspartnere,³⁴⁵ baggrund og struktur³⁴⁶ og detaljer om bin Ladens familiære, uddannelsesmæssige, religiøse og militære baggrund.³⁴⁷ Nyhederne oplyser også, at dem, der udgør al Qaeda i dag er

³³⁸ Lykke Nielsen, DVD 2453, 02.13.03-02.13.03

³³⁹ F.eks. Trangbæk, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46, Lykke Nielsen, DVD 2453b, 01.57.48-02.00.28

³⁴⁰ Johansen, DVD 2433, 00.11.41-00.13.55

³⁴¹ Trangbæk, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46

³⁴² Hoffmann, DVD 2433, 00.11.41-00.13.55

³⁴³ Trangbæk, DVD 2366, 01.57.35-01.59.46

³⁴⁴ Brinch, DVD 2453b, 00.48.18-00.51.17

³⁴⁵ Brinch, DVD 2453b, 01.51.30-01.53.01

³⁴⁶ Indslag af Niels Brinch, DVD 2453, 00.51.11-00.52.55

³⁴⁷ Dorph-Petersen, DVD 2453b, 00.48.18-00.51.17 og Brinch, DVD 2453b, 00.48.18-00.51.17

”meget stærkt militært veltrænede og ganske farlige³⁴⁸ og at ”De har en anderledes ideologisk, både religiøs og anti-amerikansk vinkel på tingene end Nordalliancen har.”³⁴⁹ Disse informationer indgår til gengæld først i seerens vidensgrundlag efter at krigen i Afghanistan er indledt.

Osama bin Laden og Taleban

Kompleksiteten af angrebene den 11. september fungerer ikke kun som indeks på bin Ladens involvering, men også på, at der muligvis står en eller flere stater bag terrorangrebene. Nyhedernes formodning om dette bliver fremsat tidligt i formidlingen af terrorangrebene den 11. september³⁵⁰ og overvejelserne gentages i de to første dage efter angrebene.³⁵¹

George Bush indikerer en tilsvarende formodning når han udtaler, at USA ikke kun vil gå efter terroristerne: ”We will make no distinction between the terrorists who committed these acts and those who harbour them.”³⁵² Nyhederne verificerer Bushs fremstilling og oplyser seerne om, at man, ud over terrorgrupperne, vil gå efter ”de systemer, der støtter terroristgrupperne økonomisk og politisk og huser dem rundt omkring i verden.”³⁵³ Der stilles generelt ikke spørgsmål ved, at de stater, der står bag terroristerne skal angribes, dog nævnes det, at beslutningsprocessen omkring reaktionen mod en potentielt involveret stat kan være problematisk: ”er det land så ansvarligt for angrebet, bare fordi terrorgruppen boede der, bor der eller opholder sig der, eller opererer ud derfra?”³⁵⁴

Talebanstyret bliver integreret i fjendebilledet, ikke på grund af en direkte involvering i angrebene, men gennem adskillige konstateringer af bin Ladens tilholdsforhold til Afghanistan, både før han udnævnes til hovedmistænkt for angrebene³⁵⁵ og efter at mistanken er slået fast.³⁵⁶ Afghanistan beskrives som stedet, ”hvor terroristen menes at opholde sig, mere eller mindre under Talebans paraply.”³⁵⁷ Forbindelsen mellem Taleban og bin Laden bliver styrket yderligere via formidling af oplysninger om en tilbageholdt Talebansoldat, der fortæller, at den militærlejr han

³⁴⁸ Lykke Nielsen, DVD 2453b, 01.54.13-01.56.31

³⁴⁹ Lykke Nielsen, DVD 2453b, 01.54.13-01.56.31

³⁵⁰ Jensen, DVD 2366, 00.49.08-00.51.30

³⁵¹ Erslev Andersen, DVD 2366, 00.51.32-00.54.43, Johansen, DVD 2366, 00.04.04-00.07.05, Jensen, DVD 2367, 00.18.35-00.20.19, Brinch, DVD 2370, 00.04.41-00.06.24

³⁵² Bush, DVD 2368, 00.01.34-00.03.35

³⁵³ Rachlin, DVD 2368, 00.07.25-00.08.49

³⁵⁴ Brinch, DVD 2371, 00.05.05-00.06.12

³⁵⁵ Se f.eks. Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.00.23-00.01.27, Jensen, DVD 2366, 00.17.58-00.20.34 og 00.49.08-00.51.30, Christiansen, DVD 2369, 00.22.14-00.22.53

³⁵⁶ Se f.eks. Trangebæk, DVD 2419, 00.14.42-00.16.48, Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.33.59-00.32.30 og DVD 2420, 00.00.23-00.01.27, Rastrup Smith, DVD 2421, 00.02.50-00.05.34

³⁵⁷ Brinch, DVD 2365, 02.36.29-02.36.56

var i, blev finansieret af bin Laden³⁵⁸ og at bin Ladens datter er gift med Taleban-lederen Mohammed Omar. ”Så de er altså i familie med hinanden.”³⁵⁹ Magthaverenes udtalelser medvirker her til, at Nyhederne ikke kun fokuserer på bin Laden, men også muligheden for, at Taleban og Afghanistan har støttet angrebene.

Der er flere eksempler på, at Taleban forsøger at nærme sig ’os’, f.eks. ved at tage afstand fra terrorangrebene og udtale, at bin Laden ”umuligt kan have midler til at gennemføre en sådan veltilrettelagt og slagkraftig aktion.”³⁶⁰ Seerne oplyses om, at Talebanstyret kalder terrorismen en ”skrækindjagende og hadefuld metode”³⁶¹ og at de ”absolut ikke kan støtte”³⁶² angrebene. Dagen efter angrebene fremgår det, at Taleban har udtrykt vilje til at udlevere bin Laden, hvis hans engagement i angrebene bevises.³⁶³ Der er en tendens til, at Nyhederne i deres formidling tvivler på oprigtigheden af Talebans udtalelser. Tilbuddet om udlevering bliver forklaret med henvisning til Talebans søgning efter international anerkendelse og frygten for, at et angreb på bin Laden også vil ramme Afghanistan.³⁶⁴ Seerne får at vide, at de ikke skal lægge så meget i styrets udtalelser, da ”De skifter mellem at være velvilige og slå fuldstændig bak”.³⁶⁵

De ultimative krav

Nyhedernes fokus på Taleban og Afghanistan som del af fjendebilledet øges markant fra den 14. september, hvor det fremgår, at USA har bedt Pakistan lukke grænsen til Afghanistan³⁶⁶ og at USA mobiliserer til et gengældelsesangreb, ”der kan ramme Afghanistan når som helst.”³⁶⁷ Afghanistan defineres her som en integreret del af fjendebilledet. Efter at George Bush ”i utvetydige meldinger”³⁶⁸ har udnævnt Osama bin Laden som hovedmistænkt for angrebene slår han fast, at ”we will deal with those who harbour them and feed them and house them.” Igen henviser Bush til de stater, der støtter terroristerne, hvilket af Nyhederne nu udlægges som en ”klar advarsel til Talebanstyret i Afghanistan.”³⁶⁹

³⁵⁸ Ehlers, DVD 2424, 00.05.59-00.08.02

³⁵⁹ Rastrup Smith, DVD 2424, 00.15.00-00.16.51

³⁶⁰ Skammelsen, DVD 2367, kap. 2, 00.04.32, 00.06.35

³⁶¹ Muttawakil, DVD 2369, kap. 2, 00.22.14-00.22.53

³⁶² Brinch, DVD 2365, 02.36.29-02.36.56. Se også Kamber, DVD 2366, 00.49.08-00.51.30

³⁶³ Skovgaard, DVD 2369, 00.00.00-00.02.07

³⁶⁴ Brinch, DVD 2369, 00.00.00-00.02.07

³⁶⁵ Rastrup Smith, DVD 2424, 00.15.00-00.16.51

³⁶⁶ Dorph-Petersen, DVD 2420, 00.00.23-00.01.27

³⁶⁷ Dorph-Petersen, DVD 2421,

³⁶⁸ Bech-Jessen, DVD 2421, 00.00.51-00.02.50

³⁶⁹ Dreesen, DVD 2421, 00.00.51-00.02.50

Efter formidlingen af disse udtalelser oplyses seerne om, at den pakistanske regering kræver Osama bin Laden udleveret.³⁷⁰ Dette markerer et afgørende skift i formidlingen, da det er første gang, at kravene om udlevering kommer på tale. Det er netop disse krav, i første omgang fra Pakistan, men bagefter fra USA og deres allierede, der endegyldigt definerer Taleban som modstanderen i krigen. Nyhederne fortæller, at Pakistan forsøger at overtale Talebanstyret til at udlevere bin Laden ”eller risikere det gengældelsesangreb, der også kan betyde Talebans endeligt.”³⁷¹ Nyhederne sætter følgende lighedstegn mellem bekæmpelsen af terrorismen og et angreb på Afghanistan, når de fortæller, at Pakistan tøvende har sagt ja til at hjælpe USA med at bekæmpe terrorismen, ”Det vil sige støtte en krig mod det afghanske Talebanstyre.”³⁷²

Det er de vestlige magthavere, der definerer de ultimative krav, som Taleban skal opfylde for at afværge krigen. Nyhederne fortæller at Bush har stillet et ultimatum til Afghanistan: ”Ikke flere forhandlinger, USAs præsident, George W. Bush, kræver handling. Talebanstyret i Afghanistan skal udlevere terrorchefen Osama bin Laden, nu”³⁷³ Dette til trods for, at situationen indtil videre netop ikke har budt på forhandlinger mellem parterne. Bush definerer de ultimative krav nærmere: ”Close immediately and permanently every terrorist camp in Afghanistan. And hand over every terrorist and every person in their support structure to appropriate authorities.”³⁷⁴ Noget man kunne forestille sig ville være svært for Bush at leve op til i sit eget land, hvis han blev stillet over for tilsvarende krav.

Tony Blairs budskab er det samme, han lægger vægt på at Talebanregimet selv vælger sin fjendestatus ved at udtale, at de ”in choosing to help the friends of terror, they are choosing to be enemies of ours”,³⁷⁵ og at ”If they are not prepared to give up bin Laden, which they could do if they wanted to, then they become an obstacle that we have to disable or remove in order to get to bin Laden. So that’s their choice.”³⁷⁶ Nyhederne vurderer mulighederne for, at Taleban opfylder kravene som begrænsede og siger, at Bush stiller ”et ultimatum til Talebanstyret i Afghanistan, uden nogen som helst forventning om, at de vil leve op til det.”³⁷⁷ Overvejelserne går dog kun på deres vilje til at opfylde kravene, der stilles ikke på noget tidspunkt spørgsmål til, om Taleban reelt har mulighed for at udlevere bin Laden.

³⁷⁰ Bech Jessen, DVD 2422, 00.06.10-00.09.20

³⁷¹ Dreesen, DVD 2422, 00.14.42-00.16.29

³⁷² Ehlers, DVD 2423, 00.06.57-00.09.05

³⁷³ Christiansen, DVD 2433, 00.00.17-00.00.54

³⁷⁴ Bush, DVD 2437, 00.01.18-00.03.28

³⁷⁵ Blair, DVD 2441, 00.00.29-00.02.48

³⁷⁶ Blair, DVD 2446, 00.08.29-00.10.24

³⁷⁷ Skammelsen, DVD 2437, 00.03.28-00.05.23

Både Tony Blair og George Bush konstaterer dagen før indledningen af krigen, at ”The Taleban have totally failed to consider or indeed respond in any proper way to the ultimatum”³⁷⁸ og at ”Full warning has been given and time is running out.”³⁷⁹

Talebanstyrets respons

Fremstillingen af Talebanstyrets manglende respons står i kontrast til Nyhedernes præsentation af styrets forsøg på at nærme sig ’os’, først ved at fordømme angrebet på USA³⁸⁰ og senere ved at komme med forslag til, hvordan de to parter kan nærme sig hinanden.³⁸¹

Talebanstyrets respons på de ultimative krav er helt fra begyndelsen at kræve beviser for bin Ladens involvering i angrebene,³⁸² hvilket er i overensstemmelse med deres udsagn om, at de er villige til at udlevere bin Laden, hvis de præsenteres for beviserne på hans involvering. Talebans ambassadør i Pakistan efterlyser beviserne³⁸³ og giver udtryk for, at styret ”will not be ready to give Osama bin Laden without any proof.”³⁸⁴ Nyhederne fortæller om resultatløse forsøg på at få Taleban til at udlevere bin Laden³⁸⁵ og konstaterer, at ”efter at Talebanstyret har meddelt, at de ikke vil udlevere bin Laden ser konfrontationen ud til at være uundgåelig.”³⁸⁶ Til trods for indikationer om en vis forhandlingsvilje fra Talebans side præsenteres konfrontationen som Talebans eget valg, da de ikke betingelsesløst vil udlevere bin Laden. Den fremstilling svarer overens med de vestlige magthaveres kompleksitetsreducerede præsentation af situationen.

Talebanstyret fremsætter flere alternative forslag til, hvordan konflikten kan løses eller krigen i Afghanistan undgås. Styret citeres for at udtale, at ”We welcome any delegation that comes to us in the interest of resolving this matter, avoiding a humanitarian catastrophe.”³⁸⁷ Nyhederne fortæller også, at Taleban har udstedt ”en religiøs ordening til Osama bin Laden, der beder ham om at forlade Afghanistan,”³⁸⁸ et ønske han ikke efterkommer. Omkring krigens indledning tilbyder Taleban for-

³⁷⁸ Blair, DVD 2452, 00.00.26-00.02.28

³⁷⁹ Bush, DVD 2452, 00.00.26-00.02.28

³⁸⁰ Se f.eks. Brinch, DVD 2365, 02.36.29-02.36.56 og Muttawakil, DVD 2369, kap. 2, 00.22.14-00.22.53

³⁸¹ Se f.eks. Skovgaard, DVD 2948, 00.00.00-00.02.07, Christiansen, DVD 2436, 00.00.24-00.02.03 og Rathje, DVD 2451, 00.04.57-00.06.59

³⁸² Dreesen, DVD 2424, 00.00.23-00.01.52

³⁸³ Zaef, DVD 2448, 00.08.06-00.09.44

³⁸⁴ Zaef, via tolk, DVD 2437, 00.01.18-00.03.28

³⁸⁵ Kamber og Trangbæk, DVD 2444, 00.10.40-00.12.18

³⁸⁶ Toft Rasmussen, DVD 2438, 00.00.18-00.01.44

³⁸⁷ Jackson, DVD 2443, 00.05.16-00.07.02

³⁸⁸ Juhler Kjær, DVD 2443, 00.22.52-00.23.06

handlinger om bin Ladens skæbne³⁸⁹ og Nyhederne fortæller, at ”de vil gå med til at retsforfølge Osama bin Laden i Afghanistan, altså en islamisk retssag i Kabul.³⁹⁰ Her kunne USA i så fald præsentere beviserne for retten.³⁹¹ Forslaget er ifølge Nyhederne ”endnu en melding som resten af verden ikke kunne acceptere”³⁹² og bliver da også afvist af USA og deres allierede.

Det samme gælder alle Talebans forsøg på forhandling, de bliver afvist, ”da amerikanerne ikke har tænkt sig at lade Talebanstyret sætte dagsordenen i denne her sammenhæng og stille en masse betingelser”³⁹³ Bush udtaler at ”There is no timetable for the Taleban, just like there are no negotiations.”³⁹⁴

Talebanerne bliver udelukkende præsenteret for en mulighed for at opfylde de ultimative krav de er blevet stillet, uden at have nogen indflydelse på betingelserne omkring f.eks. bin Ladens udlevering. Talebans ambassadør fremhæver dette forhold efter indledningen af krigen, hvor han citeres for at sige, at ”Vi forsøgte at finde en løsning, men USA har valgt magt og arrogance. Fattige afghanere vil dø, USA er ansvarlig.”³⁹⁵

Beviserne

De beviser på bin Ladens involvering i angrebene, som Taleban efterlyser bliver kun i begrænset grad præsenteret for TV2 Nyhedernes seere.

De første beviser, der bliver omtalt i Nyhederne er, som nævnt tidligere, telefonsamtaler, som indikerer bin Ladens forbindelse til angrebene,³⁹⁶ information om de arabiske flymanualer og om, at en af bin Ladens folk var blandt passagererne på et af de kaprede fly.³⁹⁷

Nyhederne fortæller dog, at ”vi stadigvæk bliver nødt til at sige, at der ikke er nogen, der har nogle håndfaste beviser endnu,”³⁹⁸ at de spor, der peger mod bin Laden ”kan også vise sig at være vildspor”,³⁹⁹ og at ”vi ikke rigtig hører, hvad man konkret bygger mistanken på.”⁴⁰⁰ Seerne præsenteres ikke for nogen konkrete beviser, som de på egen hånd kan vurdere troværdigheden af. De må i stedet stole på

³⁸⁹ Rathje, DVD 2451, 00.04.57-00.06.59

³⁹⁰ Dorph-Petersen, DVD 2453, 00.08.52-00.11.12

³⁹¹ Talsmand for Talebans ambassadør i Pakistan, DVD 2453, 01.26.48-01.28.48

³⁹² Ramsgård, DVD 2453, 01.26.48-01.28.48

³⁹³ Skammelsen, DVD 2424, 00.01.52-00.02.16

³⁹⁴ Bush, DVD 2448, 00.08.06-00.09.44

³⁹⁵ Tekstmeddelelse, DVD 2453b, 00.22.25-00.27.31

³⁹⁶ Skovgaard, DVD 2368, 01.02.39-01.03.55

³⁹⁷ Trangbæk, DVD 2370, 00.21.08-00.23.19

³⁹⁸ Brinch, DVD 2370, 00.01.32-00.03.00

³⁹⁹ Skammelsen, DVD 2769, 00.05.05-00.06.56

⁴⁰⁰ Dorph-Petersen, DVD 2420, 00.24.22-00.25.55

rigtigheden af Nyhedernes formidling og Nyhederne er igen afhængige af tilliden til, at deres kilder, f.eks. de politikere, der citeres vedrørende beviserne, udtaler sig på et velfunderet grundlag.

Efter de indledende overvejelser om beviserne går der flere dage før de kommer på tale igen. Tony Blair udtaler den 30. september, at han har set "absolutely powerful, incontrovertal evidence of his link to the 11th of September"⁴⁰¹ og senere erklærer NATOS generalsekretær sig enig ved at sige, at "The facts are clear and compelling. The information presented points conclusively to an al Qaeda role in the 11. of September attacks"⁴⁰² Det fremgår af Nyhederne, at regeringen mener, at den er præsenteret for beviser, som giver dem et tilfredsstillende grundlag til deres beslutningstagen omkring krigen. Til gengæld må andre politikere og TV2 Nyhedernes seere sætte deres lid til NATOs øverste magthaveres dømmekraft i spørgsmålet om bevisernes kvalitet, da de mest tungtvejende beviser hemmeligholdes af hensyn til efterforskningen.⁴⁰³ Per Stig Møller, medlem af udenrigspolitisk nævn, giver udtryk for denne tillid, når han udtaler, "Når regeringen mener de er gode nok, så må de jo så være gode nok" og "jeg må stole på, at beviserne er gode nok, når regeringerne i alle NATO landene finder dem gode nok."⁴⁰⁴

Tony Blair fortæller i Underhuset om flere beviser, bl.a. at bin Laden før den 11. september fortalte sine samarbejdspartnere, at der var en stor aktion på vej og at flere mennesker blev advaret. Han fortæller også, at "one of bin Laden's closest lieutenants has said clearly that he helped with the planning of the 11th of September attacks and has admitted the involvement of the al Qaeda organisation."⁴⁰⁵ Denne påstand bliver dog ikke uddybet eller dokumenteret yderligere med f.eks. en ikonisk præsentation af beviset. Efter krigens indledning fortæller Blair, at "There is no doubt in my mind, nor in the mind of anyone who has been through all the available evidence including intelligence material, that these attacks were carried out by the al Qaeda network masterminded by Osama bin Laden. Equally, it is clear that his network is harboured and supported by the Taleban regime inside Afghanistan."⁴⁰⁶

Seerne har stadig ikke fået øget mulighed for at vurdere selve beviserne, de har kun fået oplyst, at beviserne eksisterer. Beviserne indgår derved i seernes vidensgrundlag på baggrund af tilliden til, at magthavernes bedømmelse af beviserne er rigtig og at de udtaler sig om dem på en sandfærdig måde.

⁴⁰¹ Blair, DVD 2446, 00.08.29-00.10.24

⁴⁰² Robertson, DVD 2448, 00.08.06-00.09.44

⁴⁰³ Skou, DVD 2449, 00.13.27-00.15.04

⁴⁰⁴ Møller, DVD 2449, 00.13.27-00.15.04

⁴⁰⁵ Blair, DVD 2450, 00.16.58-00.18.46

⁴⁰⁶ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

Talebans ondskab

Fra den 18. september begynder Nyhederne for alvor at beskæftige sig med Talebans fortid. Nyhederne lægger vægt på formidling af de dårlige vilkår Taleban har skabt i Afghanistan og den ondskab, som styret ifølge Nyhederne står for. Taleban præsenteres som en tidligere allieret, ”et barn af det pakistanske styre og CIA” som så er blevet ”et misfoster.”⁴⁰⁷

Nyhederne fortæller, at Taleban, efter at være ”set som befriere, og som havde en anden integritet, en moralsk integritet end de andre”,⁴⁰⁸ gik i gang med at praktisere deres specielle fortolkning af Islam, som ifølge Nyhederne gjorde det umuligt at leve et normalt liv.⁴⁰⁹ Ifølge Nyhederne medførte fortolkningen lukning af skoler⁴¹⁰ og forbud mod kvinders skolegang og mod underholdning som fjernsyn, film og musik. Samtidig begyndte Taleban at stille strenge religiøse krav om f.eks. skæglængde hos de afghanske mænd.⁴¹¹ Eksilafghanere vises fortælle om mangel på medicin, uddannelse, arbejde, mad og tøj, hvilket resulterer i dødsfald om vinteren,⁴¹² og Nyhederne taler med flygtninge, som bekræfter opfattelsen af, at styret ikke accepterer udvikling, uddannelse og kvinders rettigheder.

Nyhederne byder på flere indslag, der bekræfter opfattelsen af afghanernes dårlige vilkår, skabt af Taleban, hvilket fremmer nødvendigheden af en krig mod fjenden af humanitære årsager. Nyhederne udstiller Talebans mangel på tolerance, fortæller at modstandere bliver dræbt af styret⁴¹³ og viser et indslag om en kvinde, ”hvis liv er uudholdeligt efter at Taleban henrettede hendes mand for to år siden. Fordi han havde et medlemskort til et politisk parti i lommen.”⁴¹⁴ Andre indikationer om, at Taleban ikke accepterer andres holdninger kommer til udtryk i indslag, der fortæller, at missionering til fordel for kristendommen kan medføre dødsstraf⁴¹⁵ og at Talebanerne ”I deres iver for at indføre den korrekte fortolkning af Islam [ikke er] gået af vejen for at udlette en del af verdens kulturarv.”⁴¹⁶ Indslaget viser billeder af en Buddha-statue, der sprænges i luften.

Afghanistan, under Talebanstyrets ledelse, beskrives som ”indbegrebet af en humanitær katastrofe.”⁴¹⁷ Nyhederne byder på indslag om flygtninge ”på flugt væk

⁴⁰⁷ Rastrup Smith, DVD 2424, 00.15.00-00.16.51

⁴⁰⁸ Dall, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04

⁴⁰⁹ Dreesen, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04, Rastrup Smith, DVD 2439, 00.07.46-00.11.13

⁴¹⁰ Sherzay, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04

⁴¹¹ Dreesen, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04

⁴¹² Mojaddedi, DVD 2441, 00.08.47-00.10.56

⁴¹³ Alemi, DVD 2442, 00.15.37-00.15.49. Se også Kamoush, DVD 2442, 00.15.37-00.15.49

⁴¹⁴ Rastrup Smith, DVD 2439, 00.07.46-00.11.13

⁴¹⁵ Christiansen, DVD 2446, 00.20.03-00.20.27

⁴¹⁶ Dreesen, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04

⁴¹⁷ Dreesen, DVD 2438, 00.11.38-00.15.04

fra et af verdens mest fanatiske og krænkende styre, Taleban”⁴¹⁸ og fortæller, at flygtningene kommer fra så dårlige vilkår og at de er så udmarvede, at de ”ikke har kunnet krybe de sidste meter.” Nyhederne beskriver situationen som ”allerede, inde i Afghanistan, uden krigen, er desperat for civilbefolkningen.”⁴¹⁹ Nyhederne fokuserer på børn og kvinders dårlige vilkår under Taleban, de fortæller blandt andet om en dreng, der ”var så sulten, at han spiste sten”⁴²⁰ og om at kvinderne ”i deres slør ligner spøgelser. I virkeligheden er de blevet det.”⁴²¹

Det eneste indslag, der indikerer et positivt liv under Talebanstyret fortæller om al Jazeera tv-kanalens præsentation af situationen, som viser ”et andet billede, også helt bogstaveligt. En by med mennesker i almindeligt tøj, frugt og kød i boderne og ikke kun udhungrede flygtninge.”⁴²² I indslaget vises Talebans viceforsvarsminister udtale, at situationen er god og der er ingen grund til bekymring.”⁴²³

Som det kan ses af ovenstående defineres Taleban i en meget udtalt grad af den dårligdom og ondskab, som de ifølge Nyhedernes fremstilling har skabt i Afghanistan. Retfærdiggørelsen af krigen mod Afghanistan bygger på denne dehumanisering af styret, hvor der bliver skabt et billede af et regime uden respekt for sin befolkning og menneskelige værdier generelt. Styrets ondskab præsenteres hovedsageligt ud fra de interne problemer i Afghanistan, hvorfor det i bund og grund er bin Ladens og al Qaedas potentielle praktiske konsekvens, der indlemmer Talebanstyret i fjendebilledet. De farlige konsekvenser af Talebans handlinger er indirekte, da de ifølge USA og deres allierede skaber betingelserne for, at bin Laden og al Qaeda kan operere. De dårlige vilkår Talebanstyret har skabt bliver dog alligevel anvendt i argumentationen for, at det er nødvendigt at indlede krigen i Afghanistan.⁴²⁴

Den målrettede krig mod Taleban

Omkring indledningen af krigen præsenterer Nyhederne den sidste del af fjendebilledet, som jeg vil beskæftige mig med her, nemlig afgrænsningen af krigens modstander som værende Talebanregimet og dets militære installationer.

George Bush og Tony Blair leverer den endelige definition af, hvem den direkte modstander i krigen er. Bush udtaler, at koalitionen angreb er rettet mod ”al Qaeda terrorist training camps and military installations of the Taliban regime in Af-

⁴¹⁸ Rastrup Smith, DVD 2439, 00.07.46-00.11.13

⁴¹⁹ Jensen, DVD 2453b, 00.01.12-00.02.46

⁴²⁰ Rastrup Smith, DVD 2452, 00.13.46-00.16.29

⁴²¹ Rastrup Smith, DVD 2452, 00.13.46-00.16.29

⁴²² Lund, DVD 2454, 00.48.42-00.51.09

⁴²³ Talebans viceforsvarsminister, DVD 2454, 00.48.42-00.51.09

⁴²⁴ Se f.eks. Lykketoft, DVD 2442, 00.15.58-00.18.58 og Blair, DVD 2441, 00.00.29-00.02.48

ghanistan”⁴²⁵ og Blair beskriver målsætningen med krigen som værende: ”to eradicate bin Laden’s network of terror and to take action against the Taleban regime that is sponsoring him.”⁴²⁶ Krigen præsenteres som Talebanernes valg, da de ikke har opfyldt koalitionsens ultimative krav. Blair giver udtryk for, at ingen af de involverede nationer ønskede krigen men præsenterer krigshandlingerne som nødvendige for at forsvare friheden.⁴²⁷ ‘Vi’ går kun ind i krigen fordi vi er tvunget til det og har et nobelt mål med deltagelsen.

Der udtrykkes generelt en stor tillid til, at USA og de allierede begrænser krigen til militære mål og gør alt for at undgå civile tab i Afghanistan.⁴²⁸ Det eneste spor af tvivl om, hvorvidt det lykkes fremgår af kommentarer om den begrænsede informationsmængde om krigens forløb og Nyhederne funderer på om ”de har ramt så godt som de hævder.”⁴²⁹ Koalitionens ledere forsikrer til gengæld, at ”This military plan has been put together, mindful of determination to do all we humanly can to avoid civilian casualties.”⁴³⁰

Der er stor bevidsthed omkring at fremstille krigen, både over for muslimske befolkninger og seerne, som en præcis krig mod Taleban, Osama bin Laden og terroristerne, men derimod ikke som en ”civilisationskonfrontation”,⁴³¹ en krig mellem religioner. Poul Nyrup Rasmussen udtaler efter krigens indledning, at han ”gerne særskilt i aften [vil] understrege, at det vi har foran os ikke er en konflikt mellem religioner. Ikke er en konflikt i forhold til Islam. Det er en konflikt i forhold til terrorister”⁴³² og Tony Blair præsenterer fjendens handlinger som værende i modstrid med koranen: ”Islam is a peaceful and tolerant religion, and the acts of these people are wholly contrary to the teachings of the Koran.”⁴³³ Blair understreger både, at krigen ikke er mod Islam og forsøger også at afværge hellige krigshandlinger fra verdens muslimer ved at bryde koblingen mellem terroristerne og Islam.

Det er ikke kun terrorismen, som bliver brugt som argumentation for krigshandlingerne mod Taleban, de førømtalte dårlige vilkår som styret har skabt for sin befolkning bliver anvendt til at retfærdiggøre krigen. Bush siger, at ”We have to act,

⁴²⁵ Bush, DVD 2453, 00.45.33-00.46.44

⁴²⁶ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

⁴²⁷ Blair, DVD 2453, 01.03.36, 01.12.49

⁴²⁸ Lykketoft, DVD 2437, 00.05.23-00.08.54, Brinch, DVD 2453, 00.25.08-00.26.08, Arnold, DVD 2441, 00.04.22-00.06.47, Blair, DVD 2453, 01.03.36-00.12.49, Lykketoft, DVD 2453, 02.05.52-02.08.01, Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34

⁴²⁹ Skammelsen, DVD 2453b, 01.32.39-01.33.30

⁴³⁰ Blair, DVD 2453, 01.03.36-00.12.49, Bush, DVD 2453, 01.49.07-01.53.54

⁴³¹ Seidenfaden, DVD 2371, 00.37.28-00.44.09, Møller, DVD 2371, 00.37.28-00.44.09, Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.32.30-00.33.55, Schröder, DVD 2433, 00.00.54-00.02.52, Christiansen, DVD 2433, 00.00.54-00.02.52, Dalgaard, DVD 2437, 00.08.54-00.10.34

⁴³² Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34

⁴³³ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

for humanitarian reasons to alleviate the appalling suffering of the Afghan people”⁴³⁴ og Tony Blair fortæller, at ”These people have also suffered for years. Their rights abused. Women’s rights non-existent. Poverty and illness ignored. A regime without respect and justice for its own people.”⁴³⁵ Også de danske magthavere udtaler sig om den afghanske befolkning og behovet for, at Afghanistan får et styre, der behandler sine borgere anstændigt og er i stand til at sørge for, at de kan leve en ordentlig tilværelse.⁴³⁶ Dette noble formål understreges yderligere i fortællinger om, at koalitionen yder humanitær hjælp over for den afghanske befolkning. Nyhederne forklarer, at hjælpens formål ”selvfølgelig” er at vise, at USA støtter det Afghanske folk.⁴³⁷

Koalitionens magthavere præsenterer her et billede af en præcis krig, som indledes for at hjælpe det afghanske folk med at slippe af med landets ondsksfulde magthavere – et nobelt billede, der understøttes af Nyhedernes fremstilling af krigens realiteter, men som først kom på tale efter angrebene den 11. september.

Den pragmatiske krig

Krigen er helt fra begyndelsen dominerende i overvejelserne om en reaktion på fjendens handlinger. Præsident Bush indikerer i sine første udtalelser, at terroristerne vil blive fundet og straffet for sine handlinger.⁴³⁸ Den fremgangsmåde bekræftes af formidlingen af udtalelser fra alle verdenssamfundets mest fremtrædende magthavere i de første dage efter terrorangrebene, som f.eks. Tony Blair,⁴³⁹ Jacques Chirac,⁴⁴⁰ Vladimir Putin,⁴⁴¹ Colin Powell,⁴⁴² og Danmarks statsminister Poul Nyrup Rasmussen.⁴⁴³ FNs generalsekretær er lidt mere tilbageholdende i sine udtalelser og advarer mod forhastede gengældelsesaktioner⁴⁴⁴ og Danmarks stats- og udenrigsminister udtrykker håb om, at krigen kan undgås,⁴⁴⁵ men de eneste politikere, hvis modstand mod en militær gengældelse præsenteres i Nyhederne i dagene efter angrebene, er talsmændene for SF og Enhedslisten.⁴⁴⁶

⁴³⁴ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

⁴³⁵ Blair, DVD 2441, 00.00.29-00.02.48

⁴³⁶ Lykketoft, DVD 2442, 00.15.58-00.18.58

⁴³⁷ Skammelsen, DVD 2453, 00.05.36-00.09.40

⁴³⁸ Bush, DVD 2365, 00.13.23-00.15.04

⁴³⁹ Blair, DVD 2365, 01.32.10-01.32.34

⁴⁴⁰ Chirac, DVD 2365, 01.54.29-01.55.38

⁴⁴¹ Brinch, DVD 2365, 03.04.07-03.05.10

⁴⁴² Powell, DVD 2366, 00.43.05-00.43.49

⁴⁴³ Nyrup Rasmussen, DVD 2366, 00.38.04-00.42.24

⁴⁴⁴ Annan, DVD 2366, 02.01.27-02.02.24

⁴⁴⁵ Lykketoft, DVD 2367, kap. 2, 00.21.12-00.28.25

⁴⁴⁶ Se f.eks. Albrechtsen, DVD 2371, 00.24.02-00.25.59

Nyhederne bekræfter magthavernes opfattelse af, at reaktionen på angrebene må være kontant. De forudser, at ”USA vil reagere umådeligt stærkt på det her”,⁴⁴⁷ at der ikke bliver ”nogen sympatisk måde at klare den her kamp på, at det bliver hårdt og brutalt.”⁴⁴⁸ De forudser, at ”konsekvenserne vil blive en total krig mod terrorisme”⁴⁴⁹ Terrorangrebene defineres som ”en krigserklæring”⁴⁵⁰ og som ”en krigshandling, som er blevet rettet mod USA,”⁴⁵¹ hvilket understøtter og bekræfter magthavernes opfattelse af, at de må besvares med krigshandlinger.

Bush slår fast, at ”The deliberate and deadly attacks, which were carried out yesterday against our country were more than acts of terror. They were acts of war.”⁴⁵² USA præsenteres i Nyhederne som ”verdens eneste supermagt”⁴⁵³, som tidligere kun er blevet involveret i andres krige, i kraft af deres militærmagt og betydningsfulde rolle i det internationale samfund. USA defineres ikke af sin til tider kontroversielle krigshistorie, men præsenteres som en fredelig nation, som nu er blevet et uskyldigt offer for et forfærdende angreb og som derfor må reagere på en udefrakommende trussel.⁴⁵⁴ Nyhederne beskriver New York som en krigszone og deres intrografik indikerer også, at de forventer en krig, allerede på et tidligt stadie. Grafikken har det amerikanske flag i baggrunden og præsenteres under overskriften ”TERRORKRIG”.⁴⁵⁵

Krigen bliver ikke fremstillet i Nyhederne som en hævnaktion for terrorangrebene. Som defineret i afsnittet om, hvad der blev angrebet, præsenteres krigen som nødvendig for at forsvare USA og den amerikanske nation, og samtidig også det demokratiske verdenssamfund, de frie demokratiske værdier og verdenssikkerheden. Bush udtaler den 11. september, at ”Freedom will be defended.”⁴⁵⁶ Denne fremstilling er gennemgående i Bushs⁴⁵⁷ og Blairs⁴⁵⁸ udtalelser, både op til og efter indledningen af krigen i Afghanistan. Krigens formål er ifølge Bush at forsvare ”not only our precious freedoms, but also the freedom of people everywhere to live and raise

⁴⁴⁷ Erslev Andersen, DVD 2365, 00.41.15-00.43.45

⁴⁴⁸ Jensen, DVD 2365, 02.27.30-02.30.11

⁴⁴⁹ Rachlin, DVD 2365, 01.19.40-01.21.36

⁴⁵⁰ Erslev Andersen, DVD 2365, 02.20.55-02.25.09

⁴⁵¹ Rachlin, DVD DVD 2368, 00.07.25-00.08.49

⁴⁵² Bush, DVD 2370, kap. 2, 00.03.28-00.04.03

⁴⁵³ Rachlin, DVD 2365, 00.39.50-00.41.15

⁴⁵⁴ Se f.eks. Rachlin, DVD 2365, 01.19.40, Erslev Andersen, DVD 2365, 00.41.15, Termansen, DVD 2452, 00.02.58-00.05.29 og Jensen, DVD 2453, 01.44.25-01.47.02

⁴⁵⁵ Nyhederne, DVD 2368, 02.02.04-02.02.42

⁴⁵⁶ Bush, DVD 2366, 01.02.13-01.04.25

⁴⁵⁷ Se f.eks. Bush, DVD 2918, 00.50.38-00.52.53 og Bush, DVD 2423, 00.21.54-00.22.54

⁴⁵⁸ Se f.eks. Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

their children free from fear.” Et formål, der slås yderligere fast i operationens navn, ”Enduring Freedom.”⁴⁵⁹

Efter at bin Laden er udpeget som hovedmistænkt rykker krigen ifølge Nyhederne tættere på. Dette indikeres af spørgsmål om, hvorvidt en forestående aktions karakter ”bliver en gengældelsesaktion eller en decideret udryddelsesaktion mod de skyldige.”⁴⁶⁰ Svaret er, at krigen har til formål, at ”tilintetgøre den fjende, som nu har vist, hvor potent den var, med det formål, først og fremmest, at han ikke gør det igen på noget tidspunkt.”⁴⁶¹ Nyhederne omtaler den potentielle aktion mod Osama bin Laden som ”vanskelig og blodig”⁴⁶² og fortæller, at B.S. Christiansen udtaler, at ”det skal være et stort anslag, altså en krigssituation, som er nødvendig.”⁴⁶³ Truslen af bin Ladens tilstedeværelse understreges også via formidlinger af citater, hvor han truer med hellig krig mod ”en korsfareralliance, der ledes af Amerika, Storbritannien og Israel” og taler om at ”terrorismen kan være rosværdig.”⁴⁶⁴

Krigsretorikken får en tak opad efter at Talebanstyret begynder at indgå i fjendebilledet. George Bush udtaler ”We are at war. There has been an act of war declared upon America by terrorists and we will respond accordingly,” hvorefter han gentager, at de også vil gå efter stater, der støtter terrorismen.⁴⁶⁵ Truslerne om krigen resulterer i, at Afghanistan gør klar til krig⁴⁶⁶ og det fremgår, at ”De militante muslimer er tilsyneladende parate til at svare igen med hellig krig.”⁴⁶⁷ Taleban svarer på krigstruslen ved at true alle de lande, der støtter op omkring et amerikansk angreb på Afghanistan. Nyhederne pointerer, at ”hvis det kommer til angreb, så er de muslimske bånd stærkere end forargelsen over det, der er sket i USA.”⁴⁶⁸ Taleban og deres muslimske støtter lægger generelt vægt på at fremstille krigen som en konflikt mellem Islam og den kristne vestlige verden, i modsætning til lederne af koalitionen mod terroren.⁴⁶⁹

Perioden byder på fortællinger om skepsis omkring krigshandlingerne i EU, som hovedsageligt drejer sig om, at ”Europæerne vil have information, hvis de skal med i krig.”⁴⁷⁰ Tvivlen bunder med andre ord ikke nødvendigvis i valget af krigen

⁴⁵⁹ Bush, DVD 2453, 01.49.07-01.53.54

⁴⁶⁰ Dorph-Petersen, DVD 2419, 00.29.16-00.31.59

⁴⁶¹ Kandborg, DVD 2419, 00.29.16-00.31.59

⁴⁶² Dorph-Petersen, DVD 2420, 00.17.04-00.19.57

⁴⁶³ Dorph-Petersen, DVD 2420, 0.24.22-00.25.55

⁴⁶⁴ Brinch, DVD 2453b, 00.48.18-00.51.17

⁴⁶⁵ Bush, DVD 2421, 00.00.51-00.02.50

⁴⁶⁶ Bech-Jessen, DVD 2423, 00.03.28-00.03.47

⁴⁶⁷ Ehlers, DVD 2423, 00.06.57-00.09.05

⁴⁶⁸ Rastrup Smith, DVD 2421, 00.02.50-00.05.34

⁴⁶⁹ Trangbæk, DVD 2436, 00.00.24-00.02.03, Mohd, DVD 2436, 00.04.30-00.07.03

⁴⁷⁰ Dalgaard, DVD 2433, 00.02.52-00.04.27

som løsning, men det informationsgrundlag, som beslutningen om krig skal træffes på. Nyhederne præsenterer også et indslag, som præsenterer konfliktløserens John Galtuns forslag til, hvordan konflikten kan løses gennem dialog og forsoning.⁴⁷¹ Indslaget er et af de ganske få steder i formidlingen, hvor alternativer til krigen præsenteres.

Bush forbereder verden på en snart forestående krig, når han udtaler, at ”The hour is coming where America will act”⁴⁷² og i kølvandet på udtalelsen vises flere indslag om oprustningen i området.⁴⁷³ Spørgsmålet er ikke længere om en krig mod fjenden skal løse konflikten, men mere hvornår. Tony Blair henvender sig direkte til Taleban den 25. september og truer med krig, hvis koalitionsens ultimative krav ikke opfyldes.⁴⁷⁴ Truslen gentages i dagene op til krigen, hvor koalitionsens magthavere også henviser til beviserne på bin Ladens involvering i terrorangrebene den 11. september.⁴⁷⁵

Dagen før krigen indledes fremgår det af Nyhederne, at det diplomatiske benarbejde i regionen omkring Afghanistan er på plads og at USAs flåde, fly- og hærstyrker er på plads i området. Nyhederne fortæller også om forlydender om, at angrebet i virkeligheden er i gang, ”at der har været en del operationer dernede.”⁴⁷⁶ Nyhederne forudser, at angrebet vil starte ”indenfor de næste par uger og inden starten af november. Bush udtaler til gengæld, at ”Full warning has been given and time is running out”⁴⁷⁷ som efterfølgende viste sig at være en sidste advarsel til Talebanstyret.

Efter krigens indledning retfærdiggør koalitionsens ledere krigen med den trussel, som fjenden udgør for de vestlige lande. Blair fortæller, at ”we know the al Qaeda network threaten Europe, including Britain, and indeed any nation throughout the world that does not share their fanatical views.”⁴⁷⁸ Terroristernes forbindelse til Talebanstyret slås fast i Nyhederne, som siger, at det ”er et styre man godt vil af med fordi man mener, at de er hovedansvarlige for den terrorisme fra terrororganisationen al Qaeda”.⁴⁷⁹

⁴⁷¹ Galtun, DVD 2436, 00.13.59-00.15.59

⁴⁷² Bush, DVD 2437, 00.01.18-00.03.28

⁴⁷³ Se f.eks. Boserup, DVD 2438, 00.00.00-00.00.18 og DVD 2439, 00.04.26-00.05.52, Dorph-Petersen, DVD 2452, 00.00.00-00.00.26

⁴⁷⁴ Bush, DVD 2441, 00.00.29-00.02.48

⁴⁷⁵ Se f.eks. Blair og Ehlers, DVD 2446, 00.08.29-00.10.24, Robertson, DVD 2448, 00.08.06-00.09.44, Lykketoft, DVD 2449, 00.13.27-00.15.04

⁴⁷⁶ Dorph-Petersen, DVD 2452, 00.02.28-00.05.29

⁴⁷⁷ Bush, DVD 2452, 00.00.26-00.02.28

⁴⁷⁸ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

⁴⁷⁹ Niels Brinch, DVD 2453, 00.26.08-00.27.17

Tony Blair udtaler, at der er tale om selvforsvar mod en trussel over for britiske liv, britisk økonomi og levestandard og nævner bl.a. bekæmpelsen af narko som en begrundelse for krigen. Både Blair og Tony Blair fremhæver, at deres nationer er fredelige, men at freden i nogle tilfælde kun kan opretholdes ved at gå i krig. Blair udtrykker, ”We are a peaceful people. But we know that sometimes to safeguard peace, we have to fight.”⁴⁸⁰ Reaktionen er med andre ord nødvendig og uundgåelig,⁴⁸¹ det fremstilles som fjendens valg, at freden skal brydes for at forsvares.

Aktionen præsenteres som ”en moralsk nødvendighed”⁴⁸² og en retfærdig krig: ”We only do it if the cause is just. But this cause is just”⁴⁸³ Nyhederne fremhæver, at man i Storbritannien ikke ser ”det at starte en krig som nødvendigvis en ondsksfuld handling, man ser det som noget man kan gøre for at redde nogle mennesker og hjælpe nogle mennesker”⁴⁸⁴ og at Storbritannien er gået ind i krigen af princip om, at man skal ”bekæmpe den ondskab, der breder sig med terroren.”⁴⁸⁵

Magthavernes argumentation for krigen, som den præsenteres efter krigens indledning, understreger de mest fremtrædende faktorer af det fjendebillede, som er blevet opbygget i perioden mellem 11. september og krigen i Afghanistan.

Frygten for yderligere angreb

Krigen er en reaktion på det trusselsbillede, som fjenden udgør. En opfattelse af, at de konsekvenser, som det kan medføre ikke at reagere, overstiger de menneskelige omkostninger, som krigen fører med sig. Opfattelsen opsummeres bedst i Tony Blairs pragmatiske udtalelse efter krigens start:

”The world understands that whilst of course there are dangers in acting, the dangers of inaction are far, far greater – the threat of further such outrages, the threat to our economies, the threat to the stability of the world.”

Netop den frygt som fjenden skaber med sine handlinger spiller en afgørende rolle i fjendedefinitionen, ikke mindst mens fjenden endnu ikke er identificeret og derfor ikke kan bekæmpes eller fanges. Den ukendte fjendes formodede evne til at slå til igen begrænses kun af fantasien. En krigs nødvendighed understøttes i højere grad af denne frygt for fjendens ugerninger i fremtiden, end af den skade den allerede har forvoldt. Dette kommer til udtryk i Nyhedernes afgrænsning af den militære magtanvendelses omfang i en konflikt, Nyhederne fortæller ”at der kun skal bruges den militære magt, der er nødvendig for at opnå det mål, altså ikke at gen-

⁴⁸⁰ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

⁴⁸¹ Bush, DVD 2366, 01.02.13-01.04.25 og Blair, DVD 2366, 01.03.36-01.12.49

⁴⁸² Dorph-Petersen, DVD 2453b, 02.39.54-02.40.36

⁴⁸³ Blair, DVD 2453, 01.03.36-01.12.49

⁴⁸⁴ Terkelsen, DVD 2454, 00.31.46-00.33.39

⁴⁸⁵ Terkelsen, DVD 2453, 01.14.06-01.15.10

gælde men at fjerne den fremtidige trussel.”⁴⁸⁶ Fjendens potentielle konsekvens i fremtiden indtager med andre ord en position som væsentlig bidragyder til seernes opfattelse af fjendebilledet og af krigen som en løsning på konflikten.

Nyhederne fortæller om frygten for fornyede angreb,⁴⁸⁷ f.eks. mod flere bygninger i USA eller mod det redningsarbejde, der er i gang.⁴⁸⁸ Frygten bliver til virkelighed, når Nyhederne præsenterer oplysningerne om, at fjenden også har ramt Pentagon⁴⁸⁹ og underbygges desuden yderligere via formodninger om, at det Hvide Hus kunne være det næste mål,⁴⁹⁰ at et fly er styrtet ned i det vestlige Pennsylvania⁴⁹¹ og endda via oplysninger om flere terroraktioner, som senere viste sig ikke at have hold i virkeligheden.⁴⁹²

Frygten for yderligere angreb resulterer i et flyveforbud over hele USA for første gang i historien⁴⁹³ og i at præsidenten og vicepræsidenten ikke opholder sig samme sted, fordi man ikke vil have, ”at man ved at droppe en bombe på det Hvide Hus kan fjerne hele styret her.”⁴⁹⁴ Fjendens formåen vurderes til at være stor nok til at tilintetgøre verdens mest magtfulde og bedst bevogtede politikere. Nyhederne konkluderer, at det er ”terroristernes succes, at de har skabt en frygt i den amerikanske befolkning.”⁴⁹⁵

Fjendens formåen og potentielle evne til igen at slå til understreges af Poul Nyrup Rasmussen, som udtaler, at ”når det kan ske i Pentagon, [...] så kan [det] ske alle steder.”⁴⁹⁶ Nyhederne bidrager til samme opfattelse, når de udtaler, at ”selv verdens mægtigste land, verdens eneste supermagt” ikke kan gardere sig mod fjendens handlinger⁴⁹⁷ og definerer den overhængende fare som verdensomfattende: ”siden angrebene kunne ske i USA kan de ske alle steder. Hele den civiliserede verden må derfor øge beredskabet og ruste sig mod eventuelle angreb på lige så sårbare punkter i deres lande.”⁴⁹⁸ Ifølge Nyhederne er den utrolige sårbarhed blevet

⁴⁸⁶ Dan P. Termansen, DVD 2453b, 01.41.39-01.44.51

⁴⁸⁷ Se f.eks. Boserup DVD 2365, 00.27.10-00.28.30 og Brinch, DVD 2365, 00.27.10-00.28.30

⁴⁸⁸ Niels Brinch, DVD 2368, 01.08.41-01.09.46

⁴⁸⁹ Brinch, DVD 2365, 00.33.10-00.36.10

⁴⁹⁰ Brinch, DVD 2365, 01.12.13-01.12.37

⁴⁹¹ Brinch, DVD 2365, 01.57.29-01.58.00

⁴⁹² Se f.eks. DVD 2366, 00.35.43-00.38.04 og DVD 2366, kap. 2, 01.30.11-01.31.20

⁴⁹³ Christiansen, DVD 2366, 01.26.58-01.27.33

⁴⁹⁴ Skammelsen, DVD 2453b, 01.33.30-01.39.03

⁴⁹⁵ Skammelsen, 2453b, 01.33.30-01.39.03

⁴⁹⁶ Nyrup Rasmussen, DVD 2366, 00.38.42-00.44.14

⁴⁹⁷ Rachlin, DVD 2365, 00.39.50-00.41.15

⁴⁹⁸ Rachlin, DVD 2366, 00.05.21-00.06.57

et grundvilkår⁴⁹⁹ i de demokratiske samfund på grund af den potentielle fare, som fjenden udgør.

Frygten for angreb på Danmark kommer bl.a. til udtryk i statsministerens tale efter indledningen af krigen i Afghanistan⁵⁰⁰ og hos Per Stig Møller, som siger at tilbageslaget kan finde sted hvor som helst og ”at vi faktisk alle er i frontlinien fordi vi er udsat for nogle skjulte mordere, hvis planer vi ikke kender”.⁵⁰¹ Det skjulte består i, at gerningsmændene den 11. september var ”Lovlydige mennesker”, der gjorde ”et sympatisk indtryk.” Et indslag om deres karakter afsluttes med ordene om, at ”Spørgsmålet er nu om der går flere veltilpassede terrorister frit omkring, som skal udføre andre, allerede planlagte terroraktioner.”⁵⁰²

Overvejelserne om den oplevede trussel underbygges endvidere i præsentationen af terrorens mulige relationer til seernes nærmiljø. Eksempler på dette er Nyheder-nes indslag om anholdelser forskellige steder i Europa og USA,⁵⁰³ om pengeindsamlinger i Danmark, hvor pengene går til terroristorganisationer⁵⁰⁴ og om personer med tilknytning til bin Ladens terrornetværk, som har fået asyl i Danmark.⁵⁰⁵ Sammen med ovenstående overvejelser om muligheden for yderligere angreb på de demokratiske lande, som f.eks. Danmark, fremmer oplysningerne seernes motivation til at tage stilling mod terroristerne og bakke op om reaktionen på deres angreb, da de ellers kan komme til at have direkte indflydelse på vedkommendes levvilkår.

Kemiske angreb og indirekte ondskab

Kemiske og biologiske våben spiller en særlig rolle i opfattelsen af fjendens potentielle praktiske konsekvens i analyseperioden. Til trods for at den aktuelle fjende i konflikten ikke er kendt for at anvende biologiske og kemiske våben beskæftiger Nyhederne sig i flere omgange med emnet, både de danske magthaveres fokus på reaktionen mod et kemisk eller biologisk angreb,⁵⁰⁶ og frygten for den slags angreb i USA.⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ Se f.eks. Seidenfaden 2371, 00.37.28-00.44.09

⁵⁰⁰ Nyrup Rasmussen, DVD 2453b, 01.00.57-01.12.34

⁵⁰¹ Møller, DVD 2453b, 01.21.18-01.24.44

⁵⁰² Toft Rasmussen, DVD 2433, 00.07.13-00.09.33

⁵⁰³ Se f.eks. Dorph-Peteresen, DVD 2420, 00.03.10-00.05.19

⁵⁰⁴ Tantholdt, DVD 2421, 00.07.23-00.10.18

⁵⁰⁵ Bech-Jessen, DVD 2423, 00.10.45-11.12.56

⁵⁰⁶ Lautrup-Larsen, DVD 2423, 00.12.56-00.14.45 og DVD 2453b, 01.30.46-01.32.39, Skou, DVD 2439, 00.14.15-00.15.37, Lautrup-Larsen, DVD 2444, 00.14.37-00.16.23, Se f.eks. Skaarup, DVD 2444, 00.14.37-00.16.23

⁵⁰⁷ Ward, DVD 2438, 00.05.40-00.08.56, Holm, DVD 2443, 00.08.54-00.10.34

Nyhederne fortæller bl.a. om ”konkrete planer om at bruge sprøjtefly til at sprede biologiske eller kemiske våben”⁵⁰⁸ i USA og beskriver konsekvenserne af brugen af miltbrand, ”the poor mans nuclear weapon.”⁵⁰⁹ Miltbranden beskrives som ”bakterien, der i mange år har været et af de foretrukne biologiske våben blandt terrorister”⁵¹⁰ til trods for, at der ikke fremsættes eksempler på den aktuelle fjendes anvendelse af disse midler. Nyhederne gør opmærksom på dette forhold, når udtaler, at ”om det er en form for terror, og om der så er forbindelse til grupper som Osama bin Ladens er endnu ren spekulation, men frykten for biologiske eller kemiske angreb er efterhånden til at tage og føle på, her i USA.”⁵¹¹ Disse spekulationer om kemiske og biologiske våben, som anses for at være særlig inhumane, er med til at styrke billedet af fjendens onde karakter. De indgår med andre ord i overvejelserne om de potentielle praktiske konsekvenser, som vejes op imod krigens omkostninger.

Det samme gør opfattelsen af øvrige ondskabsfulde handlinger, som Nyhederne præsenterer i perioden, uden at der nødvendigvis bliver redegjort for en forbindelse til den aktuelle fjende. Indslag, der indgår i billedet af denne indirekte forbundne ondskab beskæftiger sig med f.eks. Saddam Husseins drab af 180.000 kurdere, der ”blev dræbt af giftgasser, tortur eller levende begravet.” Nyhederne forbinder den aktuelle fjende med Irak, ved at fortælle, at ”vi ved, at, eller har hørt i hvert fald, at en af de formodede, Mohammed Atta, skulle have haft kontakt til en irakisk agent, vistnok i Tjekkiet”⁵¹² og når de fortæller, at der har været tale om efter angrebene på USA, at de ikke kunne have været gennemført uden hjælp fra et andet lands efterretningstjeneste, ”og her har alt peget på, at det kunne være Irak.”⁵¹³ Disse indikationer præsenteres ikke yderligere i Nyhederne men bidrager i høj grad til opfattelsen af et samarbejde med disse to onde og fremhæver et billede af fjendens potentielle ondskab, til trods for at der ikke er overbevisende indikationer af forbindelser mellem Irak og bin Laden.

⁵⁰⁸ Andersen, DVD 2441, 00.06.47-00.08.47

⁵⁰⁹ Bayh, DVD 2455, 00.33.01-00.34.55

⁵¹⁰ Boserup, DVD 2455, 00.34.55-00.37.40f

⁵¹¹ Skammelsen, DVD 2455, 00.33.01-00.34.55

⁵¹² Skammelsen, DVD 2454, 00.10.49-00.12.50

⁵¹³ Bech-Jessen, DVD 2454, 00.37.49-00.40.58

Konklusion

Fjendens symbolværdi i analyseperioden er på samme tid mangfoldig og entydig. Mangfoldig på grund af de mange faktorer, der bidrager til fjendebilledet, men entydig på grund af en klar overordnet udvikling i præsentationen af fjenden hos både de vestlige magthavere og TV2 Nyhederne.

Fjendebilledet opstår i forbindelse med erkendelsen af, at begivenhederne den 11. september var intentionel terror. Det udvikler sig derefter fra den ukendte fjende i periodens to første dage indtil Osama bin Laden og al Qaeda identificeres som hovedmistænkte for angrebene. Senere udvides fjendebilledet til at omfatte Talebanstyret på grund af deres påståede forbindelser og støtte til terroristerne. Fjendebilledet defineres og udvikles primært via udtalelser fra de mest fremtrædende magthavere i koalitionen mod terrorismen. Der er stor overensstemmelse mellem magthavernes og Nyhedernes fremstilling af konflikten og fjendebilledet. Nyhederne afspejler i høj grad magthavernes holdninger og udbuddet af alternativ viden og fortolkningsmuligheder er begrænset.

Nyhedernes formidling om situationen tager udgangspunkt i den uvished og kaos, som opstod efter terrorangrebene den 11. september. Nyhederne bryder i de første dage sine sædvanlige strukturer og retningslinier, for i stedet at formidle en pragmatisk undersøgelse af situationen i direkte udsendelse. Informationerne om begivenhederne og de formodede gerningsmænd formidles uredigeret videre til seerne så snart de er modtaget, hvorfor de ikke verificeres af Nyhederne i samme grad som sædvanligt. Nyhederne beskriver angrebene konsekvenser og forsøger samtidig at identificere konfliktens parter og beskriver derved et modsætningsforhold mellem 'os' og 'dem'.

Fjendebilledet defineres i første omgang af modsætningen til det, fjenden har angrebet, de omfattende konsekvenser angrebet har medført og kontrasten til dem, der samler sig i modstanden mod fjenden. Fjendens hensigter med angrebene er ukendte, men dens store formåen er til gengæld i fokus. Opfattelsen af fjendens gerninger bygger på de grusomheder, de har været i stand til at udføre og af mere eller mindre underbyggede forestillinger om, hvilke ugerninger de kan stå for i fremtiden. Fjendens formåen er bevist og det, at den har slået til mod verdens største militærmagt på en så afgørende måde indikerer, at der ikke er nogen grænser for, hvem der kan rammes næste gang. Frygten for fjendens potentielle konsekvenser i fremtiden er udtalt.

Angrebet fremstilles som et overfald på de demokratiske samfund, friheden og de civiliserede værdier og fjendens hensigter fremstår derved som en ideologisk kamp, med det til formål at ødelægge disse værdiers vilkår i verdenssamfundet. Nyhederne formidler udtalelser fra en stor vifte vestlige magthavere, som udtryk-

ker støtte til USA i situationen og fremhæver nødvendigheden af at bekæmpe det, de beskriver som verdens nye onde. Hele perioden mellem den 11. september og krigen i Afghanistan byder på udtalelser fra den danske regering og andre ledende danske politikere, som bekræfter en meget stærk, samlet politisk opbakning, uanset om det drejer sig om sympati i starten af perioden eller direkte opbakning til krigsindsatsen i Afghanistan. Nyhederne præsenterer en meget stærk konsensus både nationalt og internationalt om at fjendens handlinger er uacceptable og må fremprovokere en militær respons.

Magthaverne afgrænser en militær respons som en passende reaktion på fjendens handlinger. Denne position indtages tidligt i processen på grund af angrebene omfattende konsekvenser og formodningen om, at fjenden vil fortsætte sine angreb. De mest fremtrædende magthaveres udtalelser om situationen i perioden, præges af et utvetydigt ønske om at identificere fjenden og svare for angrebene ved anvendelsen af militær magt. Opbakningen til en kontant reaktion over for fjenden præsenteres som nærmest ubegrænset i de første dage efter angrebene og magthaverne forsøger at vedligeholde denne opbakning når bin Laden, al Qaeda og ikke mindst Taleban integreres i fjendebilledet.

Magthavernes udtalelser om deres landes støtte til USA har en kompleksitetsreducerende effekt. Nyhederne fokuserer på landenes og organisationernes politiske støtte til krigshandlingerne, mens seeren bliver i de færreste tilfælde præsenteret for interne diskussioner om en uundgåeligt omdiskuteret beslutning. Nyhedernes ikoniske repræsentation af politikernes udtalelser giver seeren mulighed for at vurdere støttens troværdighed ud fra deres tidligere erfarede viden om politikerne og deres forbindelser til de lande og organisationer som de repræsenterer. Vurderingen bygger på tilliden til, at magthaverne både har en politisk og folkelig opbakning og at de udtaler sig i overensstemmelse med de generelle politiske holdninger til sagen.

Fjendebilledet bliver i høj grad udformet og udviklet via udtalelser fra de mest fremtrædende magthavere og ledende politikere i den alliance, der former sig i optakten til krigen. Vægtningen af deres udtalelser bestemmes af deres potentielle, praktiske konsekvens, langt den største opmærksomhed går til de to ledere af alliancen, George Bush og Tony Blair. På et internationalt plan er det deres hensigter og handlinger, der har størst potentiel effekt for verdenssituationen. Statsminister Poul Nyrup Rasmussen og udenrigsminister Mogens Lykketoft er dem, der får mest taletid i Danmark, hvilket baner vejen for deres indflydelse på seernes opfattelse af fjenden. Igen er det den potentielle praktiske konsekvens, der bestemmer mængden af opmærksomhed, da deres beslutninger kan have en direkte effekt på seernes omgivelser.

De vestlige magthavere fremstiller situationen ved hjælp af nogle af de klassiske fjendemyter, som præsenterer konflikten på en håndterbar måde for medierne og deres publikum. Derved reduceres kompleksiteten i seernes stillingtagen til fjenden, konflikten og krigen som løsning på konflikten. Konflikten bliver præsenteret som kampen mellem det gode og det onde, hvor fjenden defineres via dens potentielle ondskabsfulde handlinger i fremtiden og den indflydelse disse kunne have på f.eks. økonomien, demokratiet og friheden. Fremstillingen understøttes af især de amerikanske magthaveres anvendelse af myter, hvor fjenden forsøges dehumaniseret gennem sammenligninger med rovdyr eller skadedyr og ved at fremhæve deres voldelige og inhumane fortid. ”Vores” hensigt er til gengæld ikke at opnå hævn, men at forsvare friheden og demokratiet, bekæmpe det onde og det djævelske i vores verden – i en kompleksitetsreduceret udgave, at sørge for skadedyrsbekæmpelsen.

Osama bin Laden defineres i høj grad via præsentationen af hans fortid, som ifølge Nyhederne er præget af terrorisme i forskellige sammenhænge og trusler om hellig krig med den vestlige verden. USA og deres støtter bliver til gengæld defineret af deres potentielle effekt i fremtiden, dvs. deres muligheder og vilje til at bekæmpe fjendens ondskab. Bin Laden er fjendebilledets absolutte frontfigur. Seerne kan i høj grad nøjes med at forholde sig til hans person som symbol på verdens ondskab, mens de kun i begrænset grad bliver præsenteret for hans kulturelle baggrund, holdninger og målsætningerne med hans aktioner. Al Qaeda er ikke særlig fremtrædende i dækningen, hvorfor seerne kun i begrænset grad behøver at forholde sig til netværkets udformning og virke.

Nyhedernes præsentation af Osama bin Ladens potentielle effekt i fremtiden er bestemmende for seernes opfattelse af ham. Han har vist sin formåen tidligere og seerne efterlades med en opfattelse af, at der ingen grænser er for, hvilken skade han kan udøve i fremtiden. Her henvises der bl.a. til muligheden for, at bin Laden anvender kemiske og biologiske våben, til trods for, at der ikke er nogle særlige indikationer på, at han har til hensigt at anvende den slags våben. Dette er et godt eksempel på det pragmatiske koncept om den forestillede effekt, Nyhedernes fremstilling bygger på en mulighed, som ikke nødvendigvis er begrundet, men som alligevel bidrager til fjendebilledet.

Taleban indgår i fjendebilledet på grund af forbindelsen til Osama bin Laden og al Qaeda. Styret bliver ikke defineret via frygten for den skade, som det kan forvolde i det internationale samfund, men mere indirekte via konsekvenserne af, at de ifølge de vestlige magthavere skaber betingelserne for, at bin Laden og al Qaeda kan udføre sine ugerninger. Talebanernes påståede manglende vilje til at opfylde de ultimative krav de er blevet stillet præsenteres som hovedårsagen til, at de skal angribes. Dette til trods for, at Taleban gentagne gange udtaler en vilje til at indgå i forhandlinger om Bin Ladens skæbne. Nyhederne præsenterer ikke en markant

frontfigur for Talebanstyret, det bliver som oftest repræsenteret af ambassadøren i Pakistan, som udtaler sig via tolk. Konfliktens største personligheder er derfor Osama bin Laden på den ene side og George Bush og Tony Blair på den anden, til trods for, at krigshandlingerne i sidste ende indledes mod Talebanstyret.

'The official sources syndrome' er fremtrædende i perioden. Nyhedernes afhængighed af de vestlige magthaveres information i forsøget på at identificere fjenden og beskrive dens hensigter og handlinger er stor. De mest fremtrædende politikere i koalitionen mod terror er de absolut mest betydningsfulde bidragydere til definitionen af konfliktens realiteter og fjendebilledet. Størstedelen af de oplysninger, der er tilgængelige for Nyhederne omkring mistanken mod Osama bin Laden og al Qaeda stammer fra de magthavere og myndigheder, som i større eller mindre grad er involverede i konflikten og der er stor overensstemmelse mellem magthavernes udlægning og Nyhedernes fortolkning af begivenhederne. Dette er f.eks. udtalt i præsentationen af Talebanstyret. Så snart styret er identificeret som en del af fjendebilledet viser Nyhederne adskillige indslag om den dårligdom, som Taleban har skabt i Afghanistan, og underbygger derved opfattelsen af krigen mod Taleban som en ønskelig løsning på konflikten. Det er iøjnefaldende, at Nyhederne ikke sætter påstande om en klar sammenhæng mellem Taleban og bin Laden på prøve, hvilket er en konsekvens af en Nyhedernes klare identifikation med 'os' – USA og dets allierede.

Nyhedernes seere har kun i begrænset grad mulighed for at vurdere de konkrete beviser, der ligger til grund for, hvem der involveres i fjendebilledet. Det gælder både beviserne for Osama bin Ladens involvering i angrebene den 11. september og præsentationen af den klare forbindelse mellem bin Laden og Talebanstyret i Afghanistan, som er afgørende for styrets integrering i fjendebilledet. Seerne kan ikke vurdere rigtigheden af disse beviser ved selvsyn, de indgår derimod udelukkende i deres vidensgrundlag ud fra en tillid til og formodning om, at Nyhederne formidler velfunderede fakta, og at de magthavere, der forsyner dem med information udtaler sig i overensstemmelse med sandheden. Seernes opfattelse af konflikten og fjendebilledet, som opstod efter terrorangrebene den 11. september 2001 og udviklede sig i optakten til krigen i Afghanistan, bygger i høj grad på tilliden til mediernes velfunderede formidling af fakta og til at magthaverne udtaler sig på et sandfærdigt grundlag, dvs. et grundlag, der ville bekræftes af enhver undersøgelse af sagen.

Litteraturliste

- Andersen, Christian & Jantzen, Christian, 2002: Reklamekategorisering og kognition – Bidrag til en Peirceansk reklamesemiotik, Aalborg Universitet, Aalborg
- Andersen, Robin, 2006: A Century of Media – A Century of War, Peter Lang, New York
- Artz, Lee & Kamalipour, Yahya R. (red.), 2005: Bring 'em on - Media and politics in the Iraq War, Rowan & Littlefield Publishers Inc., Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford.
- Barthes, Roland, 1980: Billedets retorik in Fausing, Bent (red.): Visuel Kommunikation, Medusa, København
- Barthes, Roland, 1996: Mytologier, Gyldendal, København
- Baum, Matthew A., 2003: Soft News Goes to War – Public opinion and American Foreign Policy in the New Media Age, Princeton University Press, Princeton og Oxford
- Beauchamp, Richard A., årstal ikke tilgængeligt: Peirce, Thirdness and Pedagogy: Reframing the Paideia, se www.bu.edu/wcp/Papers/Amer/AmerBeau.htm, Boston University, Boston
- Berenger, Ralph D. (red.), 2004: Global Media Go to War – Role of News and Entertainment Media During the 2003 Iraq War, Marquette Books, Spokane WA
- Bignell, Jonathan, 1997, Media Semiotics – An introduction, Manchester University Press, Manchester
- Bruhn Jensen, 1995: The Social Semiotics of Mass Communication, Sage Publications, London
- Bruhn Jensen, Klaus & Schrøder, Kim (red.), 1985: Reading Mass Media, The Dolphin – Publications of the English Department, Århus Universitet, Århus
- Bruhn Jensen, Klaus, 1987: The politics of polysemy - Television news, everyday consciousness, and political action, Department of Comparative Literature, Københavns Universitet, København

- Bruhn Jensen, Klaus, 1990: Peirce and Politics: The Relevance of semiotics for the Study of Political Communication, Department of Film, TV, and Communication, Københavns Universitet, København
- Bruhn Jensen, Klaus, 1998: News of the World – World Cultures look at Television News, Routledge Research in Cultural and Media Studies, Routledge, London og New York.
- Caruthers, Susan L., 2000: The Media at War – Communication and Conflict in the Twentieth Century, MacMillan Press Ltd., London
- Deledalle, Gérard, 2000: Charles S. Peirce's Philosophy of Signs - Essays in Comparative Semiotics, Indiana University Press, Bloomington og Indianapolis
- Dinesen, Anne Marie, 1991: C.S. Peirce - Fænomenologi, semiotik og logik, Nordisk Sommeruniversitet
- Eco, Umberto, 1976: A Theory of Semiotics, Indiana University Press, Bloomington
- Eco, Umberto, 1990: The Limits of Interpretation, Indiana University Press, Bloomington og Indianapolis
- Ehrat, Johannes, 2005: Cinema and Semiotic - Peirce and Film Aesthetics, Narration, and Representation
- Fiebig-von Hase, Ragnhild & Lemkuhl, Ursula (red.), 1997: Enemy Images in American History, Berghahn Books, Providence - Oxford
- Gallup, TV-Meter uge 37-41, 2001. Se <http://tvm.gallup.dk/tvm/pm/default.htm>
- Gramski, Antonio (Red. Hoare, Quentin & Nowell Smith, Geoffrey), 1971: Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramski, International Publishers, New York.
- Greenlee, Douglas, 1973: Peirce's Concept of Sign i Sebeok, Thomas (red.): Approaches to Semiotics, Mouton & Co., Haag
- Gullvåg, Ingemund, 1972: Charles Sanders Peirce, Pax Forlag, Oslo
- Hulteng, John L., 1979: News Media – What makes them tick?, Prentice Hall, New Jersey

- Johansen, Jørgen Dines, 1993: Dialogic Semiosis – An Essay on Signs and Meaning, Indiana University Press, Bloomington
- Kieran, Matthew (red.), 1998: Media Ethics, Routledge, London og New York
- Liszka, James Jakób, 1996: A General Introduction to the Semeiotic of Charles Sanders Peirce, Indiana University Press, Bloomington
- Marty, Robert (Indledning og oversættelse ved Thellefsen, Torkild & Sørensen, Bent), 2005: Semeiotik – 75 tegndefinitioner af Charles Sanders Peirce – Samlet og analyseret af Robert Marty, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg.
- Merrell, Floyd, 1997: Peirce, Signs and Meaning, University of Toronto Press, Toronto
- Montesquieu, 1759: "De l'esprit des lois," Philibert, København
- Peirce, Charles Sanders (red. Edward C. Moore m.fl.), 1984: Writings of Charles S. Peirce – A Chronological Edition, Volume 1-2, 1857-1871, Indiana University Press, Bloomington.
- Peirce, C.S. (bind 1-6 redigeret af Hartshorne, Charles & Weiss, Paul og bind 7-8 redigeret af Burks, Arthur W.), 1931-1958: The Collected Papers of Charles Sanders Peirce, Harvard University Press, Cambridge
- Peirce, Charles Sanders (red. Bergman, Mats & Paavola, Sami), 2003: The Commens Dictionary of Peirce's Terms – Peirce's Terminology in His Own Words, se <http://www.helsinki.fi/science/commens/dictionary.html>, Commens, Finland
- Peirce, Charles Sanders (forord af Dinesen, Anne Marie & Stjernfelt, Frederik), 1994: Charles Sanders Peirce - Semiotik og pragmatisme, i serien Moderne Tænkere, Samlerens Bogklub, København
- Pittelkow, Ralf & Fabricius Jensen, Else (red.), 1986: Det ukendte publikum, C.A. Reitzels forlag, København.
- Qvortrup, Lars (red.), 2002: Mediernes 11. September, Gads Forlag, København
- Schmid, Alex P. & de Graaf, Janny, 1982: Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media, Sage, London
- Sebeok, Thomas A. (red.), 1994: Encyclopedic dictionary of Semiotics, Mouton de Gruyter, Berlin og New York

- Stjernfelt, Frederik (red.), 1997: Rationalitetens himmel og andre essays, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A.S. København
- Thellefsen, Torkild, 2002: Forces of Habits: towards an Ontology for Knowledge Organization based on Pragmatic Semiotics, Aalborg Universitet, Aalborg
- Thellefsen, Torkild, 2002: Semiotisk vidensorganisering i teori og praksis, Aalborg Universitet, Aalborg
- Voetmann Christiansen, Peter, 1988: Charles S. Peirce: Mursten og mørtel til en metafysik – fem artikler fra tidsskriftet ”The Monist”, 1891-1893, IMFUFA, Roskilde Universitetscenter, Roskilde